

Regeringens proposition

1984/85: 124

om internationella faderskapsfrågor m. m.;

beslutad den 14 februari 1985.

Regeringen föreslår riksdagen att anta de förslag som har tagits upp i bifogade utdrag av regeringsprotokoll ovannämnda dag.

På regeringens vägnar

OLOF PALME

STEN WICKBOM

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås en lag om internationella faderskapsfrågor. Lagen innehåller regler om svensk domstols behörighet i faderskapsmål och om svensk socialnämnds medverkan vid fastställande av faderskap. Den reglerar också vilket lands lag som skall tillämpas när det skall avgöras vem som är far till ett barn. Vidare framgår av lagen när ett i utlandet fastställt faderskap skall godtas även i Sverige.

Enligt lagen är det i första hand barnets anknytning till ett visst land som skall vara avgörande för bl. a. frågor om svensk myndighets behörighet och vilket lands lag som skall tillämpas. När det gäller barn med hemvist i Sverige blir sålunda svensk myndighet behörig, och svensk lag skall i princip tillämpas. Vidare skall utländska faderskapsavgöranden och utländska fastställelser av faderskap genom erkännande godtas här i landet i vidsträckt omfattning.

Propositionen innehåller också förslag till ändring i de regler om namn i internationella förhållanden som finns i namnlagen (1982: 670). Ändringen innebär att namnlagen inte längre skall tillämpas på isländska medborgare med hemvist i Sverige, om de inte önskar det.

Den nya lagstiftningen avses träda i kraft den 1 juli 1985.

Lagförslagen i denna proposition har granskats av lagrådet. Propositionen innehåller därför tre huvuddelar: lagrådsremissen (s. 8), lagrådets yttrande (s. 74) och föredragande statsrådets ställningstaganden till lagrådets synpunkter (s. 79).

För att få skälen till lagförslagen helt klara för sig måste läsaren ta del av alla tre texterna.

Propositionens lagförslag

1 Förslag till

Lag om internationella faderskapsfrågor

Härigenom föreskrivs följande.

Inledande bestämmelser

1 § Denna lag gäller frågor om faderskap till barn i internationella förhållanden.

I förhållande till Danmark, Finland, Island och Norge gäller lagen (1979: 1001) om erkännande av nordiska faderskapsavgöranden i stället för 7–10 §§.

Faderskap omedelbart på grund av lag

2 § En man som är eller har varit gift med ett barns mor skall anses som barnets far, då det följer av lagen i den stat där barnet vid födelsen fick hemvist eller, om inte någon skall anses som barnets far enligt den lagen, då det följer av lagen i en stat där barnet vid födelsen blev medborgare. Fick barnet vid födelsen hemvist i Sverige, skall frågan dock alltid bedömas enligt svensk lag.

Fastställelse och hävande av faderskap

3 § Ett faderskap kan fastställas genom erkännande av faderskapet under medverkan av en svensk socialnämnd, om nämnden är skyldig att utreda faderskapet enligt 2 kap. 1 eller 9 § föräldrabalken.

I fråga om fastställande av faderskap enligt första stycket tillämpas svensk lag.

Har erkännandet lämnats utomlands, skall det även om detta inte följer av andra stycket anses giltigt till formen, om det uppfyller formföreskrifterna i den främmande statens lag.

4 § Mål om faderskap får tas upp av svensk domstol,

1. om barnet har hemvist i Sverige,
 2. om talan förs mot en man som har hemvist i Sverige eller mot flera män som alla har hemvist här, eller
 3. om det i andra fall med hänsyn till barnets, moderns eller mannens anknytning till Sverige finns särskilda skäl att målet prövas här i landet.
- Om det sedan talan har väckts inträffar en ändring av de omständigheter som grundar svensk domstols behörighet enligt första stycket, upphör inte domstolens behörighet.

5 § En talan vid svensk domstol om fastställande av faderskap eller om hävande av ett faderskap, som gäller enligt 2 §, skall prövas enligt lagen i den stat där barnet har sitt hemvist när målet avgörs i första instans.

Frågan huruvida ett faderskap, som gäller enligt 2 §, skall anses hävt genom en fastställelse av att en annan man är barnets far bedöms enligt samma lag som har tillämpats vid fastställelsen.

6 § Har ett faderskap fastställts genom erkännande, skall en talan vid svensk domstol om ogiltigförklaring av erkännandet prövas enligt den eller de lagar som bestämmer fastställelsens giltighet här i landet. En ogiltigförklaring får dock alltid meddelas med stöd av svensk lag, om talan grundas på att den som har lämnat erkännandet inte är far till barnet.

Giltigheten av utländska faderskapsavgöranden m. m.

7 § Ett avgörande av en utländsk domstol som innebär att ett faderskap har fastställts eller hävts och som har vunnit laga kraft gäller i Sverige, om det med hänsyn till en parts hemvist eller medborgarskap eller annan anknytning fanns skälig anledning att talan prövades i den främmande staten.

Det utländska avgörandet gäller dock inte i Sverige.

1. om svaranden, i fall där han eller hon inte har gått i svaromål, inte har fått kännedom om den väckta talan i tillräcklig tid för att kunna svara i saken eller om svaranden annars inte har fått rimliga möjligheter att föra sin talan i den utländska rättegången,

2. om avgörandet strider mot en svensk dom,

3. om avgörandet strider mot ett här i landet giltigt utländskt avgörande i en rättegång som började tidigare än den andra utländska rättegången,

4. om avgörandet strider mot en här i landet giltig fastställelse av faderskap i annan form än genom domstolsavgörande och den fastställelsen har skett innan den utländska rättegången började,

5. om en rättegång om faderskapet pågår i Sverige, eller

6. om det utomlands pågår en rättegång om faderskapet som har börjat tidigare än den andra utländska rättegången och som kan antas leda till ett här i landet giltigt avgörande.

8 § En utländsk fastställelse av faderskap genom erkännande gäller i Sverige, om den är giltig enligt lagen i en stat där barnet eller den som har lämnat erkännandet hade hemvist eller i en stat där någon av dem var medborgare.

Erkännandet skall även om det inte följer av första stycket anses giltigt till formen, om det uppfyller formföreskrifterna i lagen i den stat där erkännandet lämnades.

Den utländska fastställelsen gäller dock inte i Sverige.

1. om den strider mot ett här i landet giltigt avgörande i en rättegång som började innan fastställelsen skedde,

2. om den strider mot en tidigare, här i landet giltig fastställelse av faderskap i annan form än genom domstolsavgörande,

3. om det i Sverige pågår en rättegång om faderskapet som har börjat innan fastställelsen skedde,

4. om det utomlands pågår en rättegång om faderskapet som har börjat innan fastställelsen skedde och som kan antas leda till ett här i landet giltigt avgörande, eller

5. om erkännandet är uppenbart oriktigt.

9 § Frågan huruvida ett avgörande som avses i 7 § gäller i Sverige kan prövas av Svea hovrätt på ansökan av någon som har varit part i den utländska rättegången och vars rätt frågan rör. Uppkommer en sådan fråga inför en annan svensk myndighet än en domstol, får även myndigheten vid behov begära en sådan prövning av hovrätten.

Innan hovrätten prövar frågan skall sökandens motpart få tillfälle att yttra sig över ansökningen, om det kan ske. Har hovrättens prövning begärts av en myndighet, gäller detsamma var och en som har varit part i den utländska rättegången och som kan vara part även i hovrätten.

10 § Väcks vid en svensk domstol talan om faderskapet till ett barn men pågår redan en rättegång om faderskapet utomlands, skall talan avvisas eller förklaras vilande i väntan på ett avgörande i den utländska rättegången som har vunnit laga kraft, om det kan antas att detta avgörande blir giltigt här i landet. Talan får dock prövas, om det finns särskilda skäl.

Pågår den utländska rättegången i Schweiz, skall i fall som avses i 7 § lagen (1936: 79) om erkännande och verkställighet av dom som meddelats i Schweiz den bestämmelsen i stället tillämpas.

Gemensamma bestämmelser

11 § Om prövningen av en fråga enligt denna lag beror på någons hemvist eller medborgarskap vid en viss tidpunkt och han eller hon då är avliden, avgörs frågan med hänsyn till förhållandena vid tiden för dödsfallet.

Om prövningen av en fråga beror på barnets hemvist eller medborgarskap vid en viss tidpunkt och är barnet då ännu inte fött, är i stället moderns hemvist eller medborgarskap vid den tidpunkten avgörande.

12 § En bestämmelse i en utländsk lag får inte tillämpas och ett avgörande av en utländsk domstol eller en utländsk fastställelse av faderskap genom erkännande gäller inte i Sverige, om det skulle vara uppenbart oförenligt med grunderna för den svenska rättsordningen att tillämpa bestämmelsen eller att erkänna avgörandet eller fastställelsen.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 1985.

2. Vad som föreskrivs i 5 § andra stycket gäller även om fastställelsen av den andre mannens faderskap har skett före ikraftträdandet.

3. Bestämmelserna i 7 och 8 §§ tillämpas även på ett domstolsavgörande som har meddelats före ikraftträdandet och på en fastställelse som dessförinnan har skett genom erkännande. Hade avgörandet eller fastställelsen giltighet i Sverige vid ikraftträdandet, gäller avgörandet eller fastställelsen fortfarande. Ett avgörande eller en fastställelse, som strider mot en annan dom eller fastställelse i annan form som gällde här vid ikraftträdandet, har inte giltighet här i landet.

2 Förslag till

Lag om ändring i föräldrabalken

Härigenom föreskrivs i fråga om föräldrabalken¹

dels att 2 kap. 1, 2 och 9 §§ samt 3 kap. 3 § skall ha nedan angivna lydelse,

dels att rubriken närmast före 3 kap. 1 § skall lyda "Mål om hävande av faderskap".

Nuvarande lydelse

Föreslågen lydelse

2 kap

1 §

Skall *ej* enligt 1 kap. 1 § viss man anses som barns fader, åligger det socialnämnden att försöka utreda vem som är fader till barnet och sörja för att faderskapet fastställs, om den som har vårdnaden om barnet är kyrkobokförd i riket eller vistas här eller om i annat fall vårdnadshavaren begär det och barnet är svensk medborgare.

Skall *inte* enligt 1 kap. 1 § *en* viss man anses som far till ett barn som står under någons vårdnad, är socialnämnden skyldig att försöka utreda vem som är far till barnet och se till att faderskapet fastställs, om barnet har hemvist i Sverige.

2 §

Uppgift enligt 1 § åvilar socialnämnden i den kommun där den som har vårdnaden om barnet är kyrkobokförd. Är vårdnadshavaren *ej* kyrkobokförd i riket, åvilar uppgiften socialnämnden i den kommun där han vistas eller, om han *ej* vistas i riket, socialnämnden i Stockholm.

Uppgifterna enligt 1 § åligger socialnämnden i den kommun där barnet är kyrkobokfört.

9 §

Skall viss man enligt 1 kap. 1 § anses som barns fader och är vårdnadshavare för barnet kyrkobokförd i riket eller vistas vårdnadshavare här eller är barnet svensk medborgare, skall socialnämnden, om vårdnadshavare eller mannen begär det och det finnes lämpligt, utreda om annan man kan vara fader till barnet.

Beträffande utredningen skola 2–6 och 8 §§ äga motsvarande tillämpning, varvid dock vad som sägs i 2 § om vårdnadshavare skall gälla modern, när vårdnaden om

Skall *en* viss man enligt 1 kap. 1 § anses som far till ett barn som står under någons vårdnad och har barnet hemvist i Sverige, skall socialnämnden, om vårdnadshavaren eller någon av vårdnadshavarna eller mannen begär det och det är lämpligt, utreda om någon annan man kan vara far till barnet.

I fråga om utredningen tillämpas 2–6 och 8 §§. Utredningen får läggas ned, om det föreligger skäl som anges i 7 § första stycket 1 eller 4 eller om det annars är lämpligt.

¹ Balken omtryckt 1983: 485.

Nuvarande lydelse

barnet utövas gemensamt av henne och mannen. Utredningen får läggas ned, om det föreligger skäl som anges i 7 § första stycket 1 eller 4 eller det annars finnes lämpligt.

Talan mot socialnämnds beslut att *icke* påbörja utredning enligt denna paragraf eller att lägga ned påbörjad utredning *föres* hos länsstyrelsen genom besvär. Mot länsstyrelsens beslut *föres* talan hos kammarrätten genom besvär.

Föreslagen lydelse

Talan mot *en* socialnämnds beslut att *inte* påbörja utredning enligt denna paragraf eller att lägga ned *en* påbörjad utredning *förs* hos länsstyrelsen genom besvär. Mot länsstyrelsens beslut *förs* talan hos kammarrätten genom besvär.

3 kap.

3 §

Talan som avses i 1 eller 2 § får väckas vid rätten i den ort där barnet har sitt hemvist eller, om det har avlidit, vid den rätt som har att *upptaga* tvist om arv efter barnet. *Målet upptages av Stockholms tingsrätt, om ej annan behörig domstol finns.*

Talan som avses i 1 eller 2 § får väckas vid rätten i den ort där barnet har sitt hemvist eller, om det har avlidit, vid den rätt som har att *ta upp* tvist om arv efter barnet. *Finns det inte någon annan behörig domstol, skall målet tas upp av Stockholms tingsrätt.*

Detsamma gäller talan enligt 1 kap. 4 § tredje stycket om att ett faderskapserkännande saknar verkan mot den som har lämnat det.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1985.

3 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1958:642) om blodundersökning m. m. vid utredning av faderskap**

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1958:642) om blodundersökning m. m. vid utredning av faderskap¹ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

I mål om *faderskap* enligt 3 kap. *föräldrabalken* kan rätten, där det yrkas av *part* eller *eljest* finnes *erforderligt*, förordna att blodundersökning eller annan undersökning rörande ärftliga egenskaper, som kan ske utan nämnvärt men, *skall*

Föreslagen lydelse

1 §

I mål om *förklaring* att *en viss man inte är far* eller om *fastställande av faderskap* kan rätten på yrkande av *någon av parterna* eller när det *annars behövs* förordna om blodundersökning eller annan undersökning rörande ärftliga egen-

¹ Lagen omtryckt 1982: 1060.

Nuvarande lydelse

äga rum med avseende på modern och barnet samt, såvitt angår mål om förklaring att viss man ej är fader, mannen i äktenskapet och, i mål om fastställande av faderskap, man mot vilken talan föres. Förekommer anledning till antagande att annan haft samlag med modern under tid då barnet kan vara avlat, får förordnande om undersökning avse jämväl honom.

Innan förordnande meddelas, skall den som förordnandet skulle avse beredas tillfälle att yttra sig.

Föreslagen lydelse

skaper som kan ske utan nämnvärt men. Förordnandet kan avse modern och barnet samt, i mål om förklaring att en viss man inte är far, mannen i äktenskapet och, i mål om fastställande av faderskap, man mot vilken talan förs. Finns det anledning att anta att någon annan man har haft samlag med modern under den tid då barnet kan vara avlat, får förordnandet avse också denne.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1985.

4 Förslag till**Lag om ändring i namnlagen (1982: 670)**

Härigenom föreskrivs att 50 och 51 §§ namnlagen (1982: 670)¹ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Denna lag tillämpas inte på svenska medborgare som har hemvist i Danmark, Finland, Island eller Norge.

*Föreslagen lydelse***50 §**

Denna lag tillämpas inte på svenska medborgare som har hemvist i Danmark, Finland eller Norge.

51 §

Lagen tillämpas på danska, finska, isländska och norska medborgare som har hemvist i Sverige.

Lagen tillämpas på danska, finska och norska medborgare som har hemvist i Sverige.

Andra utländska medborgare som har hemvist i Sverige får med tillämpning av denna lag förvärva, ändra eller behålla namn genom anmälan till pastorsämbetet eller efter ansökan hos patent- och registreringsverket. I fråga om efternamn som har förvärvats på detta sätt tillämpas 16–23 §§. Utländska medborgare som har hemvist i Sverige får också bära mellanamn enligt denna lag efter anmälan till pastorsämbetet.

När utländska medborgare adopteras här i landet enligt svensk lag tillämpas alltid 2–4 §§.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1985.

¹ Lagen omtryckt 1982: 1134.

JUSTITIEDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1985-01-17

Närvarande: statsrådet Lundkvist, ordförande, och statsråden Sigurdson, Hjelm-Wallén, Andersson, Boström, Göransson, Gradin, Dahl, R. Carlsson, Holmberg, Thunborg, Wickbom

Föredragande: statsrådet Wickbom

Lagrådsremiss om internationella faderskapsfrågor m. m.

1 Inledning

I svensk rätt regleras frågor om faderskap i föräldrabalken. Om en faderskapsfråga som aktualiseras här i landet har anknytning till något annat land, kan även utländsk rätt samt utländska faderskapsdomar och andra utländska faderskapsfastställelser få betydelse.

Lagen (1979: 1001) om erkännande av nordiska faderskapsavgöranden reglerar giltigheten i Sverige av faderskapsfastställelser som har skett i de andra nordiska länderna. Vidare gäller enligt lagen (1936: 79) om erkännande och verkställighet av dom som meddelats i Schweiz vissa schweiziska faderskapsdomar i Sverige. I övrigt saknas lagregler som anger hur internationella faderskapsfrågor skall behandlas. Riksdagen har begärt en utredning om lagstiftning i ämnet (LU 1978/79: 4, rskr 28).

I november 1979 tillkallades en särskild utredare¹ med uppdrag att utreda internationella faderskapsfrågor. Den särskilde utredaren, som har bedrivit sitt arbete under beteckningen utredningen om internationella faderskapsfrågor, avlämnade i juni 1983 betänkandet (SOU 1983: 25) Internationella faderskapsfrågor. Betänkandet har remissbehandlats.

Till protokollet i detta ärende bör fogas dels en sammanfattning av betänkandet som *bilaga 1*, dels de lagförslag som läggs fram i betänkandet som *bilaga 2*, dels en förteckning över remissinstanserna som *bilaga 3*. En sammanställning av remissyttrandena har gjorts i justitiedepartementet och finns tillgänglig i lagstiftningsärendet (Dnr 1862-83).

Beträffande nuvarande svenska och utländska förhållanden samt utredningens närmare överväganden hänvisas till betänkandet.

¹ Professorn Lennart Pålsson. Sakkunniga: byråföreståndaren Gunnie Jentzsch, avdelningsdirektören Kristina Widgren och byrådirektören Birgit Ålander. Expert: kanslirådet Arne Nyberg.

I lagstiftningsärendet har överläggningar ägt rum med företrädare för justitiedepartementen i de andra nordiska länderna. Vid dessa överläggningar har även behandlats vissa problem som har uppkommit vid tillämpningen av den svenska namnlagen (1982:670, omtryckt 1982:1134) på isländska medborgare med hemvist i Sverige. Dessa problem behandlas också i detta sammanhang.

2 Internationella faderskapsfrågor

2.1 Allmänna utgångspunkter

Enligt föräldrabalkens regler om faderskap till barn fastställs faderskapet antingen direkt på grund av lag eller genom faderskapserkännande eller dom (se 1 kap. 1 och 3 §§). Är modern gift vid barnets födelse, skall mannen i äktenskapet anses vara far till barnet. Denna s. k. legala faderskapspresumtion kan emellertid brytas genom att domstol förklarar att mannen inte är far till barnet (se 1 kap. 2 §). För att en sådan förklaring skall kunna ges måste vissa förutsättningar vara uppfyllda. Presumtionen kan också brytas utan domstols medverkan, om en annan man erkänner faderskapet (s. k. tredjemanserkännande) samt mannen i äktenskapet och modern godkänner detta erkännande.

Om den legala faderskapspresumtionen inte gäller, fastställs faderskapet genom faderskapserkännande eller dom (1 kap. 3 §). Vissa formkrav måste vara uppfyllda för att ett erkännande skall vara giltigt. Vidare måste socialnämnden ha godkänt erkännandet (se 1 kap. 4 § första stycket).

Skulle det visa sig att ett faderskapserkännande är felaktigt, skall domstol på talan förklara att erkännandet saknar verkan mot mannen (1 kap. 4 § tredje stycket).

När faderskapet skall fastställas genom dom, skall domstolen förklara en man vara far till barnet, om det är utrett att han har haft samlag med modern under den tid då barnet kan vara avlat och det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att han är far till barnet (1 kap. 5 §).

Som inledningsvis har berörts finns det, utöver lagen (1936:79) om erkännande och verkställighet av dom som meddelats i Schweiz och lagen (1979:1001) om erkännande av nordiska faderskapavgöranden, inte några lagregler om vad som gäller när en faderskapsfråga har internationell anknytning. Sverige är inte anslutet till någon konvention som behandlar internationellt privaträttsliga frågor om faderskap. Dessa frågor är inte heller i någon högre grad reglerade genom internationella överenskomelser. Den enda konvention som i större utsträckning berör faderskapsfrågor är en inom internationella civilståndskommissionen (CIEC) utarbetad konvention angående frivilligt erkännande av faderskap till barn vars föräldrar inte är gifta med varandra.

Eftersom lagregler saknas, har domstolarna varit hänvisade till att själva

utveckla lösningar på de internationellt privaträttsliga problem som rör frågor om faderskap. De lösningar som valts i rättspraxis har efter hand i en del fall kommit att framstå som mindre lämpliga med hänsyn till barnets bästa.

Sålunda har talan om hävande av den legala faderskapspresumtionen bedömts enligt lagen i den stat där barnets mor och hennes man var medborgare vid tiden för barnets födelse. Denna princip har i många fall lett till att talan har fått avvisas, eftersom ett hävande av faderskapet i dessa fall enligt vissa länders lagar endast kan ske på talan av mannen. Högsta domstolen har senast år 1979 (NJA 1979 s. 242) inte funnit anledning att frånga denna ståndpunkt. Domstolen uttalade samtidigt att goda skäl kan anföras för en modifiering av rättstillämpningen men att en fullt tillfredsställande reglering av spörsmål om tillämplig lag i faderskapsmål med internationell anknytning med svårighet kan uppnås annat än genom lagstiftning.

När det gäller utländska faderskapsdomar krävs enligt ett avgörande av högsta domstolen (NJA 1974 s. 324) stöd i lag för att sådana domar skall erkännas i Sverige. Detta innebär att utländska faderskapsdomar – med undantag för nordiska och vissa schweiziska sådana – i princip inte kan erkännas här.

Vidare är rättsläget mer eller mindre osäkert på en rad punkter. Det är t. ex. oklart i vilken utsträckning en utländsk faderskapsfastställelse kan godtas här när den har skett i annan form än genom dom.

De nämnda förhållandena, i förening med den tilltagande rörligheten över gränserna, har gjort att det nu finns behov av en allmän reglering av de internationellt privaträttsliga frågorna rörande faderskap.

I det förut nämnda betänkandet (SOU 1983: 25) Internationella faderskapsfrågor har utredningen föreslagit en lagreglering som i princip omfattar alla internationella faderskapsfrågor. Lagförslaget innehåller sålunda regler om svensk domstols behörighet i faderskapsmål, om svensk socialnämnds medverkan vid fastställande av faderskap och om vilket lands lag som skall tillämpas. Vidare föreslås regler om giltigheten i Sverige av utländska faderskapsdomar och av utländska fastställelser av faderskap som har skett i annan form än genom dom.

Förslaget är avsett att få en generell tillämpning. Lagen (1979: 1001) om erkännande av nordiska faderskapsavgöranden berörs emellertid inte, lika litet som lagen (1936: 79) om erkännande och verkställighet av dom som meddelats i Schweiz. De regler i lagförslaget som rör erkännande av utländska faderskapsavgöranden har därför begränsats till avgöranden från länder utanför Norden. I övrigt är emellertid lagförslaget tillämpligt även i nordiska förhållanden. I förhållande till Schweiz kompletterar nuvarande lagstiftning och utredningens förslag varandra.

Utredningens förslag bygger på att det i första hand är barnet och dess anknytning till ett visst land som skall vara utgångspunkten vid avgörandet

bl. a. av behörig myndighet och tillämplig lag. Den anknytning som föreslås för de flesta fall är barnets hemvist. När det gäller barn med hemvist i Sverige blir enligt förslaget svensk myndighet behörig att behandla faderskapsfrågan, och svensk lag skall i princip tillämpas.

Samtliga remissinstanser har tillstyrkt eller ej haft någon erinran mot lagstiftning på grundval av utredningens förslag. I flertalet remissyttranden framhålls att betänkandet innehåller en värdefull genomlysning av de internationella faderskapsfrågorna. De erinringar som görs rör begränsade frågor och är till stor del av teknisk natur.

Även jag anser att utredningens förslag är väl ägnat att läggas till grund för lagstiftning. Förslaget torde lösa de flesta av de problem som nu föreligger på området. Jag förordar alltså att en särskild lag om internationella faderskapsfrågor införs av i huvudsak det innehåll som utredningen har föreslagit. Innan jag går närmare in på de olika frågor som behandlas i förslaget vill jag ange vilka allmänna utgångspunkter som enligt min mening bör gälla för denna lagstiftning.

Vår inhemska lagstiftning som rör barn sätter barnet och dess intresse i centrum. Det stämmer väl med detta synsätt att barnet och dess anknytning till ett visst land skall vara utgångspunkten när man nu skall åstadkomma lösningar för de internationella faderskapsfallen. När det gäller den närmare utformningen av reglerna om svensk myndighets behörighet, om lagval och om erkännande av utländska avgöranden gör sig sedan även andra intressen mer eller mindre starkt gällande. Till detta kommer att utformningen av reglerna på ett område påverkar utformningen av reglerna på de övriga. En vidsträckt svensk domsrätt medför således att svensk domstol kan komma att pröva faderskapsfrågor med ringa anknytning till Sverige. I sådana fall är det inte självklart att den svenska domstolen alltid skall tillämpa svensk rätt. Mot en obegränsad tillämpning av svensk rätt talar vidare önskemålet att den svenska domen erkänns utomlands. Samma synpunkt har betydelse när det gäller frågan hur långt den svenska behörigheten skall gå. Behovet av att kunna ta upp ett faderskapsmål vid svensk domstol har vidare samband med i hur hög grad utländska domar erkänns här. Ju mer utländska domar tillerkänns rättskraft i Sverige, desto mindre långt behöver den svenska domsrätten sträcka sig.

När det gäller svensk myndighets *behörighet* i faderskapsfrågor talar redan barnets intresse för att frågan skall kunna behandlas i Sverige när barnet har hemvist här och därför kan väntas växa upp här. En sådan lösning stämmer väl överens med den ståndpunkt som har intagits i rättspraxis. Även om barnet inte har hemvist i Sverige kan i vissa fall de inblandade parternas intressen ändå tala för att faderskapet skall kunna tas upp här.

När det gäller *valet av tillämplig lag* har i svensk internationell privaträtt både en persons hemvist (domicilprincipen) och en persons medborgarskap (nationalitetsprincipen) fått vara avgörande. Utvecklingen inom vår

internationella familjerätt både i lagstiftning och i rättspraxis har emellertid gått mot att ge domicilprincipen större utrymme, medan den tidigare härskande nationalitetsprincipen har fått ge vika. Denna utveckling ligger också i linje med inriktningen av senare tids internationella arbete på familjerättens område, liksom med det lagstiftningsarbete som bedrivs i flera andra europeiska stater. Utredningens förslag innebär ett ytterligare steg i denna riktning för svensk rätts del. Som utredningen har framhållit utgör detta i många fall en avvikelse från den hittillsvarande ordningen på området. Det torde emellertid vara just denna övergång till en annan huvudprincip som gör det möjligt att lösa många av de svårigheter som den hittills tillämpade nationalitetsprincipen har gett upphov till.

Jag delar utredningens bedömning att valet av vilket lands lag som skall tillämpas i regel bör göras med tillämpning av domicilprincipen. Detta torde också bäst överensstämma med barnets intresse, eftersom den lag som kommer till användning i de flesta fall är lagen i det land där barnet av allt att döma kommer att växa upp. Domicilprincipen har också den fördelen att den bäst förenar önskemålet om att svenska faderskapsdomar skall erkännas utomlands med behovet av en praktisk och lättillämpad regel. När det gäller mål om fastställande av faderskap stöder sig vidare domicilprincipen på utvecklad praxis.

I de fall som denna princip leder till att utländsk lag tillämpas uppkommer frågan om även den lagens regler om tillämplig lag i internationella förhållanden skall användas, dvs. om läran om återförvisning (*renvoi*) skall gälla. En tillämpning av renvoiläran kan innebära att svensk lag kommer till användning även om barnet har hemvist utomlands. För detta räcker det med att den utländska lagen i det aktuella fallet bygger på medborgarskapet och således hänvisar till svensk rätt. Det kan förefalla egendomligt om en sådan hänvisning inte skulle respekteras.

Som utredningen har funnit talar emellertid praktiska skäl för att renvoi-principen inte bör användas. Det kan vara mycket svårt, ibland omöjligt, att rätt tolka och tillämpa ett främmande lands internationella privaträtt. Den bygger ofta på oskrivna regler och osäker praxis. Nackdelen med en sådan osäkerhet blir desto större som den övervägande delen av de internationella faderskapsfrågorna handläggs i administrativ ordning. Jag tänker här i första hand på de legala faderskapspresumptionerna som både folkbokföringsmyndigheterna och socialnämnderna har att ta ställning till (jfr avsnitt 2.3). Vid valet av tillämplig lag bör hänsyn alltså inte tas till principen om renvoi.

När det gäller frågan om den svenska inställningen till *utländska faderskapsavgöranden* kan man knappast ha som utgångspunkt att dessa inte skall gälla i Sverige. En följd av en sådan inställning skulle kunna bli att det – trots förekomsten av exempelvis en utländsk faderskapsdom – redan vid ett barns inflyttning i Sverige måste sättas igång en ny rättegång för att genom en svensk dom få underlag för pastorsämbetets anteckning om

faderskapet. I stället bör utgångspunkten — liksom i det stora flertalet främmande stater — vara att utländska faderskapsavgöranden bör erkännas.

Den reglering av internationella faderskapsfrågor som nu skall ske bör begränsas till sådana frågor som rör själva faderskapet. Rättsverkningarna av ett faderskap bör däremot inte regleras i detta sammanhang. Det gäller bl. a. frågor om rätt till underhåll eller om vårdnad och umgänge. Några remissinstanser har emellertid framhållit att det är önskvärt att sådana frågor som hänger samman med faderskapet, t. ex. frågor om vårdnad och underhåll, utreds närmare.

I fråga om rätten till underhåll kan jag nämna att familjelagssakkunniga (Ju 1970: 52) i samband med sin översyn av den rättsliga regleringen av internationella äktenskaps- och arvsfrågor även behandlar frågor om underhåll till barn. Och när det gäller vårdnad och umgänge övervägs f. n. inom justitiedepartementet frågan om en svensk anslutning till 1980 års Europarådskonvention om erkännande och verkställighet av avgöranden om vårdnaden om barn samt om återställande av vården av barn och 1980 års Haagkonvention om de civila aspekterna på internationella bortföranden av barn. Avsikten är att en departementspromemoria i ämnet skall sändas ut på remiss inom kort. De frågor som jag nu har nämnt kommer alltså att övervägas i särskild ordning.

En annan sak som inte behandlas nu är de praktiska problem som kan uppkomma när utredningen i ett mål till viss del måste utföras utomlands. Sveriges domareförbund har som exempel nämnt att svensk domstol inte tvångsvis kan få en blodprovstagnning genomförd utomlands, vilket gör att faderskapsmål kan bli liggande i domstolarna. Även om blodprovstagnning huvudsakligen har med faderskapsmål att göra finns det flera andra liknande problem av mera allmän, processuell natur. Dessa får lösas i ett större sammanhang.

I det följande avser jag att närmare behandla frågorna om
behörighet m. m. i avsnitt 2.2,
valet av tillämplig lag i avsnitt 2.3,
giltigheten av utländska faderskapsavgöranden m. m. i avsnitt 2.4,
ikraftträdande m. m. i avsnitt 2.5, och
kostnadskonsekvenser i avsnitt 2.6.

Mina kommentarer till de enskilda lagbestämmelserna återfinns i specialmotiveringen (avsnitt 5).

2.2 Behörighet m. m.

2.2.1 Domstols behörighet

Mitt förslag: Mål om faderskap får tas upp av svensk domstol när barnet har hemvist i Sverige. Svensk domstol är också behörig när den man, vars faderskap målet gäller, har hemvist i Sverige och är svarande i målet. Domstolen får slutligen ta upp ett mål när det med hänsyn till barnets, moderns eller mannens anknytning till Sverige finns särskilda skäl att målet prövas här.

Utredningens förslag: Överensstämmer i huvudsak med mitt förslag. Utredningen föreslår dessutom att svenskt medborgarskap i vissa särskilt angivna fall skall medföra svensk domsrätt. Vidare skall svensk domstol enligt utredningsförslaget vara behörig när målet rör ogiltigförklaring av ett faderskapserkännande som har godkänts av en svensk socialnämnd (se betänkandet s. 77–99, 180–182).

Remissinstanserna: Utredningens förslag tillstyrks eller lämnas utan erinran av praktiskt taget samtliga remissinstanser.

Sammanfattning av skälen för mitt förslag: Ett barn som har hemvist i Sverige bör alltid kunna få frågan om vem som är dess far prövad av svensk domstol. Om barnet inte har hemvist här i landet, finns det däremot i regel knappast skäl att låta frågan prövas vid svensk domstol. Om den man mot vilken en faderskapstalan riktas har hemvist i Sverige, bör dock barnet ges möjlighet att föra sin talan vid svensk domstol. Eftersom intresset av att i övrigt kunna få faderskapsfrågan prövad vid svensk domstol är ringa, bör endast sådana fall få tas upp där det finns särskilda skäl för det med hänsyn till moderns, faderns eller barnets anknytning till Sverige. Som sådana särskilda skäl bör beaktas bl. a. om målet inte skulle ha kunnat tas upp av domstol i en annan stat eller om rättssystemet i det land där tvisten annars skulle ha tagits upp är sådant att resultatet av en prövning där skulle kunna komma att te sig stötande för svensk rättskänsla.

Skälen för mitt förslag: I brist på skrivna rättsregler är rättspraxis den viktigaste rättskällan när det gäller svensk domsrätt i mål om faderskap. Rättspraxis täcker dock bara delvis detta område. I mål om fastställande av faderskap visar rättspraxis att svenska domstolar oavsett barnets medborgarskap är behöriga när barnet har hemvist i Sverige. Något osäkert är om detsamma gäller fullt ut i mål om hävande av en legal faderskapspresumtion i fall då barnet inte är svensk medborgare.

Som jag redan tidigare har antytt (avsnitt 2.1) anser jag att huvudregeln när det gäller svensk domstols behörighet bör vara att sådan behörighet

alltid skall föreligga när barnet har hemvist i Sverige. Som jag har framhållit ligger det väl i linje med inriktningen hos den svenska familjerätten att ett barn som har hemvist här och som därför kan väntas växa upp här alltid skall kunna få frågan om sitt faderskap prövad vid en svensk domstol. En sådan rätt för barnet stämmer också väl överens med vad som hittills har gällt i svensk rättspraxis.

I rättspraxis synes olika avseende ha fästs vid barnets hemvist beroende på om målet har avsett fastställelse eller hävande av faderskap. Någon anledning att i fortsättningen upprätthålla en sådan skillnad finns inte. En likformig reglering för alla typer av faderskapsmål står i bättre överensstämmelse med de allmänna strävandena i svensk rätt att inte göra någon skillnad mellan barn vars föräldrar är gifta med varandra och barn vars föräldrar inte är det.

När barnet har hemvist i Sverige torde i många fall även övriga parter ha hemvist här. Detta gör att samtliga parter intresse av att få faderskapsfrågan prövad i det land där de har hemvist i huvudsak tillgodoses genom en regel om barnets hemvist som grund för svensk domstols behörighet.

Partsintresset talar också för att mannens hemvist bör utgöra grund för svensk domsrätt. Detta intresse väger emellertid olika tungt beroende på om mannen är kärke eller svarande i målet. Väcker barnet talan mot en man som ensam har hemvist i Sverige, torde detta vara ett uttryck för barnets intresse av att få talan prövad här. För mannen bör det i sådana fall enbart vara en fördel att kunna få frågan prövad i det land där han har sitt hemvist.

Svårare är avvägningen när det är mannen som är kärke. Det kan inte förnekas att han i del fall kan ha ett berättigat intresse av att få sin talan prövad här. Det gäller exempelvis när mannen vill värja sig mot ett underhållsanspråk från barnet genom att få sitt faderskap prövat i samband med att barnet gör sitt anspråk på underhåll gällande här i landet. Enligt rättspraxis synes också invändningar mot faderskapet i viss utsträckning tillåtas i samband med att ett underhållsanspråk provas i ett underhållsmål (se NJA 1964 s. 247). Svensk domsrätt skulle vidare kunna vara motiverad när samtliga parter tidigare har haft hemvist i Sverige men modern och barnet efter exempelvis en skilsmässa har lämnat landet.

Mot domsrätt för svensk domstol när mannen är kärke talar emellertid att modern och barnet i många fall skulle kunna bli indragna i en rättegång i ett land som de inte har någon anknytning till. Vidare skulle de praktiska möjligheterna att få faderskapsfrågan utredd kunna bli begränsade. Jag har därför stannat för att inte förorda någon allmän behörighet för svensk domstol enbart på grund av mannens hemvist när han är kärke. I vissa fall kan det dock finnas ett rättspolitiskt intresse av att mannens hemvist beaktas som grund för svensk domsrätt. Dessa fall kan rymmas inom ramen för en allmän rätt för svensk domstol att ta upp ett mål när tillräcklig anknytning till Sverige föreligger. Jag återkommer till den frågan.

Utredningen har diskuterat om moderns hemvist skall vara en självständig grund för domsrätt. Moderns hemvist spelar en viss roll i gällande svensk rätt, och detta hemvist grundar domsrätt i många andra länder. Utredningen har emellertid stannat för att inte föreslå någon sådan regel för svensk rätts del.

Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet har ifrågasatt om inte svensk domsrätt bör finnas i fall då modern har hemvist i Sverige. Eventuellt kunde domsrätten enligt fakultetsnämnden vara begränsad till barnets yngsta år, exempelvis till dess att barnet har fyllt sex år.

Även om det finns skäl som talar för moderns hemvist som en självständig grund för svensk domsrätt, anser jag i likhet med utredningen att frågan har liten praktisk betydelse. I så gott som samtliga fall där moderns hemvist skulle göra det befogat med svensk domsrätt sammanfaller hennes hemvist med barnets. En regel som bygger enbart på moderns hemvist skulle för övriga fall kunna medföra att svensk domstol blev behörig även då det knappast finns några skäl för svensk domsrätt. En sådan regel bör därför inte ställas upp.

Utredningen har – om än med någon tvekan – föreslagit att även anknytning till Sverige genom svenskt medborgarskap i viss utsträckning bör medföra att svensk domstol blir behörig. Sålunda skall svensk domstol enligt utredningen vara behörig om samtliga parter, dvs. barnet, modern och den man eller de män vars faderskap målet gäller, är svenska medborgare. Barnets svenska medborgarskap bör vidare enligt utredningen medföra svensk domsrätt när barnet är kärande i målet.

Utredningen konstaterar visserligen att det inte finns något större praktiskt behov av dessa behörighetsregler men anser sig inte kunna avstå från dem bl. a. med hänsyn till svensk tradition och gällande rätt. I bl. a. kontinentaleuropeisk rätt anses också att landets medborgare i princip bör ha tillgång till landets domstolar i familjerättsliga frågor oberoende av var medborgaren är bosatt.

Som utredningen själv har framhållit finns det förutom det ringa praktiska behovet andra skäl som talar mot regler som tillägger medborgarskapet avgörande betydelse. Medborgarskapet är inte längre den tungt vägande anknytningsfaktor som det tidigare var. Detta har blivit mer påtagligt genom den utveckling både i Sverige och utomlands som innebär att barn vid födelsen får dubbla medborgarskap, om föräldrarna har olika nationalitet. Redan detta gör det tveksamt att bygga svensk domsrätt enbart på barnets svenska medborgarskap. Även om samtliga inblandade har svenskt medborgarskap torde det vara svårt att motivera svensk domsrätt när exempelvis mannen och barnet sedan länge är bosatta utomlands. Trots att de föreslagna behörighetsreglerna inte går särskilt långt i ett internationellt perspektiv är det inte heller möjligt att helt bortse från risken att den svenska domen inte godtas i parternas hemvistland. Som jag redan har berört i avsnitt 2.1 medför också de förhållandevis generösa

reglerna om erkännande av utländska faderskapsavgöranden som jag ämnar föreslå att svensk domsrätt kan göras ganska inskränkt.

På grund av vad jag nu har anfört anser jag att behörighetsreglerna kan förenklas genom att några regler om behörighet i särskilda fall på grund av medborgarskapet inte tas med.

Det går emellertid inte att förneka att det kan finnas fall där det skulle vara stötande att utestänga svenska medborgare från svensk domstol enbart på den grunden att de inte har hemvist i Sverige. Jag återkommer till denna fråga i anslutning till att jag behandlar frågan om en allmän rätt för svensk domstol att ta upp ett mål när tillräcklig anknytning till Sverige föreligger.

Utredningen har som en självständig grund för svensk domstols behörighet även föreslagit den omständigheten att målet rör ogiltigförklaring av ett faderskapserkännande som har godkänts av en svensk socialnämnd. Som utredningen själv har funnit torde en sådan särregel få ringa praktisk betydelse. Mot regeln talar också att den i en del situationer skulle kunna medföra behörighet för svensk domstol när detta inte skulle vara motiverat. Om exempelvis parterna för länge sedan har lämnat Sverige, kan det knappast finnas skäl att svensk domstol skall pröva faderskapsfrågan. Den bevisning om erkännandets tillkomst som finns i Sverige torde i många fall i huvudsak vara skriftlig och lika väl kunna företes i den utländska rättegången. Oftast torde också ogiltigförklaringen ha samband med fastställandet av en annan mans faderskap. Utredningen om detta faderskap får då – även om den svenska domstolen skulle vara behörig när det gäller att ogiltigförklara faderskapserkännandet – ske utomlands. Skulle det å andra sidan finnas grund för behörighet att pröva det nya faderskapet i Sverige, torde det i allmänhet också vara möjligt att här ta upp frågan om ogiltigförklaring av erkännandet. Jag avstår därför från att föreslå någon särskild regel om svenskt faderskapserkännande som grund för svensk domsrätt.

Som jag redan har antytt kan det tänkas situationer där det skulle vara otillfredsställande att avvisa en faderskapstalan på grund av att de nu föreslagna behörighetsvillkoren inte är uppfyllda. Jag tänker här främst på fall där det finns en anknytning till Sverige genom medborgarskapet och där hemvistlandets rättssystem eller lagar är sådana att faderskapsfrågan inte kan prövas i det landet eller är sådana att prövningen leder till resultat som är stötande för svensk rättskänsla. Särskilt när samtliga inblandade är svenska medborgare bör det då vara möjligt att vända sig till svensk domstol. Jag har tidigare nämnt några exempel där svensk domsrätt skulle vara befogad även om det är mannen som är kärke och anknytningen till Sverige endast består av hans hemvist. Också i dessa fall bör det vara möjligt att ta upp ett faderskapsmål vid svensk domstol, under förutsättning att de intressen som har gjort att jag inte har velat föreslå någon allmän behörighetsregel för dessa fall inte träds för när.

En tillfällig vistelse i landet bör vidare i vissa fall vara tillräcklig för svensk domsrätt. Det rör sig i första hand om statslösa eller flyktingar i sådana fall då domsrätt inte finns i något annat land; jfr 7 kap. 3 § lagen (1904: 26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap (IÄL) och prop. 1982/83: 38 s. 14. Även i övrigt kan det i enskilda fall finnas goda skäl för svensk domsrätt.

Utredningen har valt att fånga upp de situationer som jag nu har nämnt dels genom något vidare domsrätsregler än dem jag har förordat, dels genom en dispensregel efter mönster av 3 kap. 2 § 6 IÄL. Enligt utredningens förslag skall regeringen kunna medge att ett faderskapsmål tas upp i Sverige, om det med hänsyn till barnets, moderns eller mannens anknytning till Sverige finns särskilda skäl för det. Även jag anser att en regel av detta innehåll behövs. Genom att jag förslår mindre vittgående domsrätsregler än vad utredningen har förespråkat kommer samtliga de särskilda situationer där det, enligt vad jag nyss har anfört, kan vara motiverat med svensk behörighet att falla in under en sådan regel.

Till skillnad från utredningen anser jag det inte nödvändigt att den skönmässiga prövningen av om domsrätt föreligger skall utföras av regeringen eller någon central myndighet. Det kommer att röra sig om ett fåtal fall vilka vart och ett för sig företer speciella drag. Även om prövningen centraliseras blir det därför knappast möjligt att skapa någon fastare praxis. Domstolarna torde vara väl skickade att göra denna skönmässiga bedömning, särskilt som en sådan bedömning sedan länge har ingått i en stor del av domstolarnas mål med internationell anknytning.

Jag förordar således att svensk domstol även får ta upp ett mål om faderskap när det med hänsyn till en parts anknytning finns särskilda skäl att talan prövas i Sverige. Av vad jag har sagt framgår att regeln bör tillämpas restriktivt.

Enligt 2 kap. 1 och 9 §§ föräldrabalken är svensk socialnämnd skyldig att utreda faderskapet, om barnets vårdnadshavare är kyrkobokförd eller vistas här i landet. Det är sannolikt att en vårdnadshavares anknytning på detta sätt till Sverige också f. n. är tillräcklig för svensk domsrätt. De regler som jag nyss har förordat innebär att svensk domsrätt inte längre kommer att finnas enbart på denna grund. Jag återkommer i följande avsnitt till de ändringar av socialnämndens behörighet som detta bör medföra.

2.2.2 Socialnämnds medverkan vid fastställande av faderskap

Mitt förslag: Socialnämnden är skyldig att utreda faderskapet och se till att det fastställs, om barnet har hemvist i Sverige. Leder utredningen till ett erkännande av faderskapet, skall socialnämnden godkänna erkännandet för att detta skall bli giltigt.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt förslag. Utredningen föreslår dock att även svenskt medborgarskap hos barnet skall kunna medfö-

ra att socialnämnden blir skyldig att utreda faderskapet (se betänkandet s. 169–173).

Remissinstanserna: Praktiskt taget samtliga remissinstanser tillstyrker eller har ingen erinran mot utredningens förslag. Stockholms socialnämnd menar dock att det bör räcka med att barnet vistas här i landet för att socialnämnden skall vara utredningsskyldig. Statens invandrarverk ansluter sig i huvudsak till denna uppfattning.

Sammanfattning av skälen för mitt förslag: Socialnämndens utredningsskyldighet bör inte sträcka sig längre än till de fall som normalt omfattas av svensk domstols behörighet. Nämnden bör därför inte längre vara utredningsskyldig, om barnet inte har hemvist i Sverige.

Skälen för mitt förslag: Bestämmelser om svensk socialnämnds medverkan vid fastställande av faderskap finns i 2 kap. föräldrabalken. Finns det inte någon som är far enligt den legala faderskapspresumtionen i 1 kap. 1 §, skall nämnden försöka utreda vem som är far till barnet och se till att faderskapet fastställs, om den som har vårdnaden om barnet är kyrkobokförd i Sverige eller vistas här eller om i annat fall vårdnadshavaren begär det och barnet är svensk medborgare (2 kap. 1 §). Under förutsättning av samma anknytning till Sverige skall socialnämnden, när det finns någon som är far enligt den legala faderskapspresumtionen, utreda om en annan man kan vara far till barnet i fall då en vårdnadshavare eller mannen i äktenskapet begär det och nämnden finner det lämpligt (2 kap. 9 §). Leder utredningen fram till ett faderskaperkännande, skall detta för att bli giltigt godkännas av socialnämnden (1 kap. 4 § föräldrabalken). Skall faderskapet fastställas av domstol, är det nämnden som för barnets talan i de fall då det inte finns någon som är far enligt den legala faderskapspresumtionen (3 kap. 5 § föräldrabalken).

Utredningen har när det gäller anknytningen till Sverige föreslagit att socialnämnden skall vara skyldig att utreda och sörja för fastställande av faderskapet, om barnet har hemvist i Sverige eller om i annat fall vårdnadshavaren begär det och barnet är svensk medborgare. Utredningen har därvid fäst störst avseende vid önskemålet om samordning mellan bestämmelserna om socialnämndens utredningsskyldighet, å ena sidan, och domsrättsreglerna, å andra sidan.

Statens invandrarverk och Stockholms socialnämnd har ansett att det i stället för hemvist skall räcka med vistelse i Sverige som grund för socialnämndens utredningsskyldighet. När det gäller fall av legalt presumerade faderskap godtar dock invandrarverket utredningens förslag.

Förutom att det – som utredningen har påpekat – är önskvärt att socialnämndens utredningsskyldighet inte sträcker sig längre än domsrätten vill jag framhålla att hemvistbegreppet inte bör ges en alltför snäv räckvidd utan att det i huvudsak bör uppfattas på samma sätt som i övriga

internationellt privaträttsliga sammanhang. Till denna fråga återkommer jag i specialmotiveringen. Ett på detta sätt bestämt hemvistbegrepp torde vara tillräckligt för att socialnämnden skall kunna ta upp faderskapsfrågan i de fall det är motiverat på grund av att barnet finns i Sverige. Jag ansluter mig således till utredningens förslag om barnets hemvist som grund för socialnämndens utredningsskyldighet.

Till skillnad från utredningen har jag inte ansett att svenskt medborgarskap bör tillmätas någon självständig betydelse i fråga om domsrätten (se avsnitt 2.2.1). Eftersom jag delar utredningens synsätt att det bör finnas en samordning mellan svensk domstols och svensk socialnämnds behörighet föreslår jag att socialnämnden inte skall vara utredningsskyldig i fall då barnet saknar hemvist här, även om barnet har svenskt medborgarskap och dess vårdnadshavare begär en sådan utredning.

Vad jag nu har sagt innebär således att föräldrabalkens regler bör ändras så att socialnämnden är utredningsskyldig endast i fall då barnet har hemvist i Sverige.

Om socialnämnden är skyldig att utreda faderskapet är det givet att den även skall medverka till att faderskapet erkänns på vederbörligt sätt. Nämnden har då också att godkänna erkännandet, om förutsättningar för det föreligger.

Jag vill tillägga att de regler som jag nu har förordat om socialnämndens skyldighet att utreda och medverka vid fastställandet av faderskapet inte hindrar att nämnden biträder med utredningen av ett faderskap, även om någon skyldighet enligt de nu föreslagna reglerna inte föreligger. Till denna typ av verksamhet hör också det biträde som svenska socialnämnder redan lämnar utländska socialnämnder, särskilt nordiska sådana, när faderskapsfrågan handläggs av en utländsk nämnd.

2.3 Valet av tillämplig lag

Mitt förslag: Om ett barns mor är eller har varit gift, skall frågan huruvida mannen i äktenskapet är att anse som barnets far (legal faderskapspresumption) i första hand bedömas enligt lagen i barnets hemvistland vid födelsen. Uppkommer inte någon sådan presumption enligt den lagen skall frågan i stället bedömas enligt lagen i barnets medborgarskapsland vid födelsen. Fick barnet vid födelsen hemvist i Sverige tillämpas alltid svensk lag. Talan om fastställande av faderskap eller om hävande av den legala faderskapspresumptionen prövas enligt lagen i den stat där barnet har hemvist. Svensk lag skall tillämpas när ett faderskap fastställs genom erkännande under medverkan av en svensk socialnämnd. Har erkännandet lämnats utomlands är det dock, när det gäller erkännandets form, tillräckligt att erkännandet uppfyller formkraven i lagen i det land där erkännandet har lämnats.

Utredningens förslag: Överensstämmer i huvudsak med mitt förslag (se betänkandet s. 100–119, 182–183).

Remissinstanserna: Praktiskt taget samtliga remissinstanser tillstyrker utredningens förslag eller lämnar det utan erinran. Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet hyser dock vissa betänkligheter bl. a. mot de föreslagna reglerna om legala faderskapspresumtioner. Även Stockholms tingsrätt är kritisk till vissa av utredningens förslag.

Sammanfattning av skälen för mitt förslag: En tillämpning av lagen i det land där barnet har hemvist överensstämmer bäst med barnets intresse, eftersom det i de flesta fall leder till att det blir lagen i det land där barnet kommer att växa upp som tillämpas. Som huvudprincip får därför gälla att lagvalet skall ske med utgångspunkt från barnets hemvist. Härigenom löses en hel del av de problem som finns f. n. på det internationellt privaträttsliga faderskapsområdet.

Skälen för mitt förslag: När det gäller mål där talan har väckts om att få fastställt att en viss man är far till barnet (positiv faderskapstalan) tillämpar svensk domstol i allmänhet svensk lag, om barnet stadigvarande vistas i Sverige. Barnets medborgarskap har då ingen betydelse. När barnet har hemvist utomlands torde däremot utgångspunkten fortfarande vara att det är barnets nationella lag vid tiden för födelsen som skall tillämpas. Talan om hävande av den legala faderskapspresumtionen (negativ faderskapstalan) bedöms enligt lagen i den stat där barnets mor och hennes man var medborgare vid tiden för barnets födelse. Var modern och mannen medborgare i olika stater vid tiden för barnets födelse, är rättsläget oklart. I princip torde det vara mannens nationella lag som gäller. Högsta domstolen har dock i vissa fall gjort avsteg från denna linje till förmån för svensk rätt.

Av skäl som jag har angett i avsnitt 2.1 bör valet av tillämplig lag göras utifrån barnets anknytning till ett visst land. Denna anknytning bör vara hemvistet (domicilprincipen). Eftersom denna princip också i stor utsträckning skall vara avgörande för svensk domsrätt innebär det att domstolarna i de flesta fall kan tillämpa svensk rätt.

Det är dock endast en mindre del av de internationella faderskapsfrågorna som kommer under domstolarnas prövning. I stället är det hos folkbokföringsmyndigheterna och socialnämnderna som dessa frågor framför allt behandlas. Bl. a. i samband med att någon invandrar till Sverige har folkbokföringsmyndigheterna att ta ställning till *uppkomsten av legala faderskapspresumtioner*. Socialnämnderna har också att bestämma om det finns en sådan presumtion när de avgör om en faderskapsutredning skall inledas enligt 2 kap. föräldrabalken.

Utredningen har föreslagit att frågan huruvida en man som är eller har

varit gift med barnets mor skall anses som barnets far bör bedömas enligt lagen i det land där barnet vid födelsen fick hemvist eller blev medborgare. För att den legala presumptionen skall anses föreligga är det tillräckligt att en av de tillämpliga lagarna ger stöd för det. Om barnet vid födelsen fick hemvist i Sverige, skall frågan dock alltid bedömas enligt svensk lag.

Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet är tveksam till de föreslagna reglerna. Fakultetsnämnden menar att reglerna bygger på olika principer och att risken är stor för uppkomsten av s. k. haltande status, dvs. att faderskapsfrågan bedöms olika i de berörda länderna.

När det gäller barn födda utanför Sverige torde det vara naturligt att en faderskapspresumtion, som gäller enligt lagen i barnets hemvistland vid födelsen, också skall gälla i Sverige. Med hänsyn till den betydelse som nationalitetsprincipen alltjämt har internationellt sett bör det emellertid vara möjligt att också tillämpa lagen i det land där barnet är medborgare.

När det gäller barn som föds i Sverige är det fråga om att konstatera ett förhållande som har sin största anknytning till Sverige. Detta konstaterande kan i mycket jämföras med en svensk fastställelse av ett faderskap. Enligt nuvarande rättspraxis skall svensk lag tillämpas vid sådana fastställelser i fall då barnet har hemvist i Sverige. Jag ämnar inte föreslå någon annan lösning i den delen. Det framstår därmed som lämpligt att samma lag tillämpas vid legala faderskapspresumtioner i fall då barnet föds i Sverige. Detta stämmer också med det grundläggande önskemålet att barn till gifta och barn till ogifta föräldrar skall behandlas lika i vår lagstiftning.

Det kan naturligtvis hävdas att regler som är utformade på det sätt som jag nu har angett bygger på oförenliga internationella rättsprinciper. Frånvaron av renvoiprincipen (jfr avsnitt 2.1) gör också att det några gånger skulle kunna inträffa att en faderskapspresumtion kommer att gälla i Sverige men inte i det land vars lag den svenska bedömningen stöder sig på. Den nackdelen är knappast av någon större betydelse. Och skulle presumptionen vara materiellt felaktig kan den hävas så snart barnet har hemvist här i landet.

När det gäller barn som är födda utomlands kan det emellertid inte uteslutas att det kan uppstå två mot varandra stridande presumtioner. Jag tänker då på sådana fall där modern gifter om sig och får barn inom sådan tid att den ena lagen utpekar mannen i det tidigare äktenskapet som far medan den andra lagen utpekar mannen i det senare äktenskapet. För att undvika sådana situationer bör lagvalsregeln utformas så att företräde ges för en av lagarna. I enlighet med den allmänna inriktningen av lagförslaget bör det bli hemvistlandets lag.

I övrigt torde de haltande rättsförhållanden som skulle kunna uppstå knappast vara av den art att de medför några praktiska problem för de inblandade. För ett barn som föds i Sverige torde skillnaden mellan svensk och nationell lag också ha praktisk betydelse framför allt i fall då barnet föds viss kortare tid efter en äktenskapsskillnad. I ett sådant fall bör det

snarast vara en fördel att mannen i äktenskapet – i motsats till vad som gäller enligt de flesta utländska lagar – inte automatiskt anses som barnets far. Detta synsätt ligger bakom våra nuvarande interna regler på området.

Med hänsyn till vad jag nu har anfört förordar jag att frågan om den legala faderskapspresumtionen skall bedömas enligt lagen i det land där barnet vid födelsen får hemvist eller medborgarskap, dock att företrädere ges för hemvistlandets lag. Om barnet vid födelsen får hemvist i Sverige, skall dock alltid svensk lag tillämpas.

När det gäller domicilprincipens tillämpning i de fall *talán förs vid domstol om fastställande av faderskap eller om hävande av den legala faderskapspresumtionen* talar det tidigare nämnda önskemålet om lika behandling av alla barn, oberoende av om föräldrarna är gifta med varandra eller ej, för att – som utredningen har föreslagit – samma regler bör gälla i båda typerna av mål. En tillämpning av domicilprincipen i mål om negativ faderskapstalan torde också bäst stå i överensstämmelse med barnets intresse. I båda fallen bör det därför vara lagen i det land där barnet har sitt hemvist som skall tillämpas. I de flesta fall innebär det att svensk lag blir tillämplig.

Utredningen har ansett att lagvalet i dessa fall bör göras med utgångspunkt från det land där barnet har sitt hemvist när faderskapsfrågan avgörs. Ett par remissinstanser har riktat invändningar mot att anknytnings-tidpunkten skall vara tiden för avgörandet, eftersom detta innebär att ett byte av tillämplig lag måste ske om barnet byter hemvistland under målets gång.

Den ena av dessa remissinstanser ifrågasätter om anknytnings-tidpunkten inte bör vara tiden för barnets födelse, medan den andra remissinstansen föredrar tiden för talans väckande. Den förstnämnda synpunkten har också framförts från danskt håll vid överläggningar som utredningen har haft med företrädare för de nordiska justitiedepartementen (betänkandet s. 115 f.)

När det gäller den legala faderskapspresumtionen bör anknytnings-tidpunkten oföränderligt vara tiden för barnets födelse. Frågan är då om detta bör gälla även när talan förs vid svensk domstol om fastställande eller hävande av faderskap. Emellertid är det – som utredningen påpekar – en viss skillnad mellan faderskap på grund av den legala presumtionen och fastställande eller hävande av faderskap. I de sistnämnda fallen är det fråga om att grunda eller upphäva ett rättsförhållande – om än med tillbakaverkande kraft – medan det i fråga om presumtionen rör sig om ett förhållande som har bestått alltifrån födelsen. När det gäller fastställande eller hävande av faderskap synes det vara mest naturligt att domstolens prövning av faderskapsfrågan sker enligt lagen i det land till vilket barnet har den största anknytningen, dvs. det land där barnet har hemvist vid tiden för rättegången. Det får också anses ligga i barnets intresse att faderskapet prövas enligt just lagen i det land där barnet av allt att döma kommer att

växa upp. Praktiska skäl talar naturligtvis även för detta. Det kan tilläggas att en domicilprincip med barnets födelse som anknytningstidpunkt kan medföra att barnet förvägras talerätt i Sverige, om barnet inte har någon sådan enligt lagen i det land där det är fött.

Frågan är emellertid vilket lands lag som skall tillämpas, om barnet byter hemvistland sedan talan i målet har väckts. Störst praktisk betydelse torde denna fråga få i de fall där barnet vid tiden för rättegångens början saknar hemvist i Sverige men där anknytningen hinner stabiliseras under rättegången. Att i dessa fall svensk lag blir tillämplig vid tiden för avgörandet torde från både barnets och domstolens synpunkt vara det mest naturliga och praktiska. Jag är därför inte beredd att föreslå att anknytningstidpunkten bestäms till tiden för talans väckande.

Emellertid kan det inte förnekas att ett byte av tillämplig lag under rättegången kan medföra processekonomiska nackdelar. För parterna kan det också vara rättsligt otillfredsställande att den lag som enligt vad man från början har utgått från skall tillämpas inte längre har någon betydelse därför att barnet har lämnat sitt tidigare hemvistland.

Jag har stannat för att en lämplig avvägning mellan dessa olika intressen kan vara att låta barnets hemvist vid den tidpunkt då målet avgörs i första instans vara avgörande för vilket lands lag som skall tillämpas. Genom att denna tidpunkt väljs uppstår det inte någon risk för att barnet byter hemvist i samband med ett överklagande i syfte att få till stånd en tillämpning av en lag som kan medföra ett för barnet förmånligare resultat.

En fråga av annat slag är om domicilprincipen — som utredningen har föreslagit — bör tillämpas fullt ut även i sådana fall där samtliga berörda är svenska medborgare men bosatta utomlands. Under remissbehandlingen har Svea hovrätt yppat en viss tveksamhet inför förslaget i denna del.

Som utredningen har framhållit torde det emellertid vara svårt att skilja ut de fall där man bör frånga domicilprincipen till förmån för nationalitetsprincipen på grund av att barnet är svensk medborgare. Att enbart bygga på det svenska medborgarskapet går knappast med hänsyn till det växande antalet dubbla medborgarskap. Vidare måste beaktas önskemålet att den eventuella domen erkänns i det land där barnet har sitt hemvist. Det är inte heller försvarligt att i dessa sammanhang låta domicilprincipen gälla för utländska medborgare i Sverige, medan nationalitetsprincipen alltjämt skulle gälla för i vart fall vissa barn med svenskt medborgarskap som är bosatta utomlands. Det saknas vidare skäl att tillmäta moderns och mannens medborgarskap någon betydelse i detta sammanhang. Som också Svea hovrätt har framhållit torde det praktiska behovet av att kunna ta hänsyn till medborgarskapet vara begränsat. De fåtal fall där en tillämpning av utländsk rätt på svenskar med hemvist utomlands skulle leda till stötande resultat bör kunna lösas genom en allmän regel om att bestämmelser i en utländsk lag inte får tillämpas av svenska domstolar, om det skulle vara uppenbart oförenligt med grunderna för den svenska rättsordningen.

Jag återkommer senare i detta avsnitt till frågan om en sådan s. k. ordre public-regel.

Som jag tidigare har sagt (avsnitt 2.2.2) är en socialnämnd skyldig att medverka vid *fastställande av faderskap genom erkännande*, om barnet har hemvist i Sverige. En fråga är då vilket lands lag som socialnämnden därvid skall tillämpa. När det gäller lagvalet vid fastställande av faderskap genom talan vid domstol bör, som jag nyss har anfört, barnets hemvist i Sverige medföra att svensk lag tillämpas. Det finns inte anledning att tillämpa någon annan princip för lagvalet vid fastställande av faderskap genom erkännande. Jag förordar därför att socialnämnden vid sitt ställningstagande till ett faderskapserkännande endast skall behöva ta hänsyn till svensk lag när det gäller frågan om den man som har avgett erkännandet skall betraktas som far till barnet.

I fråga om formen för erkännandet är det emellertid möjligen redan enligt gällande rätt tillräckligt att iaktta de krav som ställs av lagen i det land där erkännandet har lämnats. En regel med denna innebörd bör komplettera huvudregeln om tillämpning av svensk rätt. Regeln torde fylla en praktisk uppgift och göra det lättare för socialnämnderna att få till stånd ett erkännande när den man som är beredd att ta på sig faderskapet är bosatt i ett främmande land.

Enligt svensk lag *hävs den legala faderskapspresumtionen* under vissa förutsättningar i fall då en annan mans faderskap fastställs genom erkännande, s. k. *tredjemanserkännande* (1 kap. 2 § andra stycket föräldrabalken). I utländsk rätt förekommer det att samma verkan även tilläggs ett *fastställande i dom* av en annan mans faderskap i fall då presumtionen därvid inte uttryckligen har hävts. Internationellt privaträttsligt synes det naturligt att frågan om hävande av presumtionen i denna ordning avgörs enligt samma lag som skulle ha tillämpats om talan om hävande hade förts vid domstol. I de flesta fall blir det fråga om att tillämpa hemvistlandets lag. Utredningen har också föreslagit en regel som innebär att ett fastställande av en annan mans faderskap skall medföra att faderskapspresumtionen hävs endast om fastställelsen har sådan verkan enligt lagen i det land där barnet hade hemvist vid tiden för fastställelsen. Det kan emellertid inte uteslutas att exempelvis en domstol i barnets hemvistland på grund av nationalitetsprincipen tillämpar ett annat lands lag i målet om fastställande av faderskap. I dessa fall bör vad den lagen innehåller om domens upphävande verkan av den legala presumtionen gälla i Sverige. Jag anser därför att den ifrågavarande bestämmelsen bör utformas så att frågan huruvida den legala faderskapspresumtionen har hävts genom att en annan mans faderskap har fastställts skall bedömas enligt samma lag som har tillämpats när den andra mannens faderskap fastställdes.

I praktiken torde en bestämmelse av denna innebörd få betydelse främst i de fall där den andra mannens faderskap fastställs genom erkännande under medverkan av en svensk socialnämnd. Genom att nämnden i dessa

fall endast behöver ta hänsyn till svensk rätt såväl när det gäller själva erkännandet (utom eventuella formfrågor) som beträffande dess verkningar på en redan existerande presumtion undanröjs de svårigheter och den osäkerhet som f. n. finns när det gäller tredjemanserkännanden.

En talan om ogiltigförklaring av ett faderskapserkännande medför inte något särskilt problem i lagvalshänseende. Denna fråga är att bedöma enligt samma lag som den som bestämmer erkännandets giltighet (jfr NJA 1984 s. 319). Om erkännandet har godkänts av en svensk socialnämnd och i övrigt uppfyller villkoren enligt svensk lag (eller den utländska lag som kan vara tillämplig i fråga om formkraven), prövas frågan enligt svensk lag. Gäller erkännandet här i Sverige på grund av bestämmelserna i lagen (1979: 1001) om erkännande av nordiska faderskapsavgöranden, får frågan om erkännandets ogiltighet prövas enligt den nordiska lag som är tillämplig eller enligt 3 § i 1979 års lag.

Jag kommer i avsnitt 2.4.2 att föreslå regler om giltigheten i Sverige av andra utländska faderskapserkännanden. Av dessa regler framgår vilket lands lag som skall tillämpas när man skall avgöra om ett utländskt erkännande gäller i Sverige. Om talan förs om ogiltigförklaring av ett sådant erkännande, får lagvalet avgöras med ledning av samma regler. Dessa regler kan dock medföra att flera länders lagar blir tillämpliga. I så fall kan erkännandet inte förklaras ogiltigt, om det skulle strida mot bestämmelserna i någon av de lagar som kan tillämpas.

Ett undantag bör emellertid göras. Med hänsyn till att den svenska faderskapslagstiftningen bygger på att det är det biologiskt riktiga faderskapet som skall fastställas bör det alltid finnas en möjlighet att få en talan om att erkännandet är ogiltigt prövad enligt svensk lag, om talan grundas på att den som har lämnat erkännandet inte är far till barnet.

Sammantaget förordar jag att talan om ogiltigförklaring av ett faderskapserkännande skall prövas enligt den eller de lagar som bestämmer erkännandets giltighet i Sverige. Om talan bygger på att den som har lämnat erkännandet inte är barnets biologiska far, skall dock erkännandet kunna förklaras ogiltigt med tillämpning av svensk lag.

De föreslagna lagvalsreglerna innebär att svensk lag kommer att tillämpas i flertalet fall. När det gäller uppkomsten av legala faderskapspresumtioner krävs det för att utländsk lag skall tillämpas att barnet vid födelsen hade hemvist utomlands. Och när svensk domstol skall fastställa faderskap eller häva en legal faderskapspresumtion, skall den tillämpa utländsk lag endast då barnet vid tiden för avgörandet i första instans har hemvist utomlands. Ogiltigförklaring av ett utländskt faderskapserkännande med stöd av utländsk lag kommer antagligen att ske endast när ogiltigförklaringen bygger på annan grund än att den som har erkänt faderskapet inte är barnets far. Det är knappast troligt att en tillämpning av utländsk lag i dessa fall i någon större utsträckning skulle föra till resultat som är stötande för svensk rättsuppfattning. Behovet är därför inte särskilt stort av

en regel (*ordre public-regel*) som gör det möjligt att bortse från utländsk lag till förmån för svensk, när resultatet annars skulle bli otillfredsställande.

Emellertid går det inte att bortse från att det i utländsk faderskapsrätt kan finnas regler som ter sig främmande för svensk rättsuppfattning. Som exempel kan nämnas regler som begränsar rätten att föra talan om fastställande av faderskap när föräldrarna inte är gifta med varandra.

Lagvalsreglerna bör därför kompletteras med en sedvanlig *ordre public-regel*. Efter mönster av andra sådana regler (jfr 7 kap. 4 § IÅL) kan den utformas så att bestämmelser i utländsk lag inte får tillämpas om det skulle vara uppenbart oförenligt med grunderna för den svenska rättsordningen.

Redan av ordalydelsen framgår att bestämmelsen är avsedd att tillämpas restriktivt. Svensk rättspraxis har också varit återhållsam med användningen av *ordre public-regler*. Det bör vidare påpekas att det inte är de främmande rättsreglerna som sådana som kan sättas åt sidan utan deras tillämpning i det enskilda fallet. Sålunda kan en rättsregel, som en domstol i ett särskilt fall anser sig böra bortse från på grund av dess otillfredsställande resultat, i ett annat fall komma att tillämpas när den inte har några sådana följder.

2.4 Giltigheten av utländska faderskapsavgöranden m. m.

2.4.1 Domstolsavgöranden

Mitt förslag: Ett utländskt domstolsavgörande som innebär att ett faderskap har fastställts eller hävts gäller i Sverige, om den utländska domstolen har varit internationellt behörig att handlägga målet. Frågan om den utländska domstolen har varit behörig prövas efter i huvudsak samma principer som gäller för en svensk domstol. Det utländska avgörandet skall dock inte gälla, om svaranden inte har haft rimliga möjligheter att föra sin talan i rättegången. Avgörandet skall inte heller gälla i vissa situationer där det strider mot ett annat domstolsavgörande eller en annan fastställelse av faderskap som har giltighet här i landet eller då det finns en konkurrerande rättegång. Frågan om ett utländskt avgörande är giltigt i Sverige kan prövas av Svea hovrätt.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt förslag. Eftersom behörighetsreglerna för svensk domstol enligt utredningens förslag är andra än i mitt förslag avviker utredningsförslaget från mitt på motsvarande sätt när det gäller den utländska domstolens behörighet som förutsättning för erkännande av domstolens avgörande (se betänkandet s. 131–147, 183).

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser tillstyrker eller lämnar utredningens förslag utan erinran.

Sammanfattning av skälen för mitt förslag: I princip bör utländska faderskapsavgöranden erkännas här i landet. I de fall då det redan finns en utländsk dom torde nämligen en svensk domstol i allmänhet ha sämre möjligheter än den utländska att utreda och bedöma saken. Vissa villkor för erkännandet bör dock ställas upp i syfte att skydda väsentliga svenska intressen. Eftersom det ibland kan vara av vikt att en gång för alla få avgjort om ett utländskt avgörande skall gälla här i landet, bör det vara möjligt att få denna fråga prövad i ett särskilt domstolsförfarande. Uppgiften att utföra denna prövning kan lämpligen läggas på Svea hovrätt.

Skälen för mitt förslag: Lagen (1979: 1001) om erkännande av nordiska faderskapsavgöranden (NFL) innebär att en lagakraftvunnen faderskapsdom som har meddelats i Danmark, Finland, Island eller Norge gäller även i Sverige (1 §). Domens giltighet i Sverige är inte beroende av några särskilda villkor. I vissa undantagsfall erkänns dock inte den utländska domen i Sverige. Det rör sig dels om vissa fall av domskonflikter m. m., dels om fall då det skulle vara uppenbart oförenligt med grunderna för den svenska rättsordningen att erkänna den utländska domen (3 §). Enligt lagen (1936: 79) om erkännande och verkställighet av dom som meddelats i Schweiz gäller schweiziska tvistemålsdomar, däribland faderskapsdomar, i allmänhet i Sverige. Vissa villkor rörande bl. a. den schweiziska domstolens behörighet måste dock vara uppfyllda (4 och 5 §§). I övrigt är frågan om erkännande av utländska faderskapsdomar inte reglerad i svensk lag.

Av rättsfallet NJA 1974 s. 324 framgår att utländska faderskapsdomar, vilka har meddelats i en stat som inte omfattas av den nyss omtalade lagstiftningen, inte gäller i Sverige (se avsnitt 2.1). En annan sak är att utländska faderskapsdomar i administrativ praxis behandlas som giltiga här, bl. a. vid anteckning i folkbokföringen i samband med att någon invandrar till Sverige.

Av skäl som jag har anfört i avsnitt 2.1 bör utländska faderskapsavgöranden principiellt godtas här. Även om samma resultat som om utländska domar tillerkänns giltighet i Sverige i viss mån skulle kunna uppnås genom att svensk domstol ges behörighet att pröva faderskapsfrågan, talar mycket för att den svenska domstolen i de flesta faderskapsmål där det redan finns en utländsk dom skulle ha sämre möjligheter än den utländska domstolen att utreda och bedöma saken. När det gäller faderskapsdomar som har meddelats innan de berörda personerna har flyttat till Sverige, stämmer det vidare väl överens med de regler som jag har förordat om giltigheten av legala faderskapspresumtioner att även domar skall respekteras här. Som utgångspunkt bör således gälla att utländska domar erkänns här i landet om det inte finns särskilda skäl mot det.

Det är dock inte möjligt att gå lika långt som i NFL i fråga om erkännande av ett utländskt faderskapsavgörande. I en lagstiftning som kommer att omfatta domar från alla länder utom de nordiska är det nödvändigt att

ställa upp vissa villkor för erkännande. Villkoren kan emellertid begränsas till vad som behövs för att skydda väsentliga svenska intressen i detta sammanhang. En begränsning bör också göras på så sätt att utländska domar som innebär ett ogillande av en faderskapstalan inte omfattas av lagen. Något praktiskt behov av bestämmelser om erkännande av sådana domar torde knappast finnas. Däremot bör de föreslagna bestämmelserna omfatta även sådana faderskapsdomar som innebär att en legal faderskapspresumtion hävs eller att ett faderskapserkännande förklaras ogiltigt.

Som utredningen har föreslagit torde det vara lämpligt att skilja mellan två huvudtyper av villkor för erkännande av en utländsk dom. Den ena avser omständigheter som måste föreligga för att domen skall kunna erkännas. Den andra utgörs av omständigheter som gör att erkännande skall vägras trots att den första typen av omständigheter föreligger. Indelningen kan bli av praktisk betydelse när det gäller fördelningen av åberops- och bevisbördan mellan två parter som inte är ense om huruvida domen skall respekteras.

Som utredningen har funnit är det mindre lämpligt att ställa upp något krav på ömsesidighet när det gäller erkännande av utländska faderskapsdomar. Något sådant krav finns inte i lagstiftningen hos flertalet främmande stater. Dessa stater är i stället i stor utsträckning positiva till att erkänna andra länders domar. De regler om svensk domsrätt som jag har förordat bygger på att man inte gör någon skillnad mellan olika länder när det gäller att godta utländska domar i Sverige. Det framstår därför inte som meningsfullt att ställa upp ett krav på ömsesidighet.

Däremot bör det krävas att det finns en godtagbar grund för den utländska domstolens behörighet att handlägga faderskapsmålet. Därmed avses den internationella behörigheten. Någon anledning finns inte för en svensk myndighet att pröva om den utländska domstolen har varit behörig enligt det främmande landets interna regler om kompetensfördelningen mellan landets domstolar.

Naturligt är att den utländska domstolen skall anses behörig i de fall där en svensk domstol i en motsvarande situation skulle ha ansetts behörig enligt de regler som jag tidigare har föreslagit. Det innebär att den utländska domstolen betraktas som behörig, när barnet eller den eller de män mot vilka talan förs har hemvist i det land där domstolen finns. Ytterligare behörighetsgrund är att det annars med hänsyn till barnets, moderns eller mannens hemvist eller medborgarskap eller annan anknytning till det landet fanns särskilda skäl för den utländska domstolen att ta upp målet.

Vid den skönsmässiga bedömning som den sistnämnda grunden innebär kan ledning hämtas från vad som gäller för en svensk domstol i motsvarande fall. När det gäller en utländsk domstol kan det emellertid finnas anledning att vara något friare än vid en bedömning av svensk domstols behörighet. Det föreligger trots allt en utländsk dom, och endast tungt vägande skäl bör medföra att den inte erkänns. I kontinentaleuropeisk rätt

förekommer exempelvis att domsrätten bygger alternativt på barnets, moderns eller mannens hemvist eller medborgarskap utan särskilda begränsningar. Om den utländska domstolen har varit behörig enligt sådana regler i sin egen lag bör domen knappast fränkännas giltighet här i landet utan vidare. Det är en annan sak att svensk domstol inte anses böra bli behörig enligt regler med sådant innehåll. Skillnaden i bedömningen av svensk och utländsk domsrätt när det gäller den skönsmässiga prövningen bör – som utredningen har föreslagit – kunna komma till uttryck genom att det ställs upp krav på särskilda skäl för svensk behörighet medan det för utländsk behörighet bör vara tillräckligt att det med hänsyn till anknytningen till det ifrågavarande landet förelåg skälig anledning att talan prövades där. Därmed skulle förutsättningen för utländsk behörighet i fråga om faderskapsmål bli densamma som beträffande mål om äktenskapsskillnad (se 3 kap. 7 § första stycket IÄL).

Även om den utländska domstolen har varit behörig bör emellertid mot den utländska domen kunna åberopas vissa omständigheter som gör att domen inte bör accepteras här. Hit hör vissa allvarigare brister i det utländska förfarandet. En särskilt viktig punkt i förfarandet är hur och när svaranden får del av den talan som har väckts mot honom. I nära sammanhang med detta står den tid som han sedan har på sig att bemöta kärandens talan. Har denna del av förfarandet inte uppfyllt rimliga krav, bör den utländska domen inte erkännas. Jag återkommer i specialmotiveringen till vad som får anses rimligt i dessa sammanhang.

Även om delgivningen och tidsfristen för avgivande av svaromål uppfyller rimliga anspråk, kan det finnas andra brister i förfarandet som strider mot principer som är grundläggande för en rättsstat. Det kan exempelvis gälla att svaranden inte har haft möjlighet att vara med eller vara företräd vid förhandlingen. Det kan också vara att han i brist på tolk inte har kunnat följa förhandlingen eftersom denna har förts på ett för honom främmande språk.

Jag förordar därför en bestämmelse som gör det möjligt att bortse från den utländska domen, om svaranden inte har fått kännedom om den väckta talan i tillräckligt god tid för att kunna ta till vara sin rätt eller om han i övrigt inte har fått rimliga möjligheter att föra sin talan.

Ett annat problem i samband med erkännande av utländska faderskapsdomar är att dessa ibland kan konkurrera med svenska sådana eller med andra utländska domar.

Det totala antalet fall av konkurrerande faderskapsavgöranden och rättegångar kommer säkerligen inte att bli särskilt stort. Risken för sådana fall blir dock något större med de bestämmelser om utländska domars giltighet i Sverige som jag har förordat. Bestämmelser om domskonflikter och konflikter med andra former av faderskapsavgöranden och om konkurrerande rättegångar är därför nödvändiga. Sådana bestämmelser behövs också med hänsyn till reglerna i NFL.

Bestämmelserna om domskonflikter kan utformas så, att den utländska faderskapsdomen inte skall erkännas i Sverige om den strider mot en svensk dom eller mot en här i landet giltig utländsk dom i en rättegång som har påbörjats tidigare. Till skillnad från motsvarande bestämmelse i 3 § 1 NFL, som bygger på att domen i den först påbörjade rättegången har företräde, bör en svensk dom alltid ha företräde i utomnordiska sammanhang, oberoende av tidsföljden mellan rättegångarna. Detta är en följd av den regel om konkurrerande rättegångar som enligt vad jag strax återkommer till bör ställas upp för utomnordiska förhållanden. Enligt denna skall svensk domstol, om det finns särskilda skäl, kunna ta upp en faderskapstalan till prövning trots att det redan pågår en utländsk rättegång om faderskapet. För att den svenska rättegången skall bli meningsfull krävs då att den svenska domen gäller framför den utländska, även om den utländska har meddelats i en rättegång som har börjat tidigare.

En utländsk faderskapsdom bör inte heller erkännas när det pågår en rättegång i Sverige. Pågår det en rättegång utomlands som har påbörjats före det förfarande som lett till domen, bör också denna rättegång vara ett hinder för att domen erkänns i Sverige om rättegången kan väntas leda till ett avgörande som kommer att gälla här i landet. Regler av det innehåll som jag nu har nämnt bör därför ställas upp.

Liksom när det gäller den tidigare föreslagna regeln om domskonflikter skiljer sig de regler jag nu förordar från motsvarande i NFL (3 § 3) genom att företräde alltid ges för den dom som kan komma att meddelas i en svensk rättegång. Skälet är detsamma som beträffande bestämmelsen om domskonflikter.

När det gäller en rättegång utanför Sverige är de ifrågavarande reglerna nödvändiga med hänsyn till bestämmelserna i NFL. Bestämmelserna i den lagen innebär nämligen att en blivande dom i en nordisk rättegång gäller i Sverige framför en utomnordisk dom, om den nordiska rättegången har börjat först. Detta bör emellertid gälla oberoende av om det är fråga om en rättegång i ett annat nordiskt land eller om en rättegång i ett utomnordiskt land.

Det behövs vidare en bestämmelse om förhållandet mellan en utländsk dom och en utomprocessuell faderskapsfastställelse som gäller i Sverige. De viktigaste fallen av sådana fastställelser är naturligtvis faderskapsrökännanden. Bestämmelsen bör innehålla att en utländsk dom i en faderskapsfråga inte erkänns i Sverige, om den strider mot en här i landet giltig fastställelse av faderskap som har skett i annan form än genom en dom, förutsatt att fastställelsen har skett innan den utländska rättegången började.

Ytterligare ett hinder för erkännande av den utländska domen bör vara att det skulle strida mot svensk rättskänsla att godta domen (ordre public). Det gäller både stötande inslag i själva förfarandet och fall då det står i det närmaste klart att den utländska domen inte överensstämmer med de

biologiska förhållandena. Det torde således komma att röra sig om rena undantagsfall. Vad som skall prövas i sådana fall är inte den lagstiftning som har tillämpats utan den åberopade domen. Lagstiftningens förenlighet med svensk rättsuppfattning kommer endast att prövas i den utsträckning den har tillämpats av den utländska domstolen och påverkat domslutet. En lagstiftning som inte tillåter en invändning från den man som har stämts in i ett faderskapsmål om att modern har haft samlag även med andra män under konceptionstiden kan sålunda endast sättas i fråga, om mannen har velat göra en sådan invändning och denna skulle ha kunnat leda till en annan utgång i målet.

Jag förordar således att en utländsk dom inte skall gälla i Sverige, om det skulle var uppenbart oförenligt med grunderna för den svenska rättsordningen att erkänna domen.

Frågan om en utländsk faderskapsdom gäller här i landet bör normalt prövas av den myndighet eller domstol som handlägger det ärende där frågan aktualiseras. Något särskilt förfarande eller beslut av svensk domstol eller svensk myndighet för att den utländska domen skall gälla i Sverige bör alltså normalt inte krävas.

Det bör dock beaktas att olika myndigheter kan göra olika bedömningar av den utländska domens rättskraft. Vidare kan det vara otillfredsställande för de inblandade parterna att inte en gång för alla få avgjort om domen gäller här. Som utredningen har föreslagit bör det därför finnas en möjlighet att få frågan slutligt avgjord genom en särskild prövning.

Önskemålet om en enhetlig rättstillämpning gör att denna prövning bör koncentreras till en och samma myndighet. En lämplig lösning är att denna uppgift läggs på Svea hovrätt, som redan har likartade prövningsuppgifter enligt andra författningar (se exempelvis 3 kap. 8 § IÄL och 9 § lagen 1976: 108 om erkännande och verkställighet av utländskt avgörande angående underhållsskyldighet).

Envar som har varit part i den utländska rättegången bör ha rätt att påkalla hovrättens prövning av domens giltighet i Sverige. Detta bör gälla oberoende av om parten har förlorat eller vunnit i den utländska rättegången. Det kan sålunda i hovrätten bli fråga om såväl yrkande om att domen skall erkännas som yrkande om att den skall förklaras ej gälla i Sverige.

Ibland kan även en myndighet ha behov av att få prövat av hovrätten om en utländsk dom gäller i Sverige. Så kan t.ex. vara fallet när skilda myndigheter har bedömt domens giltighet olika. Jag förordar därför att även myndigheter som finner det nödvändigt att få giltigheten prövad av hovrätten skall få rätt att ansöka om det. Jag vill emellertid betona att det endast bör vara i undantagsfall som en myndighet bör ha anledning att vända sig till hovrätten. Det normala bör vara att myndigheten självständigt tar ställning till frågan.

Som komplement till reglerna om en utländsk doms rättskraft i Sverige behövs en regel om hinder för svensk rättegång på grund av att det redan

pågår en utländsk rättegång (s. k. litispendens). Regeln kan utformas så att en ny talan om faderskapet som väcks vid svensk domstol skall avvisas eller förklaras vilande i väntan på en utländsk dom, om det redan pågår en rättegång om faderskapet utomlands. Till skillnad från vad som gäller enligt motsvarande bestämmelse i NFL (4 § första stycket) bör emellertid den utländska rättegången utgöra hinder för den svenska endast om den kan antas komma att leda fram till en dom som gäller här i landet.

Även om det pågår en utländsk rättegång om faderskapet bör svensk domstol kunna ta upp faderskapstalan, om det finns särskilda skäl. Det skulle föra för långt om en utländsk rättegång, som kan antas leda till en i Sverige giltig dom, alltid skulle vara hinder för att faderskapet prövas här (jfr 3 kap. 11 § första stycket IÄL). Detta gäller särskilt som utländska domar kommer att erkännas här i landet i stor utsträckning. Särskilda skäl för att tillåta faderskapstalan här kan t. ex. vara att det finns en påtaglig risk för att den utländska rättegången kommer att dra ut på tiden på ett sätt som inte är motiverat av själva sakfrågan.

2.4.2 Faderskapserkännanden

Mitt förslag: En utländsk fastställelse av faderskap genom erkännande gäller i Sverige, om fastställelsen är giltig enligt lagen i en stat där barnet eller den som har lämnat erkännandet hade hemvist eller där någon av dem var medborgare. För att erkännandet skall anses giltigt till formen är det tillräckligt att det uppfyller formföreskrifterna i lagen i den stat där erkännandet lämnades. Den utländska fastställelsen gäller dock inte i Sverige i vissa fall då den strider mot ett annat faderskapsavgörande som är giltigt i Sverige eller då det finns en konkurrerande rättegång. Den gäller inte heller om den är uppenbart oriktig.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt förslag (se betänkandet s. 173–180).

Remissinstanserna: Praktiskt taget samtliga remissinstanser tillstyrker eller har ingen erinran mot utredningens förslag. Socialnämnden i Gävle kommun menar att även fastställelser genom erkännanden bör kunna underställas Svea hovrätts prövning. Stockholms socialnämnd har liknande synpunkter.

Sammanfattning av skälen för mitt förslag: Liksom när det gäller utländska faderskapsdomar bör även faderskapsfastställelser genom erkännande godtas här i Sverige, om de uppfyller vissa minimivillkor.

Skälen för mitt förslag: Ett fastställande av faderskap som har skett i annan form än genom dom gäller i Sverige när fastställelsen har skett i Danmark,

Finland, Island eller Norge, se 2 § lagen (1979: 1001) om erkännande av nordiska faderskapsavgöranden (NFL). Samma undantag gäller dock som i fråga om nordiska faderskapsdomar (3 §). Frågan om giltigheten i Sverige av ett utomnordiskt erkännande har prövats av högsta domstolen i rättsfallet NJA 1977 s. 743. Högsta domstolen godtog med hänsyn till de omständigheter som förelåg i målet ett utländskt faderskapserkännande som grundval för den talan om underhåll som barnet förde i målet. Vid prövningen av underhållsanspråket skulle enligt domstolen den man som lämnat faderskapserkännandet anses som barnets far.

När det gäller en lagreglering av giltigheten i Sverige av utländska faderskapsfastställelser genom erkännanden gör sig i stort sett samma synpunkter gällande som i fråga om utländska faderskapsdomar (se föregående avsnitt och avsnitt 2.1). Även vad som har sagts om legala faderskapspresumtioner har i stor utsträckning tillämpning på faderskapserkännanden (se avsnitt 2.3). Utgångspunkten bör således vara att ett utländskt erkännande godtas här i Sverige om det uppfyller vissa minimivillkor. För detta talar när det gäller erkännanden också att det rör sig om en rättshandling som företas frivilligt. Som utredningen har funnit torde det inte vara möjligt att göra någon uppdelning av erkännandena i mer eller mindre godtagbara sådana med hänsyn till om erkännandet har skett under medverkan av en myndighet e. d.

I NFL regleras även när andra former av faderskapsfastställelser än sådana som sker genom dom eller erkännande skall gälla i Sverige. Frågan är om en motsvarande reglering bör införas beträffande utomnordiska fastställelser. Det är emellertid svårt att överblicka följderna av en så pass omfattande reglering. Det ojämförligt största praktiska behovet av regler om giltighet av utomnordiska fastställelser föreligger i fråga om erkännanden. När det gäller godtagande av fastställelser i annan form får detta överlämnas till rättstillämpningen, där det är lättare att lösa frågan med beaktande av omständigheterna i det enskilda fallet.

Jag förordar sålunda att en utländsk fastställelse av faderskap genom erkännande bör gälla i Sverige, om den är giltig enligt lagen i en stat där barnet vid fastställelsen hade hemvist eller där barnet då var medborgare. Eftersom erkännandet är en rättshandling från mannens sida, bör också mannens hemvist eller medborgarskap ha betydelse. Fastställelsen bör sålunda även gälla i Sverige, när den är giltig enligt mannens hemvistlag eller nationella lag.

De föreslagna giltighetsreglerna tar sikte både på de materiella förutsättningarna och på formkraven. I likhet med vad som föreslås i fråga om erkännande som sker under medverkan av en svensk socialnämnd bör det dock vara tillräckligt för att erkännandet skall vara giltigt till formen att det uppfyller formkraven i lagen i det land där erkännandet har lämnats.

Liksom vid utländska domar kan det vid utländska faderskapserkännanden uppkomma konflikter mellan olika faderskapsfastställelser och mellan

en sådan fastställelse och en pågående rättegång. De regler som behövs för att lösa dessa konflikter kan utformas i överensstämmelse med motsvarande regler i NFL (3 § 1–3).

Sålunda bör en utländsk fastställelse som har skett genom ett erkännande inte godtas här i landet, om den strider mot en i Sverige giltig faderskapsdom som har meddelats i en rättegång som började innan fastställelsen skedde. Vidare bör ett erkännande inte godtas, om det strider mot en här gällande fastställelse i annan form än genom dom. Ett erkännande bör inte heller godtas, om det i Sverige eller utomlands pågår en rättegång om faderskapet som har påbörjats före fastställelsen och som, när det gäller den utländska rättegången, kan leda till en i Sverige giltig dom.

I många länder sker fastställande av ett faderskap genom ett erkännande utan någon kontroll av erkännandets riktighet. Vidare fyller erkännandet i många länder mer begränsade syften än ett svenskt erkännande, som ju i princip skall återspegla det biologiska förhållandet. Ett okontrollerat erkännandeförfarande kan ge möjligheter att kringgå reglerna för adoption.

Det kan sålunda finnas fall där det utländska erkännandet inte motsvarar den biologiska sanningen. På grund av den vikt som i svensk rätt läggs vid att det rättsligt fastställda faderskapet stämmer med det biologiska bör ett utländskt erkännande inte godtas i Sverige, om det är uppenbart att erkännandet är oriktigt. Skulle det däremot endast föreligga tvivel om erkännandets biologiska riktighet och det inte går att få klarhet utan bevisning, t. ex. blodprov, bör erkännandet gälla tills det genom dom förklaras ogiltigt.

Liksom när det gäller utländska domar behövs det också ett undantag av ordre public-karaktär. Jag förordar därför att utomnordiska fastställelser genom faderskapserkännande inte skall gälla i Sverige, om det skulle vara uppenbart oförenligt med grunderna för den svenska rättsordningen att godta fastställelsen. Ett exempel på fall där det möjligen kan bli aktuellt att åberopa ordre public är att mannen har handlat under tvång när han undertecknade erkännandet. Erkännandet bör då anses ogiltigt här i landet utan att särskild talan om saken behöver föras. Bedömningen påverkas dock av de möjligheter till rättelse – exempelvis genom ogiltigförklaring av ett erkännande – som står till buds enligt den utländska rättsordningen.

Vid remissbehandlingen av utredningens förslag har frågan väckts om även fastställelser genom erkännanden bör kunna underställas Svea hovrätts prövning. Det har framhållits att prövningen av dessa inte är enklare än prövningen av utländska domar och att en socialnämnd som regel torde sakna kapacitet och kompetens för denna prövning.

Jag vill inte förneka att det i prövningen av en utländsk fastställelse genom erkännande kan ingå juridiska bedömningar som inte alltid är lätta att göra. Flertalet av de föreslagna hindren för ett godtagande i Sverige av en utländsk fastställelse är emellertid inte nya. Myndigheterna måste redan i dag bedöma om sådana hinder föreligger när det gäller nordiska erkännanden.

Även om det nu gäller utomnordiska förhållanden torde reglerna om hinder för att godta en fastställelse genom erkännande vara sådana att det inte kan bli fråga om något större antal fall där tvekan kan uppstå om giltigheten, när det väl har konstaterats att fastställelsen uppfyller vad som krävs i tillämplig lag. Jag anser därför att prövningen bör göras av de myndigheter där frågan om giltighet blir aktuell, utan att någon särskild möjlighet till prövning av Svea hovrätt införs för dessa fall.

2.5 Ikraftträdande m. m.

Som jag har anfört i avsnitt 2.1 bör de frågor som jag nu har behandlat regleras i en lag om internationella faderskapsfrågor. Den bör träda i kraft den 1 juli 1985. Samtidigt bör vissa följdändringar göras i föräldrabalken och lagen (1958: 642) om blodundersökning m. m. vid utredning av faderskap.

Som utredningen har funnit är det nödvändigt med vissa övergångsbestämmelser. När det gäller uppkomsten av den legala faderskapspresumtionen har utredningen föreslagit att de nya reglerna skall tillämpas först om barnet är fött efter lagens ikraftträdande. Som utredningen själv anför skulle detta innebära dels att man skulle behöva skilja mellan barn födda före och barn födda efter ikraftträdandet, dels att nuvarande osäkra rättsläge skulle bestå för lång tid framåt. Det bör emellertid enligt utredningen vara möjligt att i viss utsträckning tillämpa de föreslagna reglerna analogt på barn födda före ikraftträdandet.

Som skäl för sin ståndpunkt har utredningen pekat på att reglerna om legala faderskapspresumtioner delvis innebär nyheter i svensk rätt. Om de nya bestämmelserna även skulle gälla barn födda före ikraftträdandet, skulle detta kunna medföra en ändring av ett bestående rättsförhållande genom att en faderskapspresumtion som tidigare gällde här i landet inte längre bestod eller genom att en förut inte gällande presumtion kom till stånd.

Jag delar inte utredningens betänkligheter. I den mån uppkomsten av en legal presumtion avseende ett barn fött före ikraftträdandet blir föremål för bedömning synes det naturligt att de föreslagna reglerna tillämpas. Någon större skillnad föreligger knappast mellan denna situation och den där faderskapet provas utifrån andra rättsliga grunder. Dessutom är de föreslagna reglerna så uppbyggda att risken är liten för att tillämpningen av de nya reglerna på redan födda barn skulle medföra några stötande resultat. Det är däremot en betydande olägenhet att de föreslagna bestämmelserna inte kommer att slå igenom inom avsevärd tid. Jag föreslår därför att reglerna om uppkomsten av legala faderskapspresumtioner skall tillämpas från lagens ikraftträdande oberoende av vid vilken tidpunkt barnet är fött.

En del andra övergångsbestämmelser behövs emellertid. Beträffande dem kan hänvisas till specialmotiveringen.

Ett flertal remissinstanser har tagit upp frågan om det behov av vägledning om bl. a. innehållet i utländsk rätt som kan finnas hos socialnämnder och folkbokföringsmyndigheter. Otvivelaktigt kommer det att finnas ett sådant behov, framför allt hos myndigheter där internationella ärenden ej är särskilt vanliga. Det får ankomma på socialstyrelsen och riksskatteverket att lämna det bistånd och svara för den information som behövs. I svårare fall har de möjlighet att få biträde av utrikesdepartementet med upplysningar om innehållet i utländsk rätt.

2.6 Kostnadskonsekvenser

Allmänt kan sägas att lagstiftningen avlägsnar osäkerheten i många rättsfrågor och därmed medför förenklingar både för myndigheter och för enskilda. När det gäller den rådgivning och upplysningsverksamhet som jag har nämnt i föregående avsnitt vill jag erinra om att sådan verksamhet finns redan i dag. Sålunda biträder socialstyrelsen socialnämnderna i frågor om faderskapsutredningar. Det är svårt att med säkerhet förutse i vilken utsträckning som lagförslaget kommer att påverka omfattningen och arten av denna verksamhet.

3 Internationella namnregler

Mitt förslag: Den svenska namnlagens bestämmelser skall inte längre gälla obligatoriskt för isländska medborgare med hemvist i Sverige.

Skälen för mitt förslag: Namnlagen (1982: 670, omtryckt 1982: 1134) trädde i kraft den 1 januari 1983. Internationellt privaträttsligt bygger den i likhet med tidigare svensk namnlagstiftning på nationalitetsprincipen, som innebär att reglerna i den stat där en person är medborgare skall tillämpas. Den svenska namnlagen gäller därför för svenska medborgare oberoende av var de är bosatta. Från nationalitetsprincipen har dock vissa avsteg gjorts till förmån för domicilprincipen, som innebär att hemvistlandets lag skall tillämpas. I nordiska förhållanden gäller den svenska namnlagen inte för svenska medborgare som har hemvist i Danmark, Island eller Norge, medan den tillämpas fullt ut på medborgare från dessa länder med hemvist i Sverige (50 § och 51 § första stycket). I förhållandet mellan Sverige och Finland råder särskilda regler i avvaktan på att Finland får en ny namnlag (punkt 1 i övergångsbestämmelserna). När det gäller utomnordiska medborgare med hemvist i Sverige kan dessa välja mellan att använda sig av den svenska namnlagen (51 § andra stycket) och sin nationella lag.

De internationella reglerna i namnlagen har utformats efter överläggningar mellan de nordiska justitiedepartementen. Vid överläggningarna rådde enighet om att domicilprincipen skulle läggas till grund för namnlag-

stiftningen när det gäller förhållandet mellan de nordiska länderna (prop. 1982/83: 38 s. 9). Tillämpningen av den svenska namnlagen på isländska medborgare med hemvist i Sverige har emellertid lett till namnförvärv som inte står i överensstämmelse med isländsk lag och tradition. Det isländska namnskicket överensstämmer närmast med det äldre svenska och innebär att ett barn som efternamn får faderns eller moderns förnamn med tillägg av son eller dotter. Fullständig överensstämmelse med ett sådant namnskick kan inom ramen för den svenska namnlagens regler uppnås endast genom ansökan hos patent- och registreringsverket enligt 14 § samma lag.

Vid nordiska departementsöverläggningar, som hölls den 8 juni 1984, enades man om att de problem som de svenska reglerna har visat sig ge upphov till för isländska medborgare med hemvist i Sverige kan lösas genom att dessa i namnrättsligt hänseende behandlas på samma sätt som utomnordiska medborgare som har hemvist i Sverige. På så sätt får de isländska medborgarna valfrihet mellan isländska och svenska namnbestämmelser. I konsekvens härmed bör svenska medborgare med hemvist i Island föras in under den svenska namnlagen.

Från isländsk sida har starka önskemål framförts om att den ändring i namnlagen som jag nu har förordat genomförs så snart som möjligt. Det är därför angeläget att denna lagändring träder i kraft den 1 juli 1985.

4 Upprättade lagförslag

I enlighet med det anförda har inom justitiedepartementet upprättats förslag till

1. lag om internationella faderskapsfrågor,
2. lag om ändring i föräldrabalken,
3. lag om ändring i lagen (1958:642) om blodundersökning m. m. vid utredning av faderskap,
4. lag om ändring i namnlagen (1982: 670).

Förslagen bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 4*.

5 Specialmotivering

5.1 Förslaget till lag om internationella faderskapsfrågor

I enlighet med vad som har förordats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.1) regleras de internationellt privaträttsliga faderskapsfrågorna i en ny lag om internationella faderskapsfrågor. Lagen saknar motsvarighet i dag.

Lagen är uppdelad i fem avsnitt. Indelningen är inte rättssystematisk utan har gjorts med hänsyn till vad som kan vara mest praktiskt för dem som skall tillämpa lagen när en internationell faderskapsfråga har uppkommit.

Efter ett avsnitt med *inledande bestämmelser* (1 §) följer ett avsnitt med bestämmelser om *faderskap omedelbart på grund av lag* (2 §) och ett avsnitt med bestämmelser om *fastställelse och hävande av faderskap* (3–6 §§). Ett fjärde avsnitt handlar om *giltigheten av utländska faderskapsavgöranden m.m.* (7–10 §§). Lagen avslutas med ett avsnitt med vissa *gemensamma bestämmelser* (11 och 12 §§).

Inledande bestämmelser

1 §

Denna lag gäller frågor om faderskap till barn i internationella förhållanden.

I förhållande till Danmark, Finland, Island och Norge gäller lagen (1979: 1001) om erkännande av nordiska faderskapsavgöranden i stället för 7–10 §§.

(Jfr beträffande andra stycket 12 § i utredningens förslag)

Första stycket

Den nya lagen innehåller regler om svensk domstols behörighet i faderskapsmål och om svensk socialnämnds medverkan vid fastställande av faderskap. Vidare regleras vilket lands lag som skall tillämpas när en faderskapsfråga skall prövas i Sverige. Av lagen framgår även i vilken utsträckning utländska faderskapsdomar och andra utländska fastställelser av faderskap gäller här i landet. Lagen är således begränsad till internationellt privaträttsliga frågor som rör själva faderskapet. Rättsverkningarna av ett faderskap omfattas inte av lagen.

Andra stycket

Lagen är avsedd att tillämpas generellt. Undantag har emellertid gjorts för sådana frågor som regleras i lagen (1979: 1001) om erkännande av nordiska faderskapsavgöranden (NFL). I förhållande till Schweiz kompletteras lagen av den på en konvention grundade lagen (1936: 79) om erkännande och verkställighet av dom som har meddelats i Schweiz (se vidare specialmotiveringen till 7 §).

Lagen inkräktar alltså inte på tillämpningsområdet för NFL. De regler i den nya lagen (7–10 §§) som motsvarar reglerna i NFL skall därför inte tillämpas i förhållande till de nordiska länderna. Däremot är övriga bestämmelser i lagen, vilka angår svenska myndigheters behörighet och lagval, tillämpliga utan inskränkning även i nordiska förhållanden.

Faderskap omedelbart på grund av lag

2 §¹

En man som är eller har varit gift med ett barns mor skall anses som barnets far i de fall då det följer av lagen i den stat där barnet vid födelsen

¹ Lagtexten har jämkats något i propositionsförslaget.

fick hemvist eller, om inte någon skall anses som barnets far enligt den lagen, då det följer av lagen i en stat där barnet vid födelsen blev medborgare. Fick barnet vid födelsen hemvist i Sverige, skall frågan dock alltid bedömas enligt svensk lag.

(Jfr 1 § i utredningens förslag)

I paragrafen regleras frågan om faderskapet till ett barn i fall där modern är eller har varit gift.

Tillämpningsområdet är begränsat till legala faderskapspresumtioner på grund av äktenskap. Utanför faller legala presumtioner på grund av exempelvis samboförhållanden. Sådana presumtioner finns i isländsk lagstiftning, liksom i vissa delstater i Australien och i provinser i Canada. Enligt de isländska bestämmelserna får ett samboförhållande, i förening med vissa andra omständigheter, samma verkan som ett faderskapserkännande. Om barnets mor och den man, som hon har angett som far till barnet, sammanbodde vid tiden för barnets födelse och detta framgår av folkbokföringen eller andra otvetydiga bevis, skall sålunda mannen enligt dessa bestämmelser anses som barnets far.

Legal presumtioner av denna typ torde även utan direkt lagstöd kunna godtas här i landet under vissa omständigheter, särskilt om samboendet har skett i det land vars lag åberopas till stöd för presumtionen. Det bör dock överlämnas åt rättstillämpningen att bestämma de närmare förutsättningarna för erkännandet av sådana presumtioner.

Från presumtioner som bygger på samboförhållanden får skiljas regler som innebär att ett äktenskap anses ha uppkommit på grund av faktisk samlevnad. Som exempel kan nämnas det system med "common law marriage" som förekommer i åtskilliga av USA:s delstater. Huruvida dessa äktenskap kan läggas till grund för en tillämpning av en legal faderskapspresumtion är en fråga som inte besvaras i den nya lagen. Frågan får i stället lösas med hjälp av den svenska internationella privaträttens regler om äktenskaps giltighet i allmänhet; se lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap (IÄL) och förordningen (1931:429) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, adoption och förmynderskap (jfr betr. utländska ogiltighetsdomar prop. 1973:158 s. 86, 89–90, 110 och 113).

Genom att bestämmelserna i den nya lagen i första hand bygger på domicilprincipen får hemvistbegreppet stor betydelse. Det hemvistbegrepp som anges i 7 kap. 2 § IÄL bör tas till utgångspunkt även vid tillämpningen av förevarande lag. Till ledning för tolkningen kan därvid tjäna uttalandena i förarbetena till 1973 års ändringar i IÄL (prop. 1973:158 s. 80 f). Även om bestämmelsen i 7 kap. 2 § IÄL formellt endast avser den lagen är den nämligen uttryck för en strävan att skapa ett enhetligt hemvistbegrepp på den svenska internationella privaträttens område. I senare lagstiftning och praxis har hemvistbegreppet också getts den innebörd som den nämnda bestämmelsen och förarbetena till den ger uttryck åt (prop.

1982/83: 38 s. 12 f, NJA 1977 s. 706, 1983 s. 359 och 573). Om en person är bosatt i Sverige bör han eller hon alltså även vid tillämpningen av lagen om internationella faderskapsfrågor anses ha hemvist här, om bosättningen med hänsyn till vistelsens varaktighet och omständigheterna i övrigt måste anses stadigvarande.

Enligt utredningen bör hemvistbegreppet i förevarande sammanhang ges en kvalificerad innebörd, dvs. förutom kravet på varaktig bosättning bör det innefatta ett krav på avsikt att stanna i landet för framtiden. Detta har motiverats med att det i fråga om internationella faderskapsfrågor finns ett behov av en stabil anknytningsfaktor, särskilt när det gäller valet av tillämplig lag. Det är enligt utredningen lätt att byta hemvist i mer begränsad betydelse, och detta kan ske just i syfte att vinna tillämpning av en för barnet gynnsammare rättsordning.

Med undantag av statens invandrarverk har de remissinstanser som har yttrat sig i frågan – socialstyrelsen, Stockholms socialnämnd och Sveriges domareförbund – tillstyrkt utredningens förslag. Invandrarverket anser däremot att kravet på avsikt att stanna i landet för framtiden medför en alltför snäv tolkning av hemvistbegreppet. Många invandrare har enligt verket inte tagit närmare ställning till om de skall stanna i Sverige för framtiden även om de har bott här länge, kanske tio år eller mer. Många är vidare fast beslutna att återvända till hemlandet oavsett hur länge de har vistats här.

Det är tämligen självklart att tolkningen av hemvistbegreppet måste påverkas av ändamålet med den lagstiftning där begreppet används och att bedömningen får skifta beroende på sammanhanget. Kraven på hemvist bör emellertid i stort vara desamma i detta sammanhang som i de andra sammanhang där hemvistbegreppet enligt 7 kap. 2 § IÄL är vägledande. I enlighet med vad som uttalades vid 1973 års ändringar i den lagen får sålunda i bestämningen av hemvistbegreppet anses ligga att personen i fråga har för avsikt att stanna kvar i landet. Denna avsikt torde man som regel kunna sluta sig till med ledning av de faktiska omständigheterna. Det behöver dock inte vara fråga om avsikt att stanna kvar för all framtid. Normalt synes det vara tillräckligt att vederbörande ämnar stanna tills vidare och alltså inte har några definitiva planer på att lämna landet. Men också den som i och för sig är på det klara med att han eller hon vid en viss framtida tidpunkt skall lämna vårt land kan tänkas ha hemvist här. Det gäller exempelvis om den planerade vistelsen här är tänkt att vara en avsevärd tid. Tiden är dock inte ensam bestämmande, utan hänsyn måste tas till samtliga förhållanden i samband med vistelsen. En viss betydelse i sammanhanget måste sålunda också tillmätas frågan hur stark anknytning som föreligger till ett annat land, exempelvis hemlandet eller tidigare vistelsestat.

Om hemvistbegreppet tillämpas efter dessa riktlinjer bör det inte uppstå någon risk för en sådan restriktiv tolkning som invandrarverket befarar.

Tillämpningen torde emellertid inte därmed bli så löslig att kravet på en stabil anknytningsfaktor inte uppfylls. När det gäller barnets hemvist kan sålunda hemvist i de flesta fall knappast anses föreligga, om barnet av allt att döma inte kommer att växa upp här (jfr NJA 1963 s. 489, 1969 s. 301, 1979 s. 242, 248).

I sakens natur ligger att det stora flertalet ärenden och mål om faderskap kommer upp i ett så tidigt skede av barnets liv att det inte blir aktuellt att beakta barnets avsikter för framtiden. Bor barnet hos modern eller hos någon annan som har vårdnaden om barnet, får barnets hemvist anses sammanfalla med vårdnadshavarens. Det finns emellertid inte något som hindrar att barnet och vårdnadshavaren har olika hemvist. Avgörande är de förhållanden, aktuella och förväntade, under vilka barnet växer upp (jfr SOU 1976: 39 s 324–325).

Huvudregeln i paragrafens första mening är begränsad till barn som inte från början har hemvist i Sverige. Om barnet vid födelsen fick hemvist i en främmande stat skall faderskapsfrågan bedömas enligt den statens lag. Någon möjlighet att tillämpa annan lag finns inte om barnet vid födelsen blev medborgare i samma stat. Är barnet statslöst är det också hänvisat till hemvistlandets lag.

Om barnet vid födelsen blev medborgare i en annan stat än hemvistlandet skall normalt ändå hemvistlandets lag avgöra om en legal faderskapspresumtion är tillämplig. Endast om någon sådan inte gäller enligt hemvistlandets lag, skall lagen i det land där barnet vid födelsen blev medborgare tillämpas. Detta torde inträffa endast i undantagsfall. Genom att bestämmelserna får denna utformning undviks att mer än en man utpekas som far till barnet (se avsnitt 2.3 i den allmänna motiveringen).

När ett barn invandrar till Sverige innebär huvudregeln följande. Om det framgår av t. ex. intyg eller registerutdrag från myndigheterna i barnets hemvistland att mannen i äktenskapet enligt det landets lag anses som barnets far, kan faderskapet antecknas i den svenska folkbokföringen utan att det behöver fastställas i vilket land barnet blev medborgare vid födelsen eller vad lagen i det landet innehåller.

En utländsk lag skall tillämpas även om dess internationellt privaträttsliga regler i sin tur hänvisar till en annan stats lag (se om sådan s. k. renvoi avsnitt 2.1 i den allmänna motiveringen).

Att lagvalet bestäms på grundval av barnets anknytning till det land där barnet fick hemvist eller blev medborgare vid födelsen innebär inte i och för sig att den aktuella lagen skall tillämpas med det innehåll den hade vid den tidpunkten. Om en lagändring har skett efter födelsen får frågan om och i vad mån äldre bestämmelser fortfarande skall tillämpas beträffande ett barn som har fötts före lagändringen bedömas enligt övergångsbestämmelserna i den lag eller enligt de oskrivna grundsatser som gäller då frågan avgörs.

Om tillämpningen av en utländsk bestämmelse skulle leda till ett resultat

som är oförenligt med svensk rättsuppfattning, skall en svensk myndighet med stöd av ordre public-regeln i 12 § avstå från att tillämpa bestämmelsen.

Andra meningen i paragrafen gäller barn som vid födelsen fick hemvist i Sverige. För dem skall frågan om vem som omedelbart på grund av lag är att anse som deras far alltid bedömas enligt svensk lag oavsett barnets medborgarskap. Även om en faderskapspresumption gäller enligt lagen i en främmande stat där barnet vid födelsen blev medborgare, kommer således någon sådan presumption inte att bli tillämplig här, om inte förutsättningarna är uppfyllda enligt svensk lag. Detta torde få praktisk betydelse framför allt i de fall där barnet är fött inom en kortare tid efter det att moderns äktenskap har upplösts genom skilsmässa. Den regel som finns i flertalet utländska lagar om att mannen i äktenskapet i sådana fall skall presumeras vara barnets far kommer inte att gälla här, eftersom någon motsvarande regel inte längre finns i svensk rätt (jfr avsnitt 2.3). Detta får till följd bl. a. att en faderskapsutredning skall inledas enligt bestämmelserna i 2 kap. föräldrabalken.

Fastställelse och hävande av faderskap

I detta avsnitt behandlas de behörighets- och lagvalsfrågor som uppkommer vid fastställelse och hävande av ett faderskap. Med fastställelse avses de avgöranden av faderskapet där det fastställs att en viss man är barnets far (positiv faderskapstalan). Begreppet hävande av faderskap avser både hävande av en legal faderskapspresumption (negativ faderskapstalan) och ogiltigförklaring av en faderskapsfastställelse som har skett genom ett erkännande.

Först behandlas frågan om svensk socialnämnds medverkan vid fastställelse av faderskap genom erkännande och frågan om vilket lands lag som då skall tillämpas (3 §). Därefter ges regler om svenska domstolars behörighet i mål om faderskap (4 §). Slutligen regleras frågan om vilket lands lag som skall tillämpas dels vid fastställelse av faderskap genom dom och vid hävande av en legal faderskapspresumption genom dom eller på annat sätt (5 §), dels vid ogiltigförklaring i dom av ett faderskapserkännande (6 §).

3 §¹

Ett faderskap kan fastställas genom erkännande av faderskapet under medverkan av en svensk socialnämnd, om nämnden är skyldig att utreda faderskapet enligt 2 kap. 1 eller 9 § föräldrabalken.

Förutsättningarna för fastställelsen skall prövas enligt svensk lag.

Har erkännandet lämnats utomlands, skall det även om det inte följer av andra stycket anses giltigt till formen, om det uppfyller formföreskrifterna i den främmande statens lag.

(Jfr 2 § i utredningens förslag)

¹ Paragrafen har jämkats i propositionsförslaget.

Första stycket

Bestämmelsen i detta stycke har behandlats utförligt i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.2.2).

I bestämmelsen anges när ett faderskap kan fastställas genom ett faderskapserkännande under medverkan av en svensk socialnämnd. Medverkan av socialnämnden är en nödvändig förutsättning för att faderskap skall kunna fastställas genom erkännande. Nämnden är i vissa fall skyldig att försöka utreda vem som är far till ett barn och sörja för att faderskapet fastställs. Det är när barnet har hemvist i Sverige (se den nya lydelsen av 2 kap. 1 och 9 §§ föräldrabalken). I dessa fall är nämnden enligt förevarande bestämmelse behörig att medverka till att ett faderskap fastställs genom faderskapserkännande. I nämndens uppgifter ingår därvid bl. a. att ta ställning till om erkännandet skall godkännas (jfr 1 kap. 4 § föräldrabalken).

Andra stycket

Vid den rättsliga kontroll som socialnämnden skall företa behöver nämnden i princip beakta endast svensk lag. Vad som sägs i 1 kap. 4 § föräldrabalken om denna kontroll skall således tillämpas.

Inom ramen för svensk lag kan emellertid prejudiciellt uppkomma frågor av internationellt privaträttslig natur som kräver bedömning enligt utländsk rätt. Detta gäller när det redan finns en utländsk fastställelse av faderskapet. Frågan huruvida det då finns utrymme för en ny fastställelse genom erkännande får besvaras med ledning av reglerna om giltigheten i Sverige av utländska faderskapsfastställelser i förevarande lag och reglerna i NFL. Samma regler blir tillämpliga om en tidigare svensk eller utländsk fastställelse har skett genom ett erkännande som senare har förklarats ogiltigt genom en utländsk dom.

En rättegång om faderskapet i något av de andra nordiska länderna utgör vidare hinder för socialnämndens godkännande av faderskapserkännandet (4 § andra stycket NFL). Någon motsvarande regel finns inte när det gäller rättegång om faderskapet i andra länder. Det finns emellertid ändå anledning för socialnämnden att beakta den utländska rättegången. Av betydelse är särskilt att den svenska fastställelsen, om den sker sedan den utländska rättegången har inletts, inte kan åberopas som grund för att vägra erkänna den dom som sedermera meddelas (jfr 7 § andra stycket 4). Framför allt när det finns risk för att en annan mans faderskap kommer att fastställas i den utländska domen bör det därför undvikas att en svensk fastställelse kommer till stand.

Ett utomprocessuellt förfarande för att få ett faderskap fastställt är inte i något fall hinder för en fastställelse i Sverige av faderskapet genom erkännande. Den svenska fastställelsen kan emellertid komma att få stå tillbaka för den utländska, om den utländska fastställelsen sker tidigare än den svenska (jfr 8 § tredje stycket 2; jfr även specialmotiveringen till 2 kap. 1 § föräldrabalken).

Om det enligt svensk rätt finns en legal faderskapspresumtion som utgör hinder för fastställelse av en annan mans faderskap, kan också prejudiciella frågor av internationellt privaträttslig natur uppkomma. En sådan fråga är om någon legal faderskapspresumtion gäller i det enskilda fallet. Detta beror på den eller de lagar som enligt 2 § skall tillämpas när denna fråga skall avgöras. Frågan huruvida det äktenskap på vilket presumtionen bygger är giltigt regleras däremot inte av bestämmelserna i denna lag utan får avgöras med stöd av andra regler. Har presumtionen hävts genom en utländsk dom, får domens giltighet här i landet avgöras enligt 7 § eller reglerna i NFL.

När det gäller ett svenskt tredjemanserkännandes verkan på en legal faderskapspresumtion kommer svensk lag däremot alltid att bli tillämplig (se 5 § andra stycket). Detta beror på att ett erkännande under medverkan av en svensk socialnämnd endast kommer i fråga när barnet har hemvist i Sverige (se första stycket av förevarande paragraf samt 2 kap. 1 och 9 §§ föräldrabalken) och att svensk lag då skall tillämpas enligt bestämmelsen i förevarande stycke.

Vad som har sagts nu tar i första hand sikte på den situation då socialnämnden har att avgöra om den skall godkänna ett lämnat erkännande. Efter samma riktlinjer får saken emellertid bedömas, om det i efterhand uppkommer fråga om huruvida en giltig fastställelse har skett genom erkännandet.

Tredje stycket

Bestämmelsen innebär ett undantag från andra stycket på så sätt att ett erkännande som har lämnats utomlands och som inte uppfyller de svenska formkraven ändå är giltigt, om det motsvarar föreskrifterna i den utländska statens lag. Regeln är uttryck för en i den internationella privaträtten hävdvunnen princip att en rättshandlings form bestäms av lagen i det land där åtgärden har vidtagits.

Regeln tar sikte på de fall där en del av förfarandet för att åstadkomma ett faderskapserkännande äger rum utomlands. När mannen är bosatt utomlands och lämnar erkännandet där, är det således tillräckligt att de lokala formkraven iakttas. Regeln är emellertid endast fakultativ. Det finns inget hinder mot att erkännandet upprättas i överensstämmelse med svensk lag. Detta torde också vara det vanligaste i dag. Det blir då inte aktuellt att tillämpa tredje stycket.

Till formkraven hänförs regler om att erkännandet skall avges inför eller under medverkan av en myndighet eller en notariatsperson och de närmare detaljerna kring dessa frågor, t. ex. vilka myndigheter som är behöriga i sådana ärenden och hur förfarandet skall gå till. Hit hör också regler om skriftlighet, bevitning och personligt avgiven förklaring.

I den mån en utländsk myndighets medverkan – i likhet med vad som gäller för socialnämndens medverkan i Sverige – går ut på ett godkännan-

de av erkännandet efter en prövning av dess biologiska riktighet, kan myndighetens medverkan dock inte ses som enbart ett formkrav. Godkännandet har då karaktären av en materiell förutsättning för erkännandet. Detta är också fallet med sådana frågor som gäller om erkännandet behöver godkännas av barnet eller dess ställföreträdare eller av modern eller någon annan person. I sådana hänseenden måste förutsättningarna enligt svensk lag vara uppfyllda, även om erkännandet har skett i en form som föreskrivs i främmande lag.

4 §¹

Mål om faderskap får tas upp av svensk domstol,

1. om barnet har hemvist i Sverige,
2. om talan förs mot en eller flera män som har hemvist i Sverige, eller
3. om det i andra fall med hänsyn till barnets, moderns eller mannens anknytning till Sverige finns särskilda skäl att målet prövas här i landet.

Om det sedan talan har väckts inträffar en ändring av de omständigheter som grundar svensk domstols behörighet enligt första stycket, upphör inte domstolens behörighet.

(Jfr 3 § i utredningens förslag)

I paragrafen behandlas frågan om svensk domsrätt i mål om fastställelse och hävande av faderskap. I första stycket anges behörighetsgrunderna, medan andra stycket reglerar betydelsen av att de behörighetsgrundande omständigheterna ändras under målets gång. Skälen för utformningen av bestämmelserna i paragrafen har utförligt redovisats i avsnitt 2.2.1 i den allmänna motiveringen.

Första stycket

Punkterna 1 och 2 innehåller vissa särskilda behörighetsgrunder som bygger på domicilprincipen. Dessa punkter är alternativa, dvs. det är tillräckligt för behörighet om villkoret enligt en av punkterna är uppfyllt. I ganska många fall kan behörighet dock antas föreligga enligt båda punkterna.

Punkt 1 innehåller den grundläggande regeln om domsrätt när barnet har hemvist i Sverige. (Beträffande hemvistbegreppet, se specialmotiveringen till 2 §.) Normalt har i dessa fall också barnets mor hemvist här, men det är inte något villkor för behörigheten. Även mannen eller någon av de inblandade männen torde oftast ha hemvist här, men ej heller detta har någon betydelse för domsrätten. Lika litet påverkas domsrätten av barnets medborgarskap eller av barnets partsställning i målet.

Enligt *punkt 2* är svensk domstol behörig, om talan förs mot en eller flera män som har hemvist här. Det förutsätts alltså att mannen eller männen är svarande i målet. Barnets eller moderns hemvist är utan betydelse, liksom de berörda personernas medborgarskap. Regeln torde bli av praktisk betydelse främst i de fall där ett barn med utländskt hemvist för talan om fastställande av faderskap mot en man med hemvist i Sverige.

¹ Punkt 2 i paragrafens första stycke har jämkats i propositionsförslaget.

För att en talan mot fler än en man skall kunna prövas i Sverige räcker det inte med att endast någon av männen har hemvist här. Detta är motiverat av att svensk domstol annars skulle kunna fastställa faderskapet till ett barn, fastän varken den som förklaras vara far eller barnet hade något hemvist här. En regel som innebar att det var tillräckligt att en av männen hade hemvist här kunde dessutom inbjuda till missbruk. Genom en ogrundad talan mot en man skulle det nämligen bli möjligt att i målet dra in en annan man som helt saknade anknytning till Sverige. I de få fall där det kan vara motiverat med svensk domsrätt fastän anknytningen till Sverige endast består i att en av de aktuella männen har hemvist här får domstolen i stället ta upp talan mot de övriga männen med stöd av punkt 3.

En annan fråga är om talan över huvud taget får föras mot flera män samtidigt. Det är en materiell fråga som bör avgöras enligt den lag som anges i 5 § första stycket.

I de flesta fall innebär behörighetsgrunderna i punkt 1 och 2 att en talan om fastställande av faderskap med stöd av 3 kap. 13 § föräldrabalken kan handläggas gemensamt med en talan om hävande av en legal faderskapspresumtion. I de fall där barnet inte har anknytning till Sverige genom hemvist och där den ene men inte den andre mannen har hemvist här, är det endast möjligt att ta upp målet mot den man som har hemvist i Sverige. Om detta skulle vara fastställelsemålet, är det ändå inte möjligt att pröva i fall då någon annan man skall anses som far enligt en legal presumtion som gäller här i landet (se dock specialmotiveringen till 5 § första stycket).

Begränsningen i möjligheterna att förena en negativ och en positiv faderskapstalan är – liksom när det gäller behörighet enligt punkt 2 – motiverad av att det knappast finns något intresse av en svensk prövning av det faderskapsmål där mannen inte har någon anknytning till Sverige (bortsett från eventuellt medborgarskap). Rättsskyddsintresset hos den man som inte har någon anknytning till Sverige talar också för att han inte skall behöva svara inför en svensk domstol. I något enstaka fall kan det dock tänkas att domstolen med stöd av behörighetsregeln i punkt 3 finner anledning att tillåta att båda målen prövas här.

I underhållsmål och andra liknande mål kan det förekomma att mannen genstämningsvis vill göra gällande att han inte är far till barnet. Något särskilt problem uppkommer inte i de fall omständigheterna är sådana att svensk domsrätt skulle ha förelegat för det fall att mannens talan hade väckts självständigt. Om emellertid den enda anknytningen till Sverige är mannens hemvist här, är svensk domstol behörig endast i underhållsmålet. I ett sådant fall går det således inte att pröva den av mannen såsom kärande genstämningsvis väckta talan om hävande av faderskapet.

Skälen för denna skillnad i behörighet är flera. Den genstämningsvis väckta talan har långt större räckvidd än det konkreta anspråk som avses med huvudkärnålet. Det är vidare knappast rimligt att barnet skall behöva dras in i en faderskapsprocess vid en svensk domstol enbart därför att barnet har väckt talan om underhåll här.

I vissa fall kan mannens intresse av en prövning av faderskapstalan eventuellt tillgodoses prejudiciellt (jfr NJA 1964 s. 247). I övrigt får de fall, där det är motiverat att en genstämning tas upp här, lösas genom den möjlighet till behörighet som punkt 3 erbjuder.

Punkt 3 är avsedd att förhindra oskäligen resultat i ett enskilt fall av att behörighet inte föreligger med tillämpning av någon av de föregående punkterna. Domstolen kan då ändå ta upp målet om det finns särskilda skäl för det med hänsyn till anknytningen till Sverige. Som regel bör anknytningen bestå i hemvist eller medborgarskap.

Vid bedömningen av det befogade i att ta upp ett faderskapsmål får de allmänna resonemangen om svensk domstols behörighet i avsnitt 2.2.1 tjäna som ledning. Parternas olika intressen har sålunda betydelse men också det mera allmänna intresset av att svenska domar godtas utomlands. Domstolen är oförhindrad att i sin avvägning även beakta om rättegången rent praktiskt går att genomföra och om den kan leda till något meningsfullt resultat.

I avsnitt 2.2.1 har mer ingående diskuterats vissa typsituationer där punkt 3 kan tänkas komma till användning. Anledning till att ta upp ett mål här, trots att den enda anknytningen till Sverige är svenskt medborgarskap, kan sålunda vara att hemvistlandets rättssystem eller lagar är sådana att faderskapsfrågan inte kan prövas i det landet eller att prövningen leder till resultat som är stötande för svensk rättskänsla (jfr 12 §). Detta gäller särskilt när samtliga inblandade är svenska medborgare. Med hänsyn till den stora vikt som i svensk rätt fästs vid vad som är bäst för barnet kan det i vissa fall vara tillräckligt att endast barnet har svenskt medborgarskap. Vid bedömning av angelägenheten av svensk domsrätt kan vidare sådana omständigheter tilläggas betydelse som när den eller de som är svenska medborgare kan beräknas komma att återvända till Sverige.

Bestämmelsen är avsedd att tillämpas restriktivt. Det innebär bl. a. att svensk domsrätt inte regelmässigt föreligger enbart därför att en eller flera av parterna är svenska medborgare.

Hemvist i Sverige i förening med andra omständigheter kan också vara skäl för att målet tas upp här med stöd av punkt 3. Sålunda bör mannens hemvist i Sverige i vissa fall kunna tilläggas betydelse även om mannen är kärke i målet. Om familjens gemensamma hemvist tidigare har varit Sverige men modern och barnet, eventuellt efter en skilsmässa, har flyttat utomlands, kan anknytningen till Sverige fortfarande vara så stark att exempelvis ett mål om negativ faderskapstalan bör tas upp här.

Som har nämnts i specialmotiveringen till punkt 2 kan det vidare finnas fall då det är motiverat att tillåta att en faderskapstalan tas upp genom en genstämning. Detta gäller främst när det är rättsligt eller faktiskt omöjligt för mannen att väcka talan i det land där barnet och modern är bosatta. I regel bör emellertid faderskapsfrågan prövas endast prejudiciellt, i den mån detta är möjligt, när en invändning mot faderskapet görs i exempelvis

ett mål där barnet riktar underhållsanspråk mot mannen (jfr NJA 1964 s. 247).

Även moderns hemvist kan någon enstaka gång grunda svensk domsrätt. Moderns hemvist har dock liten praktisk betydelse som självständig behörighetsgrund, eftersom hennes hemvist i de flesta fall sammanfaller med barnets.

Även om det endast är fråga om en tillfällig vistelse i Sverige kan det finnas skäl att ta upp ett faderskapsmål när parterna är statslösa eller flyktingar och domsrätt inte föreligger i något annat land (jfr 7 kap. 3 § IÄL och prop. 1982/83: 38 s. 14). Det bör dock i allmänhet vara tillräckligt att målet kan tas upp av svensk domstol först sedan barnets eller svarandens vistelse här har fått sådan karaktär att hemvist kan anses föreligga.

Till de fall där det någon enstaka gång kan vara motiverat med svensk domsrätt utan att det föreligger anknytning genom svenskt medborgarskap eller hemvist här hör vidare att målet rör ogiltigförklaring av ett faderskapserkännande som har tillkommit under medverkan av en svensk socialnämnd. Har erkännandet alldeles nyligen avgetts och godkänts i Sverige torde det – främst av utredningsskäl – utgöra anledning att tillåta att målet behandlas här. Är samtliga inblandade sedan länge bosatta utomlands finns det däremot knappast skäl att frågan tas upp i Sverige, särskilt om detta inte medför några fördelar från utredningssynpunkt.

I anslutning till punkt 2 har berörts vissa processuella situationer, där behörighet enligt punkt 3 kan komma i fråga i enstaka fall. Det gäller när den svenska domsrätten bygger på mannens hemvist och endast en av två eller flera instämde män har hemvist här.

Omständigheter som är alltför tillfälliga för att kunna tilläggas betydelse är t. ex. att barnet har avlats eller fötts här i landet eller att mannen har egendom här. Likaså bör det vara utan betydelse att parterna har avtalat om behörighet för svensk domstol.

Bestämmelserna i förevarande stycke klargör således när svensk domsrätt föreligger. En annan sak är vilken domstol i Sverige som är behörig att ta upp målet. Det regleras inte i denna lag utan framgår av reglerna i 3 kap. 3, 7 och 13 §§ föräldrabalken.

Andra stycket

Bestämmelsen avser fall där den behörighetsgrundande anknytningen har ändrats. Utgångspunkten är att behörighetsfrågan skall avgöras på grundval av förhållandena vid tiden för talans väckande. Är förutsättningarna för svensk domsrätt uppfyllda vid den tidpunkten, förblir domstolen behörig oavsett eventuella ändringar av de behörighetsgrundande omständigheterna som inträffar under rättegången (jfr 10 kap. 15 § rättegångsbalken). Om å andra sidan någon behörighetsgrund inte har förelegat när talan väcktes men därefter uppkommer innan talan har hunnit avvisas, medför den ändrade anknytningen att den ursprungliga behörighetsbristen anses botad.

Även om behörigheten i princip skall avgöras med hänsyn till de förhållanden som föreligger när talan väcks kan det vara nödvändigt att beakta anknytningen till Sverige både i det förflutna och i framtiden. När det gäller att avgöra om det föreligger hemvist i Sverige måste man ta ställning till hur länge en part har vistats här och vilken karaktär vistelsen har haft. Hur det förhåller sig med partens avsikt att kvarstanna här har också betydelse (jfr om hemvistbegreppet specialmotiveringen till 2 §).

Vid tillämpning av första stycket 3 kan en tidigare anknytning till Sverige ha stor betydelse. Ett fall som kan nämnas i anslutning till denna punkt är att ett barn, som är fött i äktenskap, efter en skilsmässa har flyttat utomlands tillsammans med sin mor. Mannens hemvist här i landet är i och för sig inte tillräckligt för svensk domsrätt i exempelvis ett mål om negativ faderskapstalan där mannen är kârânde. Om detta hemvist sammanställs med familjens tidigare gemensamma hemvist i Sverige, kan detta dock medföra att domsrätt bör anses föreligga i ett sådant fall.

Ett specialfall där huvudregeln inte kan tillämpas är om den part, vars hemvist eller medborgarskap medför svensk domsrätt, har avlidit före rättegången. I så fall är partens hemvist eller medborgarskap vid tiden för dödsfallet avgörande (11 §).

5 §

En talan vid svensk domstol om fastställande av faderskap eller om hävande av ett faderskap som gäller enligt 2 § skall prövas enligt lagen i den stat där barnet har sitt hemvist när målet avgörs i första instans.

Frågan huruvida ett faderskap, som gäller enligt 2 §, skall anses hävt genom en fastställelse av att en annan man är barnets far bedöms enligt samma lag som har tillämpats vid fastställelsen.

(Jfr 4 § i utredningens förslag)

Första stycket

I bestämmelsen regleras lagvalet i faderskapsmål. Bestämmelsen gäller dock inte mål om ogiltigförklaring av ett faderskapserkännande. Den frågan behandlas i 6 §.

Bestämmelsen är gemensam för positiv och negativ faderskapstalan. Talan skall prövas enligt lagen i den stat där barnet har sitt hemvist (beträffande hemvistbegreppet se specialmotiveringen till 2 §). Barnets medborgarskap är, liksom moderns och mannens medborgarskap, utan betydelse.

Det är barnets aktuella hemvist vid tiden för prövningen i första instans som är avgörande för lagvalet. I detta avseende skiljer sig bestämmelsen från 2 §, där det är barnets födelsehemvist som har betydelse. Om barnet byter hemvist från ett land till ett annat, medför det således att en annan lag blir tillämplig än den lag som skulle ha tillämpats dessförinnan. Det gäller även om hemvistbytet äger rum efter det att talan har väckts men

innan målet har avgjorts i första instans. I praktiken torde detta kunna få betydelse framför allt i fall där barnet vid tiden för rättegångens början saknade hemvist i Sverige men där barnet sedermera har flyttat till Sverige och fått hemvist här. I så fall blir svensk lag tillämplig.

Ett specialfall föreligger om barnet är avlidet vid tiden för avgörandet i första instans. Då skall tillämplig lag bestämmas på grundval av det hemvist barnet hade vid tiden för dödsfallet (11 §).

Om den tillämpliga utländska lagen innehåller internationellt privaträttsliga bestämmelser som hänvisar vidare till en annan stats lag skall denna likväl inte tillämpas (se om den s.k. renvoiprincipen avsnitt 2.1 i den allmänna motiveringen). Detta betyder i fråga om ett utomlands bosatt barn med svenskt medborgarskap att den utländska lagen skall tillämpas, även om den internationellt privaträttsliga regleringen i det landet bygger på nationalitetsprincipen och därför anger svensk lag som tillämplig lag.

Även om utländsk rätt skall tillämpas bedöms frågor av processuell natur, liksom i andra liknande sammanhang, enligt svensk rätt. En allmän riktlinje bör vara att begreppet processrättsliga frågor bör ges ett innehåll som svarar mot dess funktion i sammanhanget och mot de skäl som ligger bakom principen att sådana frågor lyder under domstolslandets lag. En sådan tolkning kan medföra att begreppet får ett snävare innehåll än vad som kan vara motiverat när det används för systematiska ändamål utan att några internationella hänsyn behöver tas.

Utredningen har utförligt diskuterat denna gränsdragningsfråga i anslutning till olika regeltyper (se betänkandet s. 193–196). En del av de frågor som behandlas av utredningen får erhålla sin slutliga lösning i rättstillämpningen. Först i det konkreta fallet kan det vara möjligt att dra gränsen mellan vad som skall betraktas som processuella och som materiella regler.

Vissa frågor kan emellertid besvaras mera generellt. Regler om tillåtligheten av en faderskapstalan kan således vid första påseende framstå som processuella men bör i allmänhet behandlas som materiella.

En särskild fråga är om ett redan gällande faderskap skall vara ett hinder för talan om fastställande av en annan mans faderskap. Finns det en svensk eller en i Sverige giltig utländsk dom om faderskapet, bör hinder för en sådan talan anses föreligga. Detsamma bör vara fallet när det finns ett faderskapserkännande som gäller här. För att en annan mans faderskap skall kunna fastställas i dessa situationer krävs således att det gällande faderskapet först hävs.

Förhållandet är i princip detsamma när en legal faderskapspresumtion är tillämplig. Enligt 3 kap. 13 § föräldrabalken går det att gemensamt handlägga en talan om hävande av den legala presumtionen och en talan om fastställande av en annan mans faderskap. Bestämmelsen torde till följd av sin processuella natur kunna tillämpas oberoende av vad som sägs i utländsk lag. En förutsättning för kumulation med stöd av bestämmelsen är

emellertid att svensk domsrätt föreligger i vart och ett av målen (se specialmotiveringen till 4 § första stycket punkt 2). Fastställelse av en annan mans faderskap kan i vissa fall innebära att den legala faderskapspresumtionen automatiskt hävs (i svensk rätt enligt 1 kap. 2 § andra stycket föräldrabalken). I sådana fall är presumtionen inte hinder för en talan om fastställande av en annan mans faderskap (se vidare specialmotiveringen till andra stycket).

Regler om talerätt och talefrister i faderskapsmål hör enligt allmän uppfattning till den materiella rätten. Förutsättningarna för bifall till talan hör också hit. Enligt tillämplig lag skall således avgöras vilka omständigheter som är av omedelbar betydelse i målet och vilka beviskrav som ställs beträffande dessa omständigheter. Fördelningen av bevisbördan är också en materiellrättslig fråga.

Däremot skall bevisfrågor i snävare mening bedömas som rena rättegångsfrågor och därmed enligt svensk rätt. Till dessa frågor bör räknas sådant som tillåtliga bevismedel, bevisvärdering och bevisupptagning. Även om ett faderskapsmål materiellt skall avgöras enligt en utländsk lag, bör svenska regler tillämpas när det gäller frågor om blodundersökning som bevismedel, möjligheterna att tillgripa tvångsmedel för att få en sådan undersökning till stånd samt undersökningens värde som bevis. Detsamma gäller t. ex. frågor om vilka personer som får eller skall höras i ett faderskapsmål, vilka personer som skall höras som parter eller som vittnen (partställningen bestäms dock av den materiellt tillämpliga lagen) samt vilka förhållanden en part eller ett vittne får eller inte får höras om.

Den materiellt tillämpliga lagen kan emellertid göra att ett bevismedel som enligt svensk rätt är tillåtet ändå blir utan betydelse. En blodundersökning har t. ex. ingen funktion att fylla, om den materiellt tillämpliga lagen innebär att talan inte kan bifallas.

Andra stycket

I detta stycke anges vilken lag som skall tillämpas när det gäller att avgöra vilken inverkan det har på en legal faderskapspresumtion att det fastställs att en annan man är far till barnet. Enligt denna bestämmelse är det samma lag som har tillämpats vid fastställelsen. Bestämmelsen är tillämplig både när man i efterhand skall bedöma verkningarna av en fastställelse som har skett tidigare och när samma bedömning skall göras samtidigt med att fastställelsen sker.

För svensk rätts del regleras frågan om hävande av legalpresumtionen genom ett tredjemanserkännande i 1 kap. 2 § andra stycket föräldrabalken. Enligt denna bestämmelse skall den legala faderskapspresumtionen anses hävd, om en annan man har avgett ett giltigt faderskapserkännande. Sådan verkan tilläggas också faderskapserkännanden i några utländska lagar. Enligt vissa utländska lagar hävs också presumtionen genom en dom i vilken det fastställs att en annan man är far. Någon särskild talan om hävande av presumtionen behövs alltså inte i dessa fall.

Som har angetts i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.3) får bestämmelsen i förevarande stycke störst betydelse när fastställelse av en annans faderskap sker under medverkan av en svensk socialnämnd. I så fall anses den legala presumtionen hävd enligt 1 kap. 2 § andra stycket föräldrabalken.

Utländska regler blir aktuella antingen genom att en svensk domstol till följd av barnets hemvist utomlands tillämpar utländsk rätt eller genom att det är en utländsk myndighet som har fastställt den andre mannens faderskap och denna fastställelse är giltig här (angående giltigheten se 7 och 8 §§ samt motsvarande regler i NFL).

6 §

Har ett faderskap fastställts genom erkännande, skall en talan vid svensk domstol om ogiltigförklaring av erkännandet prövas enligt den eller de lagar som bestämmer fastställelsens giltighet här i landet. En ogiltigförklaring får dock alltid meddelas med stöd av svensk lag, om talan grundas på att den som har lämnat erkännandet inte är far till barnet.

(Jfr 5 § i utredningens förslag)

Paragrafen innehåller regler om lagvalet i mål om ogiltigförklaring av ett faderskapserkännande. Principen är att frågan om en sådan förklaring skall bedömas enligt samma lag som bestämmer fastställelsens giltighet här i landet. De bestämmelser som kommer i fråga vid lagvalet är sålunda 3 eller 8 § i förevarande lag eller reglerna i NFL. Huvudregeln i första meningen kompletteras i andra meningen av ett undantag till förmån för svensk lag.

Första meningen är tillämplig oavsett om talan bygger på att erkännandet är materiellt oriktigt eller på att det inte har kommit till på ett riktigt sätt, t. ex. på grund av brister i fråga om formkrav eller godkännanden.

I den mån ett erkännandes giltighet här i landet kan avgöras med tillämpning av flera lagar måste samtliga lagar beaktas när en talan om ogiltighet prövas.

Angrips erkännandet under påståendet att den som har lämnat erkännandet inte är far till barnet, får enligt andra meningen svensk lag alltid tillämpas. I sådana fall får domstolen alltså tillämpa 1 kap. 4 § tredje stycket föräldrabalken, även om erkännandet har kommit till stånd med stöd av en utländsk lag. Det behöver inte undersökas hur den utländska lagen ställer sig. Huvudregeln i första meningen måste emellertid användas om det enligt svensk lag finns något hinder mot att talan prövas, exempelvis att svensk rätt inte medger talerätt.

Giltigheten av utländska faderskapsavgöranden m. m.

Detta avsnitt innehåller regler om erkännande av utländska faderskapsavgöranden och om s. k. litis pendensverkan (beträffande detta begrepp se avsnitt 2.4.1) här i landet av en utländsk rättegång om faderskapet. Liksom i NFL används termen faderskapsavgörande som en beteckning både för

domstolsavgöranden och för fastställelser av faderskap genom faderskapserkännande. I fråga om domstolsavgöranden är bestämmelserna dock begränsade till sådana genom vilka en positiv eller negativ faderskapstalan eller en talan om ogiltigförklaring av ett faderskapserkännande har bifallits.

I 7 § anges villkoren för att ett utländskt domstolsavgörande skall godtas i Sverige. Motsvarande regler för fastställelser genom faderskapserkännande finns i 8 §. I 9 § regleras möjligheten att få en prövning av Svea hovrätt om ett utländskt domstolsavgörande skall gälla här i landet. I 10 § behandlas vilken verkan en utländsk rättegång om faderskapet har på en rättegång här i landet.

7 §

Ett avgörande av en utländsk domstol som innebär att ett faderskap har fastställts eller hävts och som har vunnit laga kraft gäller i Sverige, om det med hänsyn till en parts hemvist eller medborgarskap eller annan anknytning fanns skälig anledning att talan prövades i den främmande staten.

Det utländska avgörandet gäller dock inte i Sverige,

1. om svaranden, i fall där han eller hon inte har gått i svaromål, inte har fått kännedom om den väckta talan i tillräcklig tid för att kunna svara i saken eller om svaranden annars inte har fått rimliga möjligheter att föra sin talan i den utländska rättegången,

2. om avgörandet strider mot en svensk dom,

3. om avgörandet strider mot ett här i landet giltigt utländskt avgörande i en rättegång som började tidigare än den andra utländska rättegången,

4. om avgörandet strider mot en här i landet giltig fastställelse av faderskap i annan form än genom domstolsavgörande och den fastställelsen har skett innan den utländska rättegången började,

5. om en rättegång om faderskapet pågår i Sverige, eller

6. om det utomlands pågår en rättegång om faderskapet som har börjat tidigare än den andra utländska rättegången och som kan antas leda till ett här i landet giltigt avgörande.

(Jfr 6 och 7 §§ i utredningens förslag)

Första stycket

I detta stycke anges de grundläggande förutsättningarna för att ett utländskt domstolsavgörande skall gälla i Sverige. Regeln är begränsad till avgöranden som har meddelats i en utomnordisk stat (se 1 § andra stycket) och som avser faderskap. Regelns omfattning är vidare, som har nämnts under rubriken till detta avsnitt, begränsad till avgöranden i mål om positiv eller negativ faderskapstalan eller om ogiltigförklaring av ett faderskapserkännande i vilka talan har bifallits.

Bestämmelsen avser i första hand domar. Med domar likställs andra domstolsavgöranden som innebär ett slutligt avgörande av faderskapsfrågan. Hur avgörandet betecknas bör inte ha någon betydelse, lika litet som att saken har prövats i en civil rättegång eller i annan ordning, t. ex. enligt regler om frivillig rättsvård.

Avgörandet skall avse själva faderskapsfrågan. Om avgörandet även avser underhåll eller någon annan rättsverkan av faderskapet, är paragrafen tillämplig på avgörandet i faderskapsdelen men inte i övrigt. Avser avgörandet exempelvis faderns underhållsskyldighet mot barnet utan att faderskapet fastställs, faller avgörandet utanför paragrafens tillämpningsområde. Detta gäller även om avgörandet innehåller överväganden i faderskapsfrågan. En följd av begränsningen är att reglerna inte kommer att omfatta avgöranden från länder vars lagstiftning inte tillåter en självständig faderskapstalan. Som exempel kan nämnas vissa avgöranden från Nederländerna och Frankrike. I Nederländerna prövas frågan om faderskapet till barn till ogifta föräldrar av domstol endast prejudiciellt i samband med en talan om underhåll, medan det i Frankrike förekommer både egentlig faderskapstalan och sådan talan om endast underhåll som grundas på att det har förekommit samlag.

Schweiziska tvistemålsdomar – alltså även faderskapsdomar – gäller under vissa förutsättningar i Sverige enligt lagen (1936: 79) om erkännande och verkställighet av dom som meddelats i Schweiz. Den lagen är emellertid inget hinder för att den nu förevarande regeln tillämpas även på schweiziska domar. I de flesta fall kan till stöd för giltigheten av en schweizisk dom här i landet åberopas både 1936 års lag och den nu aktuella bestämmelsen. 1936 års lag förblir exklusivt tillämplig på schweiziska domar som innebär ett ogillande av en talan i ett faderskapsmål. Vidare är lagen tillämplig på frågor om verkan på en rättegång här av en i Schweiz inledd rättegång (se specialmotiveringen till 10 §).

När det gäller att avgöra om det fanns skälig anledning att talan prövades av den utländska domstolen kan hänvisas till vad som har sagts i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.4.1 jämfört med avsnitt 2.2.1) och i specialmotiveringen till 4 § första stycket. Så bör i första hand anses vara fallet, om barnet vid tiden för rättegången hade hemvist i den främmande staten eller om talan fördes mot en eller flera män som då hade hemvist i den staten. Det innebär att de principer som ligger till grund för svensk domstols behörighet enligt 4 § första stycket 1 och 2 bör kunna vara vägledande även för de bedömningar som skall göras enligt förevarande paragraf.

Även bestämmelsen i 4 § första stycket 3 bör kunna ge ledning för tillämpningen av förevarande bestämmelse. Som har framhållits i avsnitt 2.4.1 bör dock bedömningen när det gäller en utländsk domstol vara friare än vid en bedömning av svensk behörighet. Har den utländska domstolen varit behörig enligt exempelvis regler som alternativt bygger på hemvist eller medborgarskap, bör den utländska domen knappast underkännas utan vidare. I lagtexten framgår detta av att uttrycket "skälig anledning" i förevarande paragraf är mindre restriktivt än uttrycket "särskilda skäl" i 4 § första stycket 3.

Till skillnad från vad som gäller för svensk domsrätt, när denna bygger

på mannens hemvist och flera män är instämnda, bör det inte vara nödvändigt att kräva att samtliga män hade hemvist i domstolslandet. Det torde vara tillräckligt att den man vars faderskap har fastställts eller hävts hade sådant hemvist.

Det är inte nödvändigt att de omständigheter som den utländska domstolen själv har åberopat till stöd för sin behörighet utgör en behörighetsgrund som är godtagbar från svensk synpunkt. Det räcker med att anknytningen till domstolen rent faktiskt var sådan att dess behörighet framstår som acceptabel från svensk synpunkt.

Liksom i andra sammanhang krävs det att domstolsavgörandet har vunnit laga kraft. Huruvida så är fallet får bedömas enligt reglerna i den stat där domen meddelades.

Andra stycket

Även om de grundläggande förutsättningar för giltigheten av ett utländskt avgörande som anges i första stycket är uppfyllda, skall det utländska avgörandet i vissa fall ändå inte gälla i Sverige. Andra stycket innehåller en uppräknig av dessa fall. Erkännande av en utländsk dom kan vidare vägras enligt ordre public-regeln i 12 §.

Några mera ingående undersökningar av om det föreligger hinder för att godta det utländska avgörandet bör den svenska myndighet, som skall ta ställning till avgörandet, inte behöva göra. Endast om någon part framställer invändningar mot domen eller om omständigheterna annars ger anledning till det bör sådana undersökningar bli aktuella. Särskilt när det gäller punkt 1 är det i allmänhet fråga om förhållanden som det bör ankomma på parten, i detta fall svaranden, att åberopa. Hinder enligt punkterna 2–6 torde i många fall framgå av tillgänglig dokumentation.

I punkt 1 anges vissa grova brister i det utländska förfarandet som hinder för att det utländska avgörandet skall godtas här i landet. Bestämmelsen tar sikte på sådana fall då svaranden inte har fått rimliga möjligheter att föra sin talan i den utländska rättegången. Som har berörts i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.4.1) är förfarandets inledningsskede, dvs. delgivningen och avgivandet av svaromål, en särskilt viktig punkt. Men som också har framhållits där kan det även under det fortsatta förfarandet förekomma brister som gör att domen inte bör erkännas. Det kan t. ex. gälla möjligheterna för en part att delta i det processuella förfarandet.

I princip bör krävas att svaranden har delgetts stämning i målet antingen personligen eller genom ombud (NJA 1956 s. 337). Delgivningen bör också ha skett så att svaranden har fått rimlig tid på sig att avge svaromål. Det kan emellertid godtas att svaranden även på annat sätt än genom delgivning har fått kännedom om den väckta talan. Har delgivning t. ex. skett med någon som domstolen har förordnat som ställföreträdare i rättegången (god man) och denne därefter har underrättat svaranden, får detta anses tillräckligt, förutsatt att svaranden har mottagit underrättelsen i tid. Det

avgörande är att svaranden har fått kännedom om den väckta talan. Det krävs således inte att delgivningen har skett enligt en viss lag, exempelvis domstolslandets lag.

Myndighetens undersökning av hur det förhåller sig med svarandens kännedom om käromålet kan emellertid inskränkas till de fall där svaranden inte har avgett något svaromål. Har svaranden gått i svaromål, innebär det att han eller hon har fått kännedom om rättegången, förutsatt att svaromålet har avgetts av svaranden personligen eller genom ett ombud.

Som företrädare för svaranden både vid delgivning av stämningen och vid lämnande av svaromålet får naturligtvis också accepteras en legal ställföreträdare. Ett exempel är att ett barn har företrätt av sin vårdnads-havare eller förmyndare.

Som redan har angetts bör det i allmänhet ankomma på svaranden att åberopa de omständigheter som påstås utgöra hinder för att avgörandet skall gälla i Sverige. Det blir sedan kärandens sak att bemöta svarandens påståenden och motbevisa dem. En sådan fördelning av åberops- och bevisbördan kan leda till att det slutligen blir en bedömningsfråga huruvida avgörandet skall erkännas eller ej vilken får avgöras efter omständigheterna i varje särskilt fall.

Av *punkt 2* framgår att en svensk dom alltid utgör hinder mot att ett utländskt avgörande, som strider mot den svenska domen, blir gällande i Sverige. Så kan *enligt punkt 3* även bli fallet när det åberopade utländska avgörandet strider mot ett annat utländskt avgörande. Ett avgörande som sålunda har meddelats i ett tredje land hindrar ett godtagande av det åberopade avgörandet under förutsättning dels att det självt uppfyller villkoren för att godtas i Sverige – vilket får bedömas antingen enligt förevarande lag eller enligt NFL – dels att det har meddelats i en rättegång som började tidigare än den rättegång som har lett till det åberopade avgörandet. Vid konkurrens mellan två utländska avgöranden, som båda uppfyller övriga krav för att godtas i Sverige, är det således tidsföljden mellan de båda rättegångarnas början (inte mellan avgörandena) som bestämmer vilket av avgörandena som skall gälla här. Skulle det uppstå tvekan om vid vilken tidpunkt en rättegång skall anses inledd, får frågan avgöras enligt lagen i den stat där rättegången har ägt rum.

För att regeln i *punkt 2* eller regeln i *punkt 3* skall bli aktuell krävs alltså att de båda avgörandena strider mot varandra. Ett exempel är att det genom en åberopad tysk dom har fastställts att mannen A är barnets far, medan en konkurrerande svensk eller nordisk dom innebär att en mot A förd talan om fastställande av faderskapet har ogillats eller att en konkurrerande dom, oavsett om den har meddelats i ett nordiskt eller utomnordiskt land, innebär att mannen B har fastställts vara barnets far. Däremot strider inte en fastställelse av A:s faderskap, som har skett genom den åberopade domen, mot en dom som innebär bifall till en negativ faderskapstalan mot en tredje man C.

Punkt 4 avser fall där det åberopade avgörandet strider mot en här i landet giltig fastställelse av faderskap i annan form än genom ett domstolsavgörande. Bestämmelsen stämmer i sak helt överens med motsvarande regel i NFL (3 § 2).

Regeln är tillämplig oavsett om den utomprocessuella fastställelsen är svensk eller utländsk, förutsatt att den gäller här (vilket i fråga om utländska fastställelser får bedömas antingen enligt 8 § i den nya lagen eller enligt motsvarande regler i NFL). När det skall bedömas om en fastställelse som i och för sig uppfyller förutsättningarna för att bli gällande här i landet skall gälla framför ett domstolsavgörande, är det avgörande vid vilken tidpunkt fastställelsen har kommit till stånd. Om den har kommit till stånd innan rättegången inleddes, har fastställelsen företrädde framför domstolsavgörandet. I andra fall gäller domstolsavgörandet. Däremot är tidpunkten för påbörjandet av det förfarande som har lett till den utomprocessuella fastställelsen utan betydelse.

Har det exempelvis genom ett giltigt erkännande under medverkan av en svensk socialnämnd fastställts att mannen A är barnets far, utgör den fastställelsen hinder mot att godta en dom som innebär att mannen B har fastställts vara far till barnet och som har meddelats i en senare inledd utländsk rättegång. Innebär däremot den utländska domen att det av A lämnade erkännandet har förklarats ogiltigt, får domen godtas här — om den i övrigt uppfyller kraven för giltighet i Sverige — eftersom den då inte kan anses strida mot den utomprocessuella fastställelsen.

Punkterna 5 och 6 innebär att det åberopade domstolsavgörandet inte skall godtas i Sverige i vissa fall då det ännu inte föreligger något konkurrerande avgörande men då en annan rättegång om faderskapet pågår som kan antas leda till ett sådant avgörande. Reglerna bygger på samma principer som dem som reglerna i punkterna 2 och 3 utgår från.

Som har angetts i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.4.1) överensstämmer det sakliga innehållet i punkterna 5 och 6 med motsvarande bestämmelse i NFL (3 § 3) när det gäller fall där den konkurrerande rättegången pågår utomlands (antingen i ett nordiskt land eller i ett utom-nordiskt land). I fall då den konkurrerande rättegången pågår i Sverige skiljer sig reglerna däremot från 3 § 3 NFL på så sätt att den svenska rättegången alltid utgör ett hinder för att godta den utländska domen här i landet, alltså även om den har inletts senare än den utländska (jfr 10 §).

8 §

En utländsk fastställelse av faderskap genom erkännande gäller i Sverige, om den är giltig enligt lagen i en stat där barnet eller den som har lämnat erkännandet hade hemvist eller i en stat där någon av dem var medborgare.

Erkännandet skall även om det inte följer av första stycket anses giltigt till formen, om det uppfyller förföreskrifterna i lagen i den stat där erkännandet lämnades.

Den utländska fastställelsen gäller dock inte i Sverige,

1. om den strider mot ett här i landet giltigt avgörande i en rättegång som började innan fastställelsen skedde,

2. om den strider mot en tidigare, här i landet giltigt fastställelse av faderskap i annan form än genom domstolsavgörande,

3. om det i Sverige pågår en rättegång om faderskapet som har börjat innan fastställelsen skedde,

4. om det utomlands pågår en rättegång om faderskapet som har börjat innan fastställelsen skedde och som kan antas leda till ett här i landet giltigt avgörande, eller

5. om erkännandet är uppenbart oriktigt.

(Jfr 8 och 9 §§ i utredningens förslag)

I enlighet med vad som sägs i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.4.2) är bestämmelserna i paragrafen begränsade till fastställelser av faderskap som grundar sig på erkännanden. Den omfattar alltså inte utomprocessuella fastställelser som har kommit till på annat sätt än genom erkännande. Reglerna är också begränsade på det sättet att de endast omfattar erkännanden med konstitutiv verkan, dvs. sådana som innebär en fastställelse av faderskapet. Härigenom utesluts sådana erkännanden som inte har annan verkan än att utgöra ett bevisfaktum. Huruvida ett erkännande är av det ena eller det andra slaget får bedömas med ledning av den lag enligt vilken erkännandet har kommit till stånd. Slutligen gäller bestämmelserna endast utomnordiska faderskapsfastställelser (se 1 § andra stycket).

Reglerna tar enbart sikte på själva faderskapsfrågan och omfattar inte några rättsverkningar av fastställelsen. I de talrika fall där en man i en och samma handling dels har erkänt faderskapet till ett barn, dels har åtagit sig att betala underhållsbidrag till barnet blir reglerna således tillämpliga endast i den del som rör erkännande av faderskapet.

Första stycket

Enligt bestämmelsen är det tillräckligt för att en fastställelse genom erkännande skall gälla här i landet att fastställelsen uppfyller villkoren enligt lagen i någon av de stater som anges. I sak ligger bestämmelsen nära nuvarande bestämmelser i den konvention angående frivilligt erkännande av barn utom äktenskap som har utarbetats inom den internationella civilståndskommissionen (jfr avsnitt 2.1 i den allmänna motiveringen).

Om erkännandet exempelvis har lämnats av en fransk medborgare och det står klart att en giltig fastställelse har skett enligt fransk lag, är det onödigt att undersöka hur det förhåller sig enligt mannens eller barnets hemvistlag eller enligt barnets nationella lag. Eftersom bestämmelsen omfattar både de materiella och formella förutsättningarna för erkännandets giltighet, är det emellertid nödvändigt att erkännandet i alla avseenden motsvarar de krav som ställs i någon av de angivna lagarna. Vissa delfrågor kan således inte bedömas enligt en lag, medan andra bedöms enligt en annan. Ett undantag gäller dock enligt bestämmelsen i andra stycket om erkännandets form.

Det har inte angetts uttryckligen vid vilken tidpunkt anknytningen genom barnets eller mannens hemvist eller medborgarskap skall föreligga. När det som här väsentligen är fråga om giltigheten av en rättshandling synes det även utan en sådan regel vara klart att lagvalet skall grundas på de anknytningsförhållanden som rådde när rättshandlingen företogs, dvs. när erkännandet avgavs. Barnets eller mannens hemvist eller medborgarskap vid tiden för barnets födelse är således utan betydelse, om det inte längre bestod vid erkännandet. I princip bör lagvalet inte heller påverkas av ett byte av hemvist eller medborgarskap som har skett efter det att erkännandet lämnades. Har erkännandets fastställelseverkan enligt lagen i en främmande stat inträtt vid en senare tidpunkt — t. ex. genom att erforderliga godkännanden har lämnats någon tid efter själva erkännandet eller genom att erkännandet har registrerats hos en myndighet — bör det dock vara tillräckligt om barnet eller mannen då har förvärvat hemvist eller medborgarskap i den staten. Om ett faderskaps erkännande har lämnats före barnets födelse eller efter det att barnet har dött, får anknytningstidpunkten när det gäller barnets hemvist eller medborgarskap bestämmas med ledning av 11 §.

I den mån fastställsens giltighet beror på en parts nationella lag vid en viss tidpunkt bör det, i fall då parten vid det tillfället var medborgare i fler än en stat, anses tillräckligt om fastställelsen överensstämmer med lagen i någon av dessa stater. Detta bör gälla även om ett av medborgarskapen är svenskt och fastställelsen har ägt rum enligt den andra statens lag.

Liksom när det gäller tillämpningen i övrigt av utländsk rätt skall principen om renvoi inte beaktas (se avsnitt 2.1 i den allmänna motiveringen).

Andra stycket

Liksom i de fall då fastställelsen sker under medverkan av en svensk socialnämnd är det enligt andra stycket tillräckligt att erkännandet uppfyller de formkrav som gällde enligt lagen i det land där erkännandet lämnades. Om gränsdragningen mellan formella och materiella förutsättningar, se specialmotiveringen till 3 § tredje stycket.

Tredje stycket

Liksom i fråga om utländska faderskapsdomar finns det vissa situationer där en utländsk fastställelse av ett faderskap genom erkännande inte bör godtas trots att den uppfyller grundvillkoren i första stycket. Dessa situationer behandlas i detta stycke. Punkterna 1–4 överensstämmer i sak med motsvarande bestämmelser i 3 § 1–3 NFL.

När det gäller frågan hur långt en myndighet bör gå för att undersöka om det finns något hinder för att godta fastställelsen här i landet kan hänvisas till vad som sägs i specialmotiveringen till 7 §.

I likhet med vad som gäller beträffande utländska faderskapsdomar kan det inträffa att en utländsk fastställelse genom faderskaps erkännande inte blir gällande i Sverige på grund av ordre public (12 §).

Punkt 1 är tillämplig oavsett om det konkurrerande domstolsavgörandet är svenskt eller utländskt. Ett konkurrerande utländskt avgörande utgör dock hinder för att godta fastställelsen genom erkännande endast om avgörandet gäller här i landet enligt 7 § eller enligt motsvarande regler i NFL. Om en fastställelse genom erkännande har kommit till stånd efter den tidpunkt då rättegången inleddes, gäller det avgörande som rättegången har lett fram till framför fastställelsen. Vid vilken tidpunkt förfarandet för att få till stånd en fastställelse genom erkännande har påbörjats har däremot ingen betydelse.

Om fastställelsen genom erkännande har skett innan rättegången började, utgör domstolsavgörandet inte något hinder mot att godta fastställelsen. Till skillnad från vad som gäller vid konkurrerande domstolsavgöranden (7 § andra stycket 2) finns inte något undantag för svenska domar. Detta beror på att en i Sverige giltig fastställelse genom erkännande utgör hinder för en talan vid en svensk domstol om fastställande av faderskap, varför någon dom som strider mot fastställelsen inte bör kunna meddelas här i landet.

Beräffande vad som menas med att de båda avgörandena strider mot varandra kan hänvisas till specialmotiveringen till 7 § andra stycket 2 och 3.

Punkt 2 är också tillämplig oavsett om den konkurrerande fastställelsen är svensk eller utländsk. Regeln innebär att den senare fastställelsen får vika för den tidigare. Vid vilken tidpunkt förfarandena har inletts är här, liksom annars när det gäller utomprocessuella fastställelser, utan betydelse.

Bestämmelserna i *punkterna 3 och 4* ansluter till bestämmelsen i punkt 1. Hinder mot att godta den utomprocessuella fastställelsen föreligger när den har skett först efter det att rättegången inleddes.

Till skillnad från vad som gäller i fråga om rättegång utgör ett pågående utomprocessuellt förfarande angående faderskapet inte något hinder mot den åberopade fastställelsens giltighet i Sverige. Även om en faderskapsutredning redan har inletts i Sverige enligt 2 kap. föräldrabalken när den utländska fastställelsen kommer till stånd genom erkännande, skall denna fastställelse godtas här.

Genom *punkt 5* får svenska myndigheter en möjlighet att pröva om ett faderskapserkännande överensstämmer med den biologiska sanningen utan att en ogiltighetstalan behöver föras vid domstol. Bakgrunden till bestämmelsen är att utländska erkännanden i en del fall inte motsvarar det biologiska förhållandet (se avsnitt 2.4.2 i den allmänna motiveringen). Vid tillämpning av bestämmelsen får med ett biologiskt faderskap jämföras ett faderskap som i rättsligt hänseende grundas på insemination.

Som framhålls i den allmänna motiveringen skall bestämmelsen tillämpas endast i sådana fall då det är ostridigt mellan parterna eller i övrigt är helt klart att faderskapserkännandet är oriktigt. Det är inte meningen att

svenska myndigheter som ställs inför frågor om giltigheten av en utländsk fastställelse genom faderskapserkännande normalt skall behöva ge sig in på en bedömning av erkännandets riktighet. Blir detta nödvändigt bör fastställelsen tills vidare godtas, om förutsättningarna i övrigt är uppfyllda. Den part, som påstår att erkännandet är oriktigt, får hänvisas till att väcka talan om ogiltighet vid domstol.

9 §¹

Frågan huruvida ett avgörande som avses i 7 § skall gälla i Sverige kan prövas av Svea hovrätt på ansökan av någon som har varit part i den utländska rättegången och vars rätt frågan rör. Uppkommer en sådan fråga inför en annan svensk myndighet än en domstol, får även myndigheten begära en sådan prövning av hovrätten, om myndigheten anser det nödvändigt.

Innan hovrätten prövar frågan skall sökandens motpart få tillfälle att yttra sig över ansökningen, om det kan ske. Har hovrättens prövning begärts av en myndighet, gäller detsamma var och en som har varit part i den utländska rättegången och som kan vara part även i hovrätten.

(Jfr 10 § i utredningens förslag)

Utgångspunkten för bestämmelserna i förevarande paragraf är att frågor om giltigheten här i landet av ett utländskt faderskapsavgörande normalt skall prövas av den myndighet och i det sammanhang där de i varje särskilt fall förekommer (se avsnitt 2.4.1 i den allmänna motiveringen). I paragrafen öppnas emellertid en möjlighet att i vissa fall få en prövning av Svea hovrätt om ett utländskt domstolsavgörande skall gälla i Sverige.

Bestämmelserna i paragrafen är begränsade till fall där det utländska avgörandet är ett sådant domstolsavgörande som avses i 7 §, dvs. ett avgörande som har meddelats i ett utomnordiskt land och som innebär att faderskapet till ett barn har fastställts eller hävts. Hovrättens prövning omfattar inte andra frågor som kan ha avgjorts i domen, exempelvis frågor om underhåll eller vårdnad (jfr specialmotiveringen till 7 §).

Första stycket

Av första meningen framgår vilka avgöranden som kan bli föremål för hovrättens prövning och vilka personer som kan begära en sådan prövning. Hänvisningen till 7 § medför att prövningen inte kan omfatta domstolsavgöranden som innebär ett ogillande av en faderskapstalan. Om en faderskapstalan i en utländsk rättegång mot en viss man har ogillats, kan denne man sålunda inte få giltigheten av detta avgörande i Sverige prövad i hovrätten.

Ansökan kan göras av någon av parterna i den utländska rättegång som har lett till avgörandet. Förutom av barnet och mannen kan ansökan göras av barnets mor om hon, som är fallet enligt vissa utländska lagar, hade ställning av part i den utländska rättegången. Även andra personer kan enligt en del utländska lagar ha sådan ställning. Ett krav för att en part skall

¹ Lagtexten i paragrafens första stycke har jämkats något i propositionsförslaget.

ha rätt att begära hovrättens prövning är emellertid att frågan huruvida det utländska avgörandet gäller i Sverige rör denna part. Har en positiv faderskapstalan förts mot flera män är det alltså endast den man, vars faderskap har fastställts, som kan få avgörandet prövat.

Rätten till prövning är sålunda inte begränsad på så sätt att endast den part vars talan har bifallits i den utländska rättegången har denna rätt. Även den part mot vilken den bifallande domen har meddelats får begära hovrättens prövning. De yrkanden som en part framställer i hovrätten kan gå ut på antingen att avgörandet skall förklaras gälla här i landet eller att avgörandet inte skall gälla här.

Parternas rätt att få domen prövad i hovrätten är avsedd att i motsvarande mån utesluta möjligheten att föra fastställsetalan om saken vid en tingsrätt. Så länge ingen av parterna har begärt hovrättens prövning av om avgörandet gäller i Sverige är det däremot ingenting som hindrar att faderskapsfrågan på vanligt sätt provas prejudiciellt av en domstol eller någon annan myndighet som får anledning att ta befattning med den. En sådan prövning leder emellertid inte till något rättskraftigt avgörande i faderskapsdelen och hindrar alltså inte en senare ansökan till Svea hovrätt. Däremot blir det avgörande som meddelas av hovrätten – eller av högsta domstolen efter överklagande av hovrättens avgörande – bindande i alla sammanhang där frågan sedermera kan bli aktuell. Detta gäller oavsett utgången i hovrätten (resp. högsta domstolen).

Bestämmelsen i andra meningen om möjligheten för en myndighet att begära prövning av en utländsk faderskapsdom tar sikte på de situationer där frågan om domens giltighet har avgörande betydelse i ett ärende hos myndigheten. Prövningsmöjligheten är avsedd att användas endast i undantagsfall. Det normala bör vara att myndigheten själv tar ställning till frågan.

De undantagssituationer där en myndighet bör använda sig av möjligheten att få frågan prövad av hovrätten utgörs främst av sådana fall som innehåller svårare tolknings- och tillämpningsproblem. Som exempel kan nämnas att den som har varit svarande i den utländska rättegången gör invändningar mot avgörandet av det slag som anges i 7 § andra stycket 1. En annan anledning att hänskjuta prövningen till hovrätten kan vara att myndigheten anser att ordre public-regeln i 12 § bör tillämpas.

Andra stycket

I andra stycket finns regler om förfarandet vid hovrätten.

10 §¹

Väcks vid en svensk domstol talan om faderskapet till ett barn men pågår redan en rättegång om faderskapet utomlands, skall talan avvisas eller förklaras vilande i väntan på ett avgörande i den utländska rättegången som har vunnit laga kraft, om det kan antas att detta avgörande blir giltigt här i landet. Talan får dock provas, om det finns särskilda skäl.

¹ Paragrafens andra stycke har ändrats i propositionsförslaget.

Pågår den utländska rättegången i Schweiz, skall 7 § lagen (1936: 79) om erkännande och verkställighet av dom som meddelats i Schweiz i stället tillämpas.

(Jfr 11 § i utredningens förslag)

Första stycket

Paragrafen innehåller regler om verkan på en rättegång här i landet av en pågående utländsk rättegång om faderskapet. I första meningen anges huvudregeln, medan andra meningen innehåller ett undantag.

För att reglerna skall tillämpas krävs att den utländska rättegången rör faderskapet till samma barn som avses med den talan vilken har väckts här i landet. Däremot krävs inte att rättegångarna avser samma mans faderskap. Det är tillräckligt att rättegångarna, om de båda får fortsätta, kan leda till motstridiga domar.

Som framhålls i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.4.1) måste domstolen – till skillnad från vad som gäller enligt motsvarande bestämmelse i 4 § NFL – göra en bedömning av om den utländska rättegången kan antas leda till ett avgörande som gäller här i landet. Om den utländska domen skall gälla i Sverige beror på om den kommer att uppfylla villkoren i 7 §.

När litis pendens föreligger har domstolen att välja mellan att avvisa den väckta talan och att förklara den vilande. Vilandeförklaring kan ofta vara att föredra, bl. a. med hänsyn till risken för att det i efterhand visar sig att prognosen var felaktig och att den utländska domen inte uppfyller kraven för erkännandet (annorlunda enligt 4 § NFL, se prop. 1979/80: 5 s. 23). Har domstolen valt att förklara målet vilande och leder den utländska rättegången till ett avgörande som gäller här i Sverige, skall den svenska rättegången avslutas utan att något avgörande meddelas i sak.

I den allmänna motiveringen (avsnitt 2.4.1) har betonats att uttrycket särskilda skäl innebär att huvudprincipen skall vara att den utländska rättegången är hinder för en rättegång här. Som exempel på omständigheter som utgör särskilda skäl nämns att det finns en påtaglig risk för att det utländska förfarandet kommer att dra ut på tiden. Ett närliggande fall är att utsikterna att få faderskapet tillfredsställande utrett ter sig väsentligt gynnsammare i den svenska än i den utländska rättegången därför att bevisningen är tillgänglig här. I förening med andra omständigheter kan det också vara av betydelse med vilken grad av sannolikhet det kan antas att den utländska domen kommer att uppfylla villkoren för att bli gällande här i landet.

Ett utomprocessuellt förfarande för fastställelse av faderskap, som har inletts i en främmande stat, är inte i något fall hinder för en rättegång om faderskapet här i landet.

Andra stycket

Reglerna i 10 § gäller bara när den först inledda rättegången äger rum i ett utomnordiskt land (1 § andra stycket). I förhållande till Schweiz finns

en särskild regel om litis pendens i 7 § lagen (1936: 79) om erkännande och verkställighet av dom som meddelats i Schweiz.

Bestämmelserna i 7 § i 1936 års lag innebär att en faderskapstalan som väcks i Sverige skall avvisas, om saken redan är anhängig vid en schweizisk domstol som är behörig enligt 1936 års lag. Av 5 § andra stycket i den lagen följer att behörighetskravet skall anses uppfyllt, om en svensk domstol skulle ha varit behörig under motsvarande omständigheter. För faderskapsmålets del framgår denna behörighet av reglerna i 4 § i förevarande lag. Följden torde bli att en schweizisk rättegång i de flesta fall är hinder för en rättegång i Sverige om samma sak.

Gemensamma bestämmelser

11 §¹

Om prövningen av en fråga enligt denna lag beror på någons hemvist eller medborgarskap vid en viss tidpunkt och han eller hon då är avliden, avgörs frågan med hänsyn till förhållandena vid tiden för dödsfallet.

Gäller frågan barnets hemvist eller medborgarskap vid en viss tidpunkt och är barnet då ännu inte fött, är i stället moderns hemvist eller medborgarskap vid den tidpunkten avgörande.

(Jfr 13 § i utredningens förslag)

Första stycket

Detta stycke innehåller en bestämmelse om anknytningstidpunkten för det fall att den vars hemvist eller medborgarskap är avgörande har avlidit. Bestämmelsen kan få betydelse vid tillämpning av reglerna om svensk domsrätt (4 §), om tillämplig lag (5 § samt 6 § jämförd med 8 §) och om giltigheten av utländska avgöranden (7 § och 8 §).

Som exempel kan nämnas att ett barn som inte har hemvist i Sverige väcker faderskapstalan vid svensk domstol mot en man som har hemvist här. Är mannen avliden, krävs det för att talan skall kunna tas upp av den svenska domstolen att han hade hemvist här vid dödsfallet. En annan fråga är om talan över huvud taget får väckas efter mannens död och vem den i så fall skall riktas mot. Det är ett materiellt-rättsligt spörsmål som får bedömas enligt lagen i det land där barnet har sitt hemvist (5 § första stycket).

Är barnet självt avlidit när talan väcks, leder första stycket, i förening med 4 § första stycket 1, till att svensk domsrätt föreligger om barnet hade hemvist här vid tiden för dödsfallet (med bortseende från det fallet att mannen har hemvist här). Hade barnet hemvist i Sverige, blir svensk lag tillämplig även materiellt.

Andra stycket

Bestämmelsen i detta stycke tar i första hand sikte på de situationer där den tillämpliga lagen medger att faderskapet till ett barn fastställs före

¹ Lagtexten i paragrafens andra stycke har jämkats något i propositionsförslaget.

barnets födelse eller att talan om fastställande väcks före denna tidpunkt. Frågor om behörighet, tillämplig lag eller giltigheten av ett utländskt avgörande får i så fall besvaras med ledning av moderns anknytning. Om exempelvis den blivande modern har hemvist i Österrike men faderskaps-talan väcks mot en man med hemvist i Sverige, får faderskapsfrågan materiellt avgöras med ledning av österrikisk rätt.

12 §

En bestämmelse i en utländsk lag får inte tillämpas och ett avgörande av en utländsk domstol eller en utländsk fastställelse av faderskap genom erkännande gäller inte i Sverige, om det skulle vara uppenbart oförenligt med grunderna för den svenska rättsordningen att tillämpa bestämmelsen eller att erkänna avgörandet eller fastställelsen.

(Jfr 14 § i utredningens förslag)

Bestämmelsen har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.3, 2.4.1 och 2.4.2). Som betonas där är bestämmelsen avsedd att tillämpas restriktivt. Det är inte heller de utländska reglerna i sig som skall bedömas utan det resultat som dessa leder till, eller som de har lett till i t. ex. en utländsk dom.

En tillämpning av bestämmelsen aktualiseras med olika styrka beroende på anknytningsförhållandena i varje enskilt fall. Ju starkare anknytning fallet har till en utländsk rättsordning, desto mindre skäl finns det att åberopa ordre public för att korrigera resultatet. Det kan också förhålla sig så att de faktiska möjligheterna att genomföra svensk rätts ståndpunkt är begränsade, exempelvis därför att tillämpningen av svensk rätt i en dom inte accepteras i det land till vilket parterna har störst anknytning och där domen är avsedd att komma till användning.

Övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 1985.

(Jfr punkterna 1 och 2 i övergångsbestämmelserna i utredningens förslag)

Utredningen har föreslagit att lagen i fråga om legala faderskapspresumtioner skall vara tillämplig endast när barnet är fött efter ikraftträdandet. Förevarande bestämmelse innehåller emellertid inte någon sådan begränsning (se avsnitt 2.5 i den allmänna motiveringen). Principen bakom övergångsbestämmelserna är i övrigt att bestående rättsförhållanden inte skall rubbas men att den nya lagen annars skall tillämpas fullt ut.

Reglerna i 4 § om svensk domsrätt blir tillämpliga när talan i ett faderskapsmål väcks här i landet efter lagens ikraftträdande. Däremot blir 4 § inte tillämplig, när talan har väckts före ikraftträdandet vid en svensk domstol som var behörig enligt de regler som gällde då men som inte är det enligt de nya bestämmelserna. Domstolen upphör inte i detta fall att vara behörig.

Lagvalsreglerna i 5 § första stycket (beträffande andra stycket se punkt 2 i övergångsbestämmelserna), liksom i 6 §, innebär delvis väsentliga nyheter i jämförelse med gällande rätt. Dessa bestämmelser bör trots detta tillämpas fullt ut i förfaranden som inleds efter lagens ikraftträdande eller som pågår vid den tidpunkten. När det gäller 6 § innebär detta att det inte spelar någon roll att ett faderskapserkännande, som yrkas ogiltigförklarat, har skett före ikraftträdandet.

Reglerna i 9 § blir tillämpliga på varje förfarande som inleds i Svea hovrätt efter lagens ikraftträdande. Det gäller även om den utländska domen har meddelats före ikraftträdandet. Likaså blir bestämmelserna i 10 § om verkan på en rättegång här i landet av en utländsk rättegång om faderskapet tillämpliga även om den utländska rättegången har påbörjats innan lagen trädde i kraft.

2. Vad som föreskrivs i 5 § andra stycket gäller även om fastställelsen av den andre mannens faderskap har skett före ikraftträdandet.

(Jfr punkt 3 i övergångsbestämmelserna i utredningens förslag)

Punkt 2 avser bestämmelsen i 5 § andra stycket om hävande av en legal faderskapspresumtion genom fastställelse av en annan mans faderskap. För svensk rätts del kan detta ske genom ett s. k. tredjemanserkännande (1 kap. 2 § andra stycket föräldrabalken).

Det har hittills varit osäkert vilken betydelse ett tredjemanserkännande, som har skett enligt svensk lag, har i de fall parterna är utländska medborgare. Socialnämnderna har också haft olika praxis. Genom att bestämmelsen i 5 § andra stycket görs retroaktivt tillämplig tryggas giltigheten av de tredjemanserkännanden som har skett enligt svensk lag. Regelmässigt torde nämligen barnet ha haft hemvist här, och svensk lag har därmed varit tillämplig.

3. Bestämmelserna i 7 och 8 §§ tillämpas även på ett domstolsavgörande som har meddelats före ikraftträdandet och på en fastställelse som dessförinnan har skett genom erkännande. Hade avgörandet eller fastställelsen giltighet i Sverige vid ikraftträdandet, gäller avgörandet eller fastställelsen fortfarande. Ett avgörande eller en fastställelse, som strider mot en annan dom eller fastställelse i annan form som gällde här vid ikraftträdandet, har inte giltighet här i landet.

(Jfr punkt 4 i övergångsbestämmelserna i utredningens förslag)

Regeln ger uttryck för den tidigare nämnda principen att lagen skall slå igenom så långt som möjligt i och med ikraftträdandet men att bestående rättsförhållanden inte bör rubbas. Begränsningen till förmån för bestående förhållanden torde knappast få någon betydelse, eftersom 7 och 8 §§ i allt väsentligt innebär en liberalisering av hittills oskrivna regler om giltigheten av utländska avgöranden. När det gäller fastställelser som har skett i annan form än genom domstolsavgörande kan det dock inte helt uteslutas att en

sådan fastställelse uppfyller de nuvarande kraven för att godtas i Sverige men inte villkoren i den nya lagen. Genom bestämmelsen i andra meningen blir det äldre avgörandet fortfarande gällande.

Även regeln i tredje meningen är motiverad av att ett bestående rättsläge inte bör ändras. Förutom svenska faderskapsdomar och fastställelser genom erkännande gäller här i landet andra nordiska avgöranden enligt reglerna i NFL. Vidare gäller här schweiziska faderskapsdomar enligt bestämmelserna i lagen (1936:79) om erkännande och verkställighet av dom som meddelats i Schweiz. Detsamma är fallet med utomnordiska fastställelser i annan form än genom dom i den mån det följer av oskrivna grundsatser (jfr NJA 1977 s. 743). Ett svenskt eller utländskt avgörande som är giltigt enligt dessa regler behöver alltså inte konkurrera med en dom eller fastställelse som efter lagens ikraftträdande i princip skulle ha haft verkan här.

Risken för motstridiga avgöranden kan visserligen till stor del undvikas med hjälp av reglerna i 7 och 8 §§. Punkt 3 i övergångsbestämmelserna behövs emellertid när exempelvis ett erkännande har skett enligt svensk lag fastän det redan har funnits en utländsk dom eller fastän en rättegång redan har inletts i en utomnordisk stat. Eftersom den utländska domen inte erkänns före ikraftträdandet av den nya lagen har den svenska fastställelsen ensam fått gälla här. Om punkt 3 i övergångsbestämmelserna inte fanns, skulle emellertid den svenska fastställelsen efter lagens ikraftträdande få ge vika för den utländska domen. Var avgörandena stridande mot varandra skulle detta kunna innebära att barnet fick byta far. Av denna anledning har punkt 3 förts in i övergångsbestämmelserna.

5.2 Förslaget till lag om ändring i föräldrabalken

2 kap.

1 §

Skall *inte* enligt 1 kap. 1 § *en* viss man anses som *far* till ett barn som *står under någons vårdnad*, är socialnämnden *skyldig* att försöka utreda vem som är *far* till barnet och *se till* att faderskapet *fastställs*, om *barnet har hemvist i Sverige*.

(Jfr 2 kap. 1 § i utredningens förslag)

Enligt bestämmelsens hittillsvarande lydelse är socialnämnden skyldig att utreda faderskapet och se till att det fastställs, när det inte finns någon legal faderskapspresumtion. För att sådan skyldighet skall föreligga krävs att barnets vårdnadshavare är kyrkobokförd i Sverige eller vistas här. Även om detta inte är fallet är nämnden skyldig att utreda faderskapet om vårdnadshavaren begär att socialnämnden skall ta upp faderskapsfrågan och barnet är svensk medborgare. Paragrafens nya lydelse innebär att socialnämndens skyldighet att utreda faderskapet har begränsats till de fall där barnet har hemvist i Sverige. Till skillnad från vad som skulle gälla

enligt utredningens förslag utgör inte barnets svenska medborgarskap i förening med vårdnadshavarens begäran längre grund för socialnämndens medverkan till fastställelse av faderskapet. Vissa språkliga justeringar har samtidigt gjorts. Paragrafen har behandlats i avsnitt 2.2.2 i den allmänna motiveringen.

Är faderskapet fastställt på grund av ett utländskt domstolsavgörande eller ett erkännande och gäller fastställelsen här eller finns det en svensk fastställelse, föreligger självfallet inte någon utredningsskyldighet för socialnämnden. Även om det inte finns någon fastställelse som är giltig här kan det finnas anledning för socialnämnden att beakta att faderskapsfrågan är under utredning utomlands, innan socialnämnden beslutar att själv påbörja en utredning. Vad som sägs i specialmotiveringen till 3 § andra stycket lagen om internationella faderskapsfrågor i fråga om socialnämndens godkännande av ett faderskapserkännande kan vara till ledning även när det gäller frågan om nämnden skall påbörja en faderskapsutredning. Situationerna är dock inte helt identiska. I vissa fall kan det vara av värde att en utredning genomförs för att exempelvis säkerställa uppgifter från parterna, medan godkännandet får anstå tills det rättsliga läget har klarnat.

I fråga om hemvistbegreppet och dess tolkning i detta sammanhang kan hänvisas till specialmotiveringen till 2 § lagen om internationella faderskapsfrågor.

Bestämmelsen i förevarande paragraf, som i första hand reglerar rent svenska förhållanden, får sin internationella betydelse genom att det i 3 § lagen om internationella faderskapsfrågor hänvisas till den när det gäller svensk socialnämnds internationella behörighet. Bestämmelserna i 3 kap. 5 § andra stycket och i 7 kap. 11 § och 14 § första stycket föräldrabalken är också kopplade till 2 kap. 1 § föräldrabalken. Bestämmelserna rör socialnämndens rätt och skyldighet att företräda barnet i mål om fastställelse av faderskap samt i fråga om underhåll.

När det gäller underhåll har Stockholms socialnämnd påpekat att ändringen i 2 kap. 1 § föräldrabalken medför att skyldigheten och rätten att företräda barnet i sådana frågor (se 7 kap. 11 § och 14 § första stycket föräldrabalken) övergår från nämnden i vårdnadshavarens vistelsekommun till nämnden i barnets hemvistikommun. Stockholms socialnämnd har menat att denna skyldighet kan bli betungande för en socialnämnd i en kommun med många familjehem. Vidare borde det enligt Stockholms socialnämnd vara mer praktiskt att underhållsfrågan ligger kvar hos socialnämnden i vårdnadshavarens vistelsekommun, eftersom denna nämnd som regel har ansvaret för barnet även när familjehemmet är i en annan kommun.

Till detta kan sägas att det i det helt övervägande antalet fall är mest praktiskt att det är samma socialnämnd som har ansvaret både för faderskaps- och underhållsfrågorna. De undantagssituationer som Stockholms socialnämnd syftar på torde bäst lösas genom ett samarbete mellan social-

nämnderna i de berörda kommunerna och inte genom en särregel (jfr 30 § första stycket socialtjänstlagen, 1980: 620, och prop. 1979/80: 1 s. 543).

2 §

Uppgifterna enligt 1 § åligger socialnämnden i den kommun där barnet är kyrkobokfört.

(Jfr 2 kap. 2 § i utredningens förslag)

Paragrafen reglerar behörigheten för de olika socialnämnderna i landet vid fullgörandet av de uppgifter som anges i 1 §. Innehållet i paragrafen har jämkats med hänsyn till de ändringar som har skett i 1 §. Några ändringar av språklig natur har också gjorts.

9 §¹

Skall en viss man enligt 1 kap. 1 § anses som far till ett barn som står under någons vårdnad och har barnet hemvist här i landet, skall socialnämnden, om vårdnadshavaren eller någon av vårdnadshavarna eller mannen begär det och det är lämpligt, utreda om någon annan man kan vara far till barnet.

I fråga om utredningen tillämpas 2–6 och 8 §§. Utredningen får läggas ned, om det föreligger skäl som anges i 7 § första stycket 1 eller 4 eller om det annars är lämpligt.

Talan mot *en* socialnämnds beslut att *inte* påbörja utredning enligt denna paragraf eller att lägga ned *en* påbörjad utredning förs hos länsstyrelsen genom besvär. Mot länsstyrelsens beslut förs talan hos kammarrätten genom besvär.

(Jfr 2 kap. 9 § i utredningens förslag)

I paragrafen regleras socialnämndernas utredningsskyldighet i de fall när en legal faderskapspresumtion gäller för barnet. Paragrafen har av samma skäl som beträffande 1 § (se avsnitt 2.2.2 i den allmänna motiveringen) ändrats så att en sådan utredningsskyldighet föreligger endast när barnet har hemvist i Sverige.

I andra stycket har tagits bort de bestämmelser som rör betydelsen av vårdnadshavarnas förhållanden när det gäller tillämpningen av 2 §. Med den föreslagna lydelsen av 2 § är dessa bestämmelser överflödiga.

Paragrafen har vidare fått en språklig justering.

3 kap.

Mål om hävande av faderskap

Det första avsnittet av 3 kap. har f. n. rubriken *Mål om förklaring att viss man ej är fader*. Härmed avses mål om hävande av en legal faderskapspresumtion, och paragraferna i avsnittet handlar enbart om sådana mål. Enligt departementsförslaget skall emellertid 3 §, som ingår i första avsnittet, kompletteras med en bestämmelse som gäller mål om förklaring att ett faderskaps erkännande saknar verkan mot den som har lämnat det.

¹ Lagtexten i paragrafens första stycke har jämkats något i propositionsförslaget.

Rubriken har därför samtidigt ändrats så att den avser både mål om hävande av en legal faderskapspresumtion och mål om förklaring att ett faderskapserkännande saknar verkan mot den som har lämnat det.

3 §

Talan som avses i 1 eller 2 § får väckas vid rätten i den ort där barnet har sitt hemvist eller, om det har avlidit, vid den rätt som har att *ta upp* tvist om arv efter barnet. *Finns det inte någon annan behörig domstol, skall målet tas upp av Stockholms tingsrätt.*

Detsamma gäller talan enligt 1 kap. 4 § tredje stycket om att ett faderskapserkännande saknar verkan mot den som har lämnat det.

(Jfr 3 kap. 3 § i utredningens förslag)

Ändringen innebär, förutom ett par språkliga justeringar, att det till paragrafen fogas ett nytt stycke som avser forumfrågan i mål om förklaring att ett faderskapserkännande saknar verkan mot den som har lämnat det.

F. n. saknas särskilda forumregler för sådana mål. Behörigheten får därför avgöras med ledning av de allmänna reglerna i 10 kap. rättegångsbalken. De domsrättsregler som föreslås i lagen om internationella faderskapsfrågor innebär emellertid att mål om förklaring att ett faderskapserkännande saknar verkan mot den som har lämnat det kan tas upp här i landet i flera fall där det enligt 10 kap. rättegångsbalken inte finns någon lokalt behörig domstol, exempelvis när talan väcks av ett barn som har hemvist här och mannen saknar anknytning till Sverige.

Ändringen innebär en reglering av forumfrågan efter mönster av vad som enligt första stycket gäller för mål om hävande av en legal faderskapspresumtion. Regleringen avser mål i vilka talan förs enligt 1 kap. 4 § tredje stycket föräldrabalken, dvs. mål där ogiltighetstalan grundas på att erkännandet inte överensstämmer med det biologiska faderskapet. Mål om ogiltighet på annan grund får liksom hittills handläggas enligt allmänna regler (jfr Walin, Föräldrabalken 3u s. 37).

5.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1958:642) om blodundersökning m. m. vid utredning av faderskap

1 §¹

I mål om förklaring att en viss man inte är far eller om fastställande av faderskap kan rätten på yrkande av någon av parterna eller när det annars behövs förordna om blodundersökning eller annan undersökning rörande ärftliga egenskaper som kan ske utan nämnvärt men. Förordnandet kan avse modern, barnet och den man eller de män som är parter i målet. Finns det anledning att anta att någon annan man har haft samlag med modern under den tid då barnet kan vara avlat, får förordnandet avse också denne.

Innan förordnande meddelas, skall den som förordnandet skulle avse beredas tillfälle att yttra sig.

¹ Lagtexten i paragrafens första stycke har jämkats i propositionsförslaget.

(Jfr 1 § i utredningens förslag)

Den nuvarande hänvisningen i första meningen till mål enligt 3 kap. föräldrabalken har ersatts med uttrycken mål om förklaring att en viss man inte är far och mål om fastställande av faderskap. Någon saklig ändring innebär detta inte. Ändringen föranleds av att 3 kap. föräldrabalken i fortsättningen skall omfatta även mål om förklaring att ett faderskapserkännande saknar verkan mot den som har lämnat det (3 § andra stycket). Blodundersökning i denna typ av mål behandlas emellertid i 1 a § förevarande lag.

Övriga ändringar är av språklig och redaktionell natur.

5.4 Förslaget till lag om ändring i namnlagen (1982: 670)

50 §

Denna lag tillämpas inte på svenska medborgare som har hemvist i Danmark, Finland eller Norge.

Enligt paragrafens nuvarande lydelse är även svenska medborgare med hemvist i Island undantagna från den svenska namnlagens tillämpningsområde. Ändringen innebär att namnlagen blir tillämplig på dem. Frågor om namnförvärv för svenska medborgare med hemvist i Island skall alltså i fortsättningen prövas av svensk myndighet enligt svensk lag.

51 §

Lagen tillämpas på danska, finska och norska medborgare som har hemvist i Sverige.

Andra utländska medborgare som har hemvist i Sverige får med tillämpning av denna lag förvärva, ändra eller behålla namn genom anmälan till pastorsämbetet eller efter ansökan hos patent- och registreringsverket. I fråga om efternamn som har förvärvats på detta sätt tillämpas 16–23 §§. Utländska medborgare som har hemvist i Sverige får också bära mellanamn enligt denna lag efter anmälan till pastorsämbetet.

När utländska medborgare adopteras här i landet enligt svensk lag tillämpas alltid 2–4 §§.

I första stycket har föreskriften om isländska medborgare utgått. Ändringen innebär att isländska medborgare med hemvist i Sverige i fortsättningen behandlas på samma sätt som utomnordiska medborgare med hemvist i Sverige. Genom att paragrafens andra stycke blir tillämpligt får dessa isländska medborgare alltså valrätt mellan isländsk och svensk rätt.

En isländsk medborgare med hemvist i Sverige kan med stöd av andra stycket få svensk lag tillämplig i ett namnäreende genom att göra anmälan eller ansökan om det i de fall då ett namnförvärv på detta sätt är möjligt enligt namnlagen. Namnlagens regler om automatiska namnförvärv är däremot inte tillämpliga.

Skall isländsk lag tillämpas är detta en angelägenhet för berörda is-

ländska myndigheter. Det åligger emellertid pastorsämbetena i Sverige i egenskap av folkbokföringsmyndigheter att i kyrkoböckerna anteckna det namn som den isländske medborgaren har rätt till antingen direkt enligt isländsk lag eller efter prövning som har gjorts i Island.

6 Hemställan

Jag hemställer att lagrådets yttrande inhämtas över förslagen till

1. lag om internationella faderskapsfrågor,
2. lag om ändring i föräldrabalken,
3. lag om ändring i lagen (1958:642) om blodundersökning m. m. vid utredning av faderskap,
4. lag om ändring i namnlagen (1982:670).

7 Beslut

Regeringen beslutar i enlighet med föredragandens hemställan.

LAGRÅDET

Utdrag
PROTOKOLL
vid sammanträde
1985-02-04

Närvarande: f. d. justitierådet Hult, regeringsrådet Björne, justitierådet Gregow.

Enligt protokoll vid regeringssammanträde den 17 januari 1985 har regeringen på hemställan av statsrådet Wickbom beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om internationella faderskapsfrågor,
2. lag om ändring i föräldrabalken,
3. lag om ändring i lagen (1958:642) om blodundersökning m. m. vid utredning av faderskap,
4. lag om ändring i namnlagen (1982:670).

Förslagen har inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Göran Håkansson.

Förslagen föranleder följande yttrande av *lagrådet*:

Förslaget till lag om internationella faderskapsfrågor

3 §

I denna paragraf anges i första stycket att ett faderskap kan fastställas genom erkännande av faderskapet under medverkan av en svensk socialnämnd, om nämnden är skyldig att utreda faderskapet enligt 2 kap. 1 eller 9 § föräldrabalken, och i andra stycket att förutsättningarna för fastställelsen skall prövas enligt svensk lag. I paragrafens tredje stycke meddelas en kompletterande bestämmelse om formen för erkännandet, när detta lämnas utomlands. Som framgår av lydelsen anknyter bestämmelserna till föräldrabalkens regler om socialnämnds skyldighet att utreda faderskap. Dessa regler föreslås nu skola ändras. I fråga om barn, för vilket någon faderskapspresumtion inte gäller, skall som förutsättning för att socialnämnden skall vara skyldig att försöka utreda vem som är far till barnet (och se till att faderskapet fastställs) gälla att barnet har hemvist i Sverige (2 kap. 1 §). På motsvarande sätt skall beträffande barn, för vilket en faderskapspresumtion råder, som förutsättning för socialnämndens skyldighet att utreda om någon annan man kan vara far gälla, förutom att vårdnadshavare eller mannen begär det och det är lämpligt, att barnet har hemvist i Sverige (2 kap. 9 §).

Bestämmelserna i 2 kap. 1 och 9 §§ föräldrabalken får, såsom i specialmotiveringen framhållits beträffande den förstnämnda paragrafen, anses i första hand reglera rent interna svenska förhållanden. De föreslagna före-

skrifterna i nu förevarande 3 § innebär att svensk lag, dvs. föräldrabalkens regler, skall tillämpas i fråga om fastställande av faderskap genom erkännande, när barnet har hemvist i Sverige. Det synes mest lämpligt att paragrafens lydelse utformas i enlighet härmed, vilket bättre överensstämmer med det sätt på vilket bestämmelser av ifrågavarande art i allmänhet uttrycks. Genom en sådan lydelse uppnås också vissa andra fördelar. Här om kan framhållas följande. Som en förutsättning för socialnämndens skyldighet att utreda faderskapet till ett barn anges i 2 kap. 1 § föräldrabalken att viss man inte "enligt 1 kap. 1 §" skall anses som far till barnet och i 2 kap. 9 § att viss man "enligt 1 kap. 1 §" skall anses som far till barnet. Bestämmelserna i förevarande 3 § avses emellertid skola tillämpas även i fall då frågan huruvida en legal faderskapspresumtion föreligger skall, på grund av 2 § i nu förevarande lag, bedömas med tillämpning av utländsk lag. Detta låter sig bättre förenas med en lydelse som anger att svensk lag är tillämplig i fråga om fastställande av faderskap genom erkännande, när barnet har hemvist i Sverige. Såsom nämnts i det betänkande som ligger till grund för det remitterade förslaget (SOU 1983: 25 s. 189) kan ett giltigt faderskapserkännande enligt svensk lag komma till stånd utan socialnämndens godkännande, om barnet uppnått myndig ålder (1 kap. 4 § första stycket föräldrabalken). Även denna situation omfattas av den här förordade lydelsen. Ytterligare kan nämnas följande. Orden "kan fastställas" i första stycket av förevarande paragraf kan ge anledning till tvekan huruvida faderskap i fall som avses i paragrafen kan fastställas genom erkännande även i annan ordning än under medverkan av socialnämnd. Paragrafens två första stycken innehåller inte någon bestämmelse angående formerna för erkännande som sker under medverkan av socialnämnd; hänvisningen i denna fråga i tredje stycket till andra stycket — som rör förutsättningarna för fastställelsen — kan sålunda inte anses korrekt.

På grund av det anförda och med en mindre jämkning av bestämmelsen i tredje stycket i förslaget förordar lagrådet att paragrafen ges följande lydelse:

"3 § I fråga om fastställande av faderskap genom erkännande av faderskapet tillämpas svensk lag, om barnet har hemvist i Sverige. Om socialnämnds medverkan gäller vad som föreskrivs i 2 kap. föräldrabalken.

Har erkännandet lämnats utomlands, skall det även om detta inte följer av första stycket anses giltigt till formen, om det uppfyller formföreskrifterna i den främmande statens lag."

4 §

I första stycket av denna paragraf anges i tre punkter när svensk domstol är behörig att ta upp mål om fastställelse och om hävande av faderskap. Enligt punkten 2 föreligger behörighet för svensk domstol, om talan förs mot en eller flera män som har hemvist i Sverige. För att en domstol skall kunna med stöd av denna punkt pröva en faderskapstalan mot två eller

flera män räcker det enligt specialmotiveringen inte med att endast någon av männen har hemvist här, utan kravet på hemvist gäller dem alla. Denna innebörd kan inte anses otvetydigt framgå av den föreslagna lagtexten. Lagrådet förordar att i punkt 2 föreskrivs att mål om faderskap får tas upp av svensk domstol, "om talan förs mot en man eller flera män och mannen eller männen har hemvist i Sverige".

Punkt 3 i första stycket ger svensk domstol behörighet, om det i andra fall än som nämns i punkterna 1 och 2 finns särskilda skäl att mål om faderskap prövas här i landet med hänsyn till barnets, moderns eller mannens anknytning till Sverige. I specialmotiveringen uttalas, att anknytningen som regel bör bestå i hemvist eller medborgarskap. Ett par exempel nämns emellertid, där undantag bör kunna göras från denna regel. Sålunda uttalas bl. a., att det någon enstaka gång kan vara motiverat med svensk domsrätt, utan att det föreligger anknytning genom svenskt medborgarskap eller hemvist här, nämligen när målet rör ogiltigförklaring av ett faderskapserkännande som har tillkommit under medverkan av en svensk socialnämnd. Det sägs i sammanhanget att, om erkännandet alldeles nyligen har avgetts och godkänts i Sverige, så torde detta – främst av utredningsskäl – utgöra anledning att tillåta att målet behandlas här. Vid en jämförelse med den föreslagna lagtexten i punkt 3 synes dessa uttalanden gå väl långt. Enbart den omständigheten, att ett faderskapserkännande har avgetts och godkänts här i landet, kan knappast i och för sig sägas innebära, att vare sig barnet, modern eller mannen har anknytning till Sverige. En sådan anknytning genom hemvist eller medborgarskap torde emellertid regelmässigt ha förelegat, innan faderskapserkännande ifrågakommer här. Även om denna anknytning därefter har upphört, kan mot denna bakgrund det förhållandet att kort tid har förflutit från erkännandet tänkas – från utredningssynpunkt – utgöra särskilt skäl enligt punkt 3 att tillåta att ett mål om ogiltigförklaring av erkännandet tas upp av svensk domstol.

10 §

I paragrafen behandlas frågan om verkan på en rättegång här i landet av en pågående utländsk rättegång om faderskapet.

Det föreskrivs i första stycket bl. a. att den i Sverige väckta talan skall avvisas eller förklaras vilande i väntan på ett avgörande i den utländska rättegången som har vunnit laga kraft, om det kan antas att detta avgörande blir giltigt här i landet. I specialmotiveringen till bestämmelsen uttalas att den svenska domstolen måste bedöma om den utländska rättegången kan antas leda till ett avgörande som gäller här i landet. Lagrådet vill i anslutning härtill understryka att den svenska domstolens bedömning i princip skall avse endast frågan om det utländska avgörandet kommer att bli giltigt i Sverige, sålunda inte om detta kommer att innebära bifall eller avslag till den förda talan.

Paragrafens andra stycke innehåller en särskild föreskrift för det fall att

den utländska rättegången pågår i Schweiz. Då skall 7 § lagen (1936: 79) om erkännande och verkställighet av dom som meddelats i Schweiz tillämpas i stället för vad som sägs i första stycket. Den föreslagna lydelsen innebär att 7 § i nyssnämnda lag blir tillämplig i alla fall då den utländska rättegången pågår i Schweiz, trots att detta lagrum inte är generellt tillämpligt i fråga om rättegångar i detta land. Undantag gäller i fall där den schweiziska domstolen inte är att anse som behörig enligt 1936 års lag. En sådan innebörd av det remitterade förslaget är inte åsyftad; i de fall som inte omfattas av 1936 års lag blir förevarande paragrafs första stycke att tillämpa. Lagrådet föreslår att andra stycket i paragrafen ges följande lydelse: "Pågår den utländska rättegången i Schweiz, skall i fall som avses i 7 § lagen (1936: 79) om erkännande och verkställighet av dom som meddelats i Schweiz den bestämmelsen i stället tillämpas."

Övergångsbestämmelserna

I 2 § i förevarande lag har tagits upp bestämmelser angående tillämplig lag i frågan huruvida en faderskapspresumtion gäller. Trots att det är något ovisst vad som i förevarande hänseende gäller f. n., torde vara klart att de föreslagna bestämmelserna åtminstone delvis innebär en ändring av gällande rätt. Förslaget innehåller dock inte någon övergångsbestämmelse med avseende på 2 §. I det utredningsförslag som ligger till grund för det remitterade förslaget hade tagits upp en sådan övergångsbestämmelse, vilken gick ut på att bestämmelserna i den aktuella paragrafen inte skulle tillämpas om barnet är fött före lagens ikraftträdande (punkt 2 i övergångsbestämmelserna). Som skäl för att inte ta upp en motsvarande övergångsregel har departementschefen anfört bl. a., att risken är liten för att tillämpningen av de nya reglerna på redan födda barn skall medföra några stötande resultat och att det däremot är en betydande olägenhet att bestämmelserna inte kommer att slå igenom inom avsevärd tid.

Enligt lagrådets mening kan det ifrågasättas om en övergångsregel i saken kan avvaras. Avsaknaden av en sådan regel innebär att bestämmelserna i 2 § blir tillämpliga även på barn som fötts före ikraftträdandet av den nya lagen. Det förhållandet att bestämmelserna i 2 § innefattar vissa nyheter medför att vad som i fråga om faderskapspresumtion gäller omedelbart före ikraftträdandet kommer att beträffande vissa barn ändras i och med ikraftträdandet. Sådan ändring kan ske antingen på så sätt att en gällande presumtion inte längre skall bestå eller tvärtom så att en presumtion som tidigare inte gällde kommer till stånd. Frågan berör inte bara underåriga utan även andra.

Avsaknaden av en övergångsregel kan alltså i en del fall medföra rubbning av ett bestående statusförhållande. Detta torde främst ha betydelse, förutom från mera rent personliga synpunkter, i fråga om arvsrätt. Det kan anmärkas att när bestämmelsen om faderskapspresumtion i 1 kap. 1 § föräldrabalken ändrades år 1976 på så sätt, att någon presumtion inte

längre skulle gälla när ett barn fötts efter att moderns äktenskap upplösts genom skillmässa, det i motiven uttalades att beträffande barn som fötts före ikraftträdandet äldre rätt blev tillämplig på så sätt att om en man enligt de äldre bestämmelserna hade varit att anse som far, han skulle anses som far även efter ikraftträdandet av de nya reglerna; någon särskild övergångsbestämmelse härom ansågs inte krävas (se NJA II 1976 s. 480). Nu förevarande förslag medför däremot, som nämnts i det föregående, en tillämpning med tillbakaverkande effekt i fråga om barn som fötts före ikraftträdandet av den nya lagen. Det innebär att, så snart frågan huruvida en faderskapspresumtion råder aktualiseras efter ikraftträdandet, det resultat som de nya bestämmelserna leder till skall, med verkan från barnets födelse, tillämpas även om det medför ändring i förhållande till vad som nu anses gälla. Ett barn kan alltså t. ex. tillerkännas en arvsrätt som enligt nuvarande internationellprivaträttsliga regler inte skulle tillkomma barnet eller omvänt förlora en sådan arvsrätt; detta inverkar givetvis även på andra eventuella arvtagares rätt. I fall det före ikraftträdandet har meddelats en dom rörande faderskapet som grundats på viss ståndpunkt angående beståndet av faderskapspresumtion som nu rubbas – t. ex. en dom om fastställande av faderskapet till barn för vilket inte då gällde någon faderskapspresumtion – kan en rubbning härutinnan föranleda en svårlost situation.

Av allmänna principer får emellertid anses följa att den rubbning av bestående rättsläge som förslaget sålunda kan innebära, oaktat den har verkan från barnets födelse, inte berör rättsförhållanden som har uppkommit redan före nya lagens ikraftträdande; det mest praktiska exemplet är att rätt till arv har grundats före ikraftträdandet genom att arvlåtaren avlidit före denna tidpunkt. (Jfr punkt 2 i övergångsbestämmelserna till 1969 års ändringar i ärvdabalken rörande utomäktenskapliga barns arvsrätt, vari anges att, om arvlåtaren har avlidit före nya lagens ikraftträdande, äldre lag fortfarande gäller, samt lagrådets härtill gjorda påpekande att regeln uttrycker en inom successionsrätten vedertagen princip och får i och för sig anses självklar; NJA II 1969 s. 412 f, jfr s. 410.) Även om det inte kan bortses från att förslaget undantagsvis kan leda till för berörda parter överraskande och mindre tillfredsställande resultat, är dess tillbakaverkande effekt alltså av mera begränsad art. Med hänsyn härtill och till att viss oklarhet råder om vad som nu gäller om tillämplig lag samt då skäl av praktisk natur främst talar för att inte i saken uppta någon övergångsbestämmelse, vilken ju skulle få betydelse under mycket lång tid, anser sig lagrådet kunna godta förslaget i förevarande hänseende.

Övriga lagförslag

Lagrådet lämnar förslagen utan crinran.

JUSTITIEDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1985-02-14

Närvarande: statsministern Palme, ordförande, och statsråden I. Carlsson, Lundkvist, Feldt, Gustafsson, Leijon, Peterson, Andersson, Boström, Bodström, Göransson, Gradin, Dahl, R. Carlsson, Holmberg, Hellström, Wickbom

Föredragande: statsrådet Wickbom

Proposition om internationella faderskapsfrågor m. m.

1 Anmälan av lagrådsyttrande

Föredraganden anmäler lagrådets yttrande¹ över förslagen till

1. lag om internationella faderskapsfrågor,
2. lag om ändring i föräldrabalken,
3. lag om ändring i lagen (1958:642) om blodundersökning m. m. vid utredning av faderskap,
4. lag om ändring i namnlagen (1982:670).

Föredraganden redogör för lagrådets yttrande och anför.

Förslaget till lag om internationella faderskapsfrågor

3 §

Lagrådet har i sak ej haft något att invända mot bestämmelsen men har förordat en annan lydelse. Lagrådets förslag innebär närmast att behörighets- och lagvalsreglerna kastas om och att lagvalsregeln får en annan utformning. Enligt min mening uppnås knappast några fördelar genom en sådan omkastning av reglerna. Det får anses vara av värde att det direkt av paragrafens första stycke framgår vilken behörighet som en svensk socialnämnd har i frågor om faderskap i internationella förhållanden. Med hänsyn till sammanhanget torde det inte vara någon risk för att orden "kan fastställas" uppfattas på annat sätt än som enbart en reglering av socialnämndens rätt att medverka till och godkänna ett erkännande i fall med utländsk anknytning.

¹ Beslut om lagrådsremiss fattat vid regeringssammanträde den 17 januari 1985.

Första stycket bör därför ges den lydelse som det har getts i det remitterade förslaget. Som utredningen har framhållit får den hänvisning till bestämmelserna i 1 kap. 1 § föräldrabalken som finns i 2 kap. 1 respektive 9 § samma balk i stället anses avse motsvarande bestämmelser i utländsk lag, när faderskapspresumtionen grundas på sådan lag.

När det gäller utformningen av lagvalsregeln i paragrafens andra stycke delar jag lagrådets uppfattning att denna, för att ingen tvekan skall uppstå om dess innebörd, bör ges en annan lydelse än i det remitterade förslaget. Andra stycket kan lämpligen utformas på följande sätt:

I fråga om fastställande av faderskap enligt första stycket tillämpas svensk lag.

Som lagrådet har påpekat omfattar bestämmelsen i det remitterade förslaget inte erkännanden som avser vuxna barn. Med hänsyn till att sådana erkännanden är mycket sällsynta torde det emellertid som utredningen har varit inne på inte finnas något praktiskt behov av att reglera dessa fall, utan sådana fall får i stället överlämnas till rättstillämpningen.

4 §

Jag ansluter mig till lagrådets uppfattning att kravet på att samtliga män skall ha hemvist i Sverige bör framgå tydligare i punkt 2 i paragrafens första stycke. Punkten kan lämpligen utformas på följande sätt:

2. om talan förs mot en man som har hemvist i Sverige eller mot flera män som alla har hemvist här, eller

Vad lagrådet har uttalat om barnets, moderns eller mannens anknytning till Sverige när ett faderskaperkännande har avgetts och godkänts här i landet kan jag ansluta mig till. I sak torde vad lagrådet har anfört och vad som sägs i specialmotiveringen föra till samma resultat. Jag vill emellertid tillägga att anknytning – utöver hemvist eller medborgarskap – någon gång kan ha förelegat genom vårdnadshavarens vistelse i Sverige (se 2 kap. 1 § föräldrabalken i dess nuvarande lydelse).

10 §

Jag har ingen erinran mot vad lagrådet har anfört i anslutning till denna paragraf och biträder lagrådets förslag till ändrad lydelse av paragrafens andra stycke.

Övergångsbestämmelserna

Lagrådet har – efter en diskussion av olika skäl för och emot förslaget i denna del – stannat för att förslaget kan godtas.

Vad lagrådet har uttalat om att rättsförhållanden som har uppkommit förc lagens ikraftträdande skall bestå kan jag ansluta mig till.

Utöver de ändringar jag nu har förordat bör några redaktionella ändringar göras.

Övriga lagförslag

Några redaktionella jämkningar bör göras.

2 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att anta de av lagrådet granskade lagförslagen med vidtagna ändringar.

3 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta de förslag som föredraganden har lagt fram.

*Bilaga 1***Sammanfattning av utredningens betänkande***Bakgrunden*

Utredningen har haft i uppdrag att se över svensk rätts regler om internationella faderskapsfrågor, dvs. faderskapsfrågor som på ett eller annat sätt har anknytning till utlandet. Ämnet omfattar väsentligen spörsmål om

- svensk domsrätt i faderskapsmål, dvs. förutsättningarna för svenska domstolars behörighet att pröva en talan i sådana mål,
- svenska socialnämnders behörighet att medverka till fastställelser av faderskap,
- tillämplig lag på faderskapsfrågor som skall bedömas av svenska domstolar eller andra myndigheter,
- erkännande av utländska faderskapsdomar samt
- giltigheten här i landet av utländska faderskapsfastställelser som har skett i annan form än genom dom.

Dessa frågor har hittills i huvudsak inte varit reglerade i svensk lagstiftning. Delvis har regler om dem utbildats i rättspraxis. Vissa av de lösningar som har valts i praxis framstår emellertid numera som föråldrade och klart otillfredsställande. Det kanske mest påtagliga exemplet är behandlingen av mål om negativ faderskapstalan, dvs. talan om hävande av den legala faderskapspresumtionen i äktenskap. I den mån sådana mål har ansetts kunna tas upp här i landet, har de som huvudregel bedömts enligt lagen i den stat där barnets mor och hennes man var medborgare, eller i fall av skilda medborgarskap enligt mannens lag, vid tiden för barnets födelse. Som närmare framgår av betänkandet har denna regel i många fall lett till att talan har måst avvisas och att det verkliga faderskapet därför inte har kunnat fastställas, trots att barnet hade hemvist här och att saken även i övrigt hade stark anknytning till Sverige.

Ett annat exempel gäller behandlingen av utländska faderskapsdomar. Enligt ett avgörande av högsta domstolen krävs det stöd i lag för att sådana domar skall kunna erkännas i Sverige. I nuvarande läge innebär det i praktiken att utländska faderskapsdomar – med undantag främst för domar som härrör från de nordiska grannländerna – generellt måste vägras erkännande här. Denna ståndpunkt är av flera skäl ägnad att inge betänkligheter.

Vidare är rättsläget mer eller mindre osäkert på en rad punkter där vägledande rättsfall saknas eller där befintlig rättspraxis är oklar och svårtolkad. I viss utsträckning gäller det sådana frågor om domsrätt och

tillämplig lag i faderskapsmål som hör till domstolarnas område men i ännu högre grad behandlingen av andra faderskapsfrågor, som till helt övervägande del handläggs av administrativa myndigheter (folkbokföringsmyndigheter, socialnämnder, försäkringskassor etc.) och som bara undantagsvis kommer under domstolarnas bedömning. Särskilt kan här nämnas spörsmålet vilket lands lag som är avgörande för uppkomsten av legala faderskapspresumtioner och för hävandet av sådana presumtioner i administrativ ordning, dvs. på den väg som för svensk rätts del anvisas i 1 kap. 2 § andra stycket föräldrabalken. En viss oklarhet råder också om förutsättningarna för att en utländsk faderskapsfastställelse som har skett i annan form än genom dom skall kunna godtas här i landet.

Mot den skisserade bakgrunden har utredningen sett som sin uppgift dels att föreslå nya lösningar i de delar där den hittillsvarande ordningen har medfört olägenheter, dels att försöka skapa ett regelsystem som är mera lättillgängligt än det nuvarande och som bättre tillgodoser kravet på klarhet. För båda ändamålen är det nödvändigt med lagstiftning.

Allmänt om lagförslaget

I betänkandet föreslås en lag om internationella faderskapsfrågor. Den omfattar i princip alla till ämnet hörande frågor. Den är på andra sidan begränsad till de internationellrättsliga spörsmål som rör själva faderskapet. Frågor om rätt till underhåll, arv eller andra rättsverkningar av ett faderskapsförhållande faller således utanför förslaget.

Den föreslagna lagen är avsedd att få generell tillämpning. I förhållande till de nordiska länderna gäller dock redan lagen (1979:1001) om erkännande av nordiska faderskapsavgöranden. Den lagen avses förbli orubbad. De regler i lagförslaget som rör erkännande av utländska faderskapsavgöranden har därför begränsats till avgöranden som härrör från länder utanför Norden. Däremot är förslaget i övriga delar, dvs. såvitt avser frågor om behörighet och lagval, tillämpligt även i fall som har anknytning till ett nordiskt land.

Lagförslaget är uppbyggt på följande sätt. Först behandlas frågor om uppkomsten av legala faderskapspresumtioner i äktenskap (1 §). Därefter kommer ett avsnitt med regler om fastställelse och hävande av faderskap (2-5 §§). Det tredje avsnittet handlar om giltigheten av utländska faderskapsavgöranden m.m. (6-12 §§). Slutligen följer vissa gemensamma bestämmelser (13-14 §§).

I det följande presenteras huvudinnehållet i lagförslaget. Framställningen bygger på en systematik som skiljer sig något från den som kommer till uttryck i paragrafföljden.

Svensk domsrätt m.m.

Regler om svensk domsrätt i faderskapsmål finns i 3 § i lagförslaget. Dessa bestämmelser är gemensamma för talan om fastställelse av faderskap (positiv faderskapstalan), negativ faderskapstalan och talan om ogiltigförklaring av ett faderskaperkännande. Som samlingsbeteckning för de båda sistnämnda slagen av talan används i förslaget termen hävande av faderskap.

I jämförelse med de regler som har utbildats i hittillsvarande rättspraxis innebär de föreslagna bestämmelserna en hel del justeringar och preciseringar men knappast några genomgripande ändringar. Talan skall kunna tas upp av svensk domstol i första hand i det fall att barnet har hemvist i Sverige. Behörighet föreligger också om den man vars faderskap målet gäller har hemvist här, såvida han är svarande i målet. Vidare godtas i viss utsträckning svenskt medborgarskap som behörighetsgrund. Det krävs i den delen antingen att barnet, modern och mannen i fråga samtliga är svenska medborgare eller att barnet är svensk medborgare och för talan som kärke. Dessutom finns det en specialregel om behörighet när saken rör ogiltigförklaring av ett faderskaps erkännande som har godkänts av en svensk socialnämnd. Slutligen innehåller paragrafen en uppsamlingsbestämmelse som innebär att regeringen i enskilda fall kan ge tillåtelse till att ett faderskapsmål tas upp av svensk domstol, om det med hänsyn till barnets, moderns eller mannens anknytning till Sverige finns särskilda skäl för att talan prövas här.

Närmast som en konsekvens av domsrättsreglernas utformning föreslås några smärre ändringar i de bestämmelser i 2 kap. föräldrabalken som reglerar svenska socialnämnders skyldighet att utreda faderskap och behörighet att medverka till en fastställelse av faderskapet genom erkännande. Förslaget går ut på att behörigheten också i den delen skall grundas främst på barnets hemvist i landet.

Lagvalet

Bestämmelserna om tillämplig lag innebär att faderskapsfrågor som regel skall bedömas enligt lagen i den stat där barnet har eller vid den aktuella tidpunkten hade sitt hemvist. I denna del bryter förslaget tämligen radikalt med den nuvarande ordningen, bl.a. genom att reglerna i huvudsak grundas på domicilprincipen i stället för nationalitetsprincipen och genom att barnets egen anknytning i allmänhet blir avgörande i stället för föräldrarnas eller någon av föräldrarnas. De föreslagna reglerna torde i allt väsentligt vara ägnade att lösa de svårigheter som de hittills tillämpade lagvalsreglerna har gett upphov till.

Det har dock inte varit möjligt att utforma alla lagvalsregler efter något enhetligt mönster. Delvis gör sig olika intressen och synpunkter gällande vid bedömningen av olika slags faderskapsfrågor. En viss differentiering av reglerna har därför syntts nödvändig, och förslaget utgör till en viss grad ett resultat av kompromisser mellan olika principståndpunkter.

Sålunda föreslås det i 1 §, som avser fall där barnets mor är eller har varit gift, att mannen i äktenskapet skall anses som barnets far om det följer av lagen i en stat där barnet vid födelsen fick hemvist eller blev medborgare. Den regeln bygger på en kombinerad (alternativ) tillämpning av domicil- och nationalitetsprinciperna och innebär att en legal faderskapspresumtion som har uppkommit enligt någon av de båda angivna lagarna skall godtas här. Fick barnet vid födelsen hemvist i Sverige skall frågan dock alltid bedömas enligt svensk lag. I det fallet är barnets medborgarskap således utan betydelse.

I 2 § behandlas frågor om fastställelse av faderskap genom erkännande

under medverkan av en svensk socialnämnd. Förutsättningarna för en sådan fastställelse skall i princip prövas enligt svensk lag. Även om den regeln formellt inte bygger på barnets hemvist, blir det i allmänhet barnets hemvistlag som tillämpas, eftersom socialnämndens behörighet som regel är beroende av att barnet har hemvist i Sverige. Regeln modifieras av en bestämmelse om erkännandets form, som tar sikte på fall där mannens förklaring om erkännandet lämnas utomlands. Det är då tillräckligt om formföreskrifterna i den främmande statens lag har iakttagits. Regeln är fakultativ och inkräktar således inte på den möjlighet att i alla avseenden följa svensk lag som står till buds enligt huvudregeln.

Enligt 4 § skall en talan om fastställelse av faderskap eller om hävande av en legal faderskapspresumtion prövas enligt lagen i den stat där barnet har sitt hemvist. Har barnet hemvist i Sverige blir således föräldrabalkens regler tillämpliga och annars motsvarande bestämmelser i den aktuella utländska hemvistlagen. Till skillnad från hittillsvarande svensk rättspraxis, där en tämligen skarp skillnad har gjorts mellan positiv och negativ faderskapstalan, är den föreslagna regeln gemensam för de båda typerna av mål.

Som förut har nämnts kan en legal faderskapspresumtion enligt svensk lag under vissa förutsättningar hävas utan rättegång, om det genom erkännande fastställs att en annan man är barnets far. Liknande regler finns i vissa utländska lagar. Det har syntts naturligt att frågan om hävande av presumtionen i denna ordning skall bedömas enligt samma lag som en negativ faderskapstalan. Barnets hemvistlag vid tiden för fastställelsen bör således komma till användning. En särskild bestämmelse av den innebörden har tagits in i 4 §.

Slutligen innehåller 5 § regler om lagvalet vid talan om ogiltigförklaring av ett faderskapserkännande. En sådan talan kan vara grundad antingen på att erkännandet är biologiskt oriktigt eller på att erkännandet som rättshandling är behäftat med en brist, t.ex. att mannen genom vilseledande har förmåtts att underteckna erkännandet. För båda typerna av fall föreslås som huvudregel att talan skall prövas enligt den lag som bestämmer fastställelsens giltighet i Sverige. Vilken lag det är framgår av andra regler, jämför 2 och 8 §§ i lagförslaget. Ogiltigförklaring får dock alltid ske med stöd av svensk lag om talan grundas på att den som har lämnat erkännandet inte är far till barnet.

Erkännande av utländska faderskapsdomar m.m.

Bestämmelser om erkännande av utländska faderskapsdomar finns i 6 och 7 §§. De ändrar väsentligt det hittillsvarande rättsläget genom att tillhandahålla det lagstöd som har ansetts nödvändigt för erkännande. Reglerna är dock begränsade till domar som innebär att faderskapet har fastställts eller hävts, dvs. domar varigenom en positiv eller negativ faderskapstalan eller en talan om ogiltigförklaring av ett faderskapserkännande har bifallits. Domar varigenom en sådan talan har ogillats lämnas således utanför regleringen.

En lagakraftvunnen utländsk dom av det slag som avses i 6 § föreslås skola erkännas här under förutsättning att den utländska domstolen har varit behörig. Den frågan skall som huvudregel avgöras med motsvarande tillämpning av bestämmelserna i 3 § om svenska domstolars behörighet.

Exempelvis skall den utländska domstolen anses ha varit behörig om barnet vid den aktuella tidpunkten hade hemvist i den främmande staten, på samma sätt som en svensk domstol enligt 3 § är behörig när barnet har hemvist här i landet. Under vissa omständigheter skall den utländska domstolens behörighet godtas även om det inte har förelegat någon sådan anknytning till det främmande landet som krävs i 3 §.

Enligt 7 § skall den utländska domen i vissa fall vägras erkännande, fastän de i 6 § föreskrivna villkoren är uppfyllda. Dessa undantag avser bl.a. fall där svaranden inte har haft rimliga möjligheter att föra sin talan i den utländska rättegången och vissa situationer där domen strider mot en annan här i landet giltig dom eller fastställelse av faderskap i annan form.

Spörsmålet om erkännande av en utländsk faderskapsdom är av betydelse för många olika ändamål och kan dyka upp inför svenska domstolar och andra myndigheter i en rad olika sammanhang. Normalt får frågan bedömas av den myndighet som i varje särskilt fall kommer i kontakt med den. Det rör sig då om prejudiciella ställningstaganden som inte blir juridiskt bindande utöver det aktuella målet eller ärendet. Lagförslaget innehåller dock i 10 § bestämmelser som öppnar möjlighet att få frågan avgjord en gång för alla genom ett beslut av Svea hovrätt, som meddelas i ett särskilt exekvaturförfarande. Hovrättens prövning av domen kan enligt förslaget begäras inte bara av parterna i faderskapsmålet utan i vissa fall också av den svenska myndighet inför vilken frågan om erkännande av domen uppkommer i ett konkret ärende. Exekvaturförfarandet är inte i något fall obligatoriskt i den meningen att andra myndigheter än Svea hovrätt skulle vara förhindrade att självständigt pröva frågan.

Reglerna om utländska domar kompletteras i 11 § av bestämmelser om litispendensverkan av en utländsk rättegång om faderskapet. Som huvudregel föreskrivs att en sådan rättegång utgör hinder mot att en senare väckt talan om faderskapet prövas av svensk domstol, om det kan antas att den blivande domen i den utländska rättegången kommer att bli giltig här i landet. Undantagsvis skall talan dock kunna prövas om det finns särskilda skäl.

Giltigheten av utländska faderskapsfastställelser genom erkännande

Bestämmelser om giltigheten i Sverige av utländska fastställelser av faderskap som har skett genom erkännande finns i 8 och 9 §§. Dessa regler bygger på grundtanken att en frivilligt företagen rättshandling av det slag som ett faderskapserkännande utgör inte utan tungt vägande skäl bör fränkännas giltighet här i landet. Innehållet i reglerna är därför präglad av en liberal anda.

Reglerna i 8 § har närmast utformats efter mönster från den konvention i ämnet som nyligen har utarbetats inom Internationella civilståndskommisionen. De innebär att en utländsk fastställelse av nämnda slag skall godtas här om den är giltig enligt lagen i en stat där barnet eller mannen hade hemvist eller där någon av dem var medborgare vid tiden för erkännandet. Det är således tillräckligt att fastställelsen uppfyller de krav som föreskrivs i någon av flera alternativt angivna lagar. I fråga om erkännandets form tillkommer som ytterligare ett alternativ att det är tillräckligt om formföre-

skrifterna i lagen i den stat där erkännandet lämnades har iakttagits.

Vissa undantag föreskrivs i 9 §. Enligt den paragrafen skall den utländska fastställelsen inte godtas i vissa fall där den strider mot ett annat här i landet giltigt faderskapsavgörande och inte heller om erkännandet är uppenbart oriktigt.

Övriga regler

Bland övriga bestämmelser i lagförslaget kan nämnas ordre public-förbehållet i 14 §. Det förbehållet innebär att en bestämmelse i en utländsk lag inte får tillämpas och att ett utländskt avgörande inte gäller i Sverige, om det skulle vara uppenbart oförenligt med grunderna för den svenska rättsordningen att tillämpa bestämmelsen eller att erkänna avgörandet. Förbehållet är således gemensamt för de delar av lagförslaget som avser lagvalet och giltigheten av utländska faderskapsavgöranden.

Slutligen föreslås ikraftträdande- och övergångsbestämmelser samt vissa följdändringar dels i föräldrabalken, dels i lagen (1958:642) om blodundersökning m.m. vid utredning av faderskap.

Utredningens lagförslag

1 Förslag till

Lag om internationella faderskapsfrågor

Härigenom föreskrivs följande.

Faderskap omedelbart på grund av lag

1 § Om ett barns mor är eller har varit gift, skall mannen i äktenskapet anses som barnets far, om det följer av lagen i en stat där barnet vid födelsen fick hemvist eller blev medborgare. Fick barnet vid födelsen hemvist i Sverige, skall frågan dock alltid bedömas enligt svensk lag.

Fastställelse och hävande av faderskap

2 § Ett faderskap kan fastställas genom erkännande under medverkan av en svensk socialnämnd, om nämnden är skyldig att utreda faderskapet enligt 2 kap. 1 eller 9 § föräldrabalken.

Förutsättningarna för fastställelsen prövas enligt svensk lag.

Har erkännandet lämnats utomlands, skall det anses giltigt till formen också om det uppfyller formföreskrifterna i den främmande statens lag.

3 § Mål om faderskap får tas upp av svensk domstol,

1. om barnet har hemvist i Sverige,
2. om barnet, modern och den man eller de män vars faderskap målet gäller är svenska medborgare,
3. om barnet är svensk medborgare och för talan som kärande,
4. om talan förs mot en eller flera män som har hemvist i Sverige,
5. om saken rör ogiltigförklaring av ett faderskaps erkännande som har godkänts av en svensk socialnämnd,
6. om i annat fall än som avses i 1–5 regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer med hänsyn till barnets, moderns eller mannens anknytning till Sverige finner särskilda skäl att tillåta prövning av målet här i landet.

En ändring av de omständigheter som grundar behörighet enligt första stycket 1–4 hindrar inte att målet prövas, om ändringen inträffar sedan talan har väckts.

4 § En talan om fastställelse av faderskap eller om hävande av ett faderskap som gäller enligt 1 § provas enligt lagen i den stat där barnet har sitt hemvist.

Ett faderskap som gäller enligt 1 § skall anses hävt genom en fastställelse att en annan man är barnets far, om fastställelsen har sådan verkan enligt lagen i den stat där barnet hade sitt hemvist vid tiden för fastställelsen.

5 § Har ett faderskap fastställts genom erkännande, provas en talan om ogiltigförklaring av erkännandet enligt den eller de lagar som bestämmer fastställelsens giltighet här i landet. Ogiltigförklaring får dock alltid ske med stöd av svensk lag, om talan grundas på att den som har lämnat erkännandet inte är far till barnet.

Giltigheten av utländska faderskapsavgöranden m. m.

6 § En lagakraftvunnen utländsk dom varigenom ett faderskap har fastställts eller hävts gäller i Sverige, om domen har meddelats av en domstol som var behörig med motsvarande tillämpning av 3 § eller om det annars med hänsyn till en parts hemvist eller medborgarskap eller annan anknytning fanns skäl原因 att talan prövades i den främmande staten.

7 § Domen gäller dock inte i Sverige,

1. om svaranden, i fall där han eller hon inte har gått i svaromål, inte har fått kännedom om den väckta talan i tillräcklig tid för att svara i saken, eller om svaranden annars inte har fått rimliga möjligheter att föra sin talan i den utländska rättegången,

2. om domen strider mot en svensk dom eller mot en här i landet giltig utländsk dom i en rättegång som började tidigare än den andra rättegången,

3. om domen strider mot en här i landet giltig fastställelse av faderskap i annan form än genom dom och den fastställelsen har skett innan rättegången började,

4. om en rättegång om faderskapet pågår i Sverige, eller om en tidigare inledd rättegång om faderskapet pågår utomlands och den rättegången kan antas leda till en dom som gäller här,

5. i fall som avses i 14 §.

8 § En utländsk fastställelse av faderskap genom erkännande gäller i Sverige, om den är giltig enligt lagen i en stat där barnet eller den som har lämnat erkännandet hade hemvist eller där någon av dem var medborgare.

Erkännandet skall anses giltigt till formen också om det uppfyller formföreskrifterna i lagen i den stat där erkännandet lämnades.

9 § Fastställelsen gäller dock inte i Sverige,

1. om den strider mot en här i landet giltig dom i en rättegång som började innan fastställelsen skedde,

2. om den strider mot en tidigare, här i landet giltig fastställelse av faderskap i annan form än genom dom,

3. om det i Sverige eller utomlands pågår en rättegång om faderskapet

som har börjat innan fastställelsen skedde och som kan antas leda till en här i landet giltig dom,

4. om erkännandet är uppenbart oriktigt,
5. i fall som avses i 14 §.

10 § Efter ansökan av någon av parterna prövar Svea hovrätt om en dom som avses i 6 § skall gälla i Sverige. Uppkommer en sådan fråga inför en annan svensk myndighet än domstol, får även myndigheten begära hovrättens prövning av domen om den anser det nödvändigt.

Innan hovrätten prövar frågan skall sökandens motpart få tillfälle att yttra sig över ansökningen, om det kan ske. Har hovrättens prövning begärts av en myndighet, gäller detsamma var och en som har varit part i den utländska rättegången.

11 § Väcks vid en svensk domstol talan om faderskapet till ett barn men pågår redan en rättegång om faderskapet utomlands, skall talan avvisas eller förklaras vilande i väntan på lagakraftvunnen dom i den utländska rättegången, om det kan antas att domen blir giltig här i landet. Talan får dock prövas om det finns särskilda skäl.

12 § I stället för 6–11 §§ gäller i förhållande till Danmark, Finland, Island och Norge lagen (1979:1001) om erkännande av nordiska faderskapsavgöranden.

Gemensamma bestämmelser

13 § Beror prövningen av en fråga enligt denna lag på någons hemvist eller medborgarskap vid en viss tidpunkt och är han eller hon då avliden, avgörs frågan med hänsyn till förhållandena vid tiden för dödsfallet.

Gäller frågan barnets hemvist eller medborgarskap vid en viss tidpunkt och är barnet då ännu inte fött, är i stället moderns hemvist eller medborgarskap vid den tidpunkten avgörande.

14 § En bestämmelse i en utländsk lag får inte tillämpas och ett utländskt avgörande gäller inte i Sverige, om det skulle vara uppenbart oförenligt med grunderna för den svenska rättsordningen att tillämpa bestämmelsen eller att erkänna avgörandet.

1. Denna lag träder i kraft den
2. Bestämmelserna i 1 § tillämpas inte om barnet är fött före ikraftträdandet.
3. Vad som föreskrivs i 4 § andra stycket gäller även om fastställelsen av den andre mannens faderskap har skett före ikraftträdandet.
4. Bestämmelserna i 6–9 §§ tillämpas även på en dom som har meddelats före ikraftträdandet och på en fastställelse som dessförinnan har skett genom erkännande. Var domen eller fastställelsen giltig i Sverige vid ikraftträdandet, gäller den fortfarande. Domen eller fastställelsen gäller inte här i landet, om den strider mot en annan dom eller fastställelse i annan form än genom dom som gällde här vid ikraftträdandet.

2 Förslag till Lag om ändring i föräldrabalken

Härigenom föreskrivs i fråga om föräldrabalken¹

dels att 2 kap. 1, 2 och 9 §§ och 3 kap. 3 § skall ha nedan angivna lydelse,

dels att rubriken närmast före 3 kap. 1 § skall lyda "Mål om hävande av faderskap".

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

1 §²

Skall *ej* enligt 1 kap. 1 § viss man anses som *barns fader*, åligger det socialnämnden att försöka utreda vem som är *fader* till barnet och sörja för att faderskapet *fastställs*, om *den som har vårdnaden om barnet är kyrkobokförd i riket eller vistas här* eller om i annat fall vårdnadshavaren begär det och barnet är svensk medborgare.

Skall *inte* enligt 1 kap. 1 § *en* viss man anses som *barnets far*, åligger det socialnämnden att försöka utreda vem som är *far* till barnet och sörja för att faderskapet *fastställs*, om *barnet har hemvist i Sverige* eller om i annat fall vårdnadshavaren begär det och barnet är svensk medborgare.

2 §³

Uppgift enligt 1 § *åvilar* socialnämnden i den kommun där *den som har vårdnaden om barnet är kyrkobokförd*. Är vårdnadshavaren *ej kyrkobokförd i riket*, *åvilar* uppgiften socialnämnden i den kommun där *han vistas* eller, om *han ej vistas i riket*, socialnämnden i Stockholm.

Uppgift enligt 1 § *åligger* socialnämnden i den kommun där *barnet är kyrkobokfört*. Är *barnet inte kyrkobokfört i landet*, *åligger* uppgiften socialnämnden i den kommun där *barnet vistas* eller, om *barnet inte vistas här*, socialnämnden i Stockholm.

9 §⁴

Skall viss man enligt 1 kap. 1 § anses som *barns fader* och är *vårdnadshavare för barnet kyrkobokförd i riket eller vistas vårdnadshavare här* eller är *barnet svensk medborgare*, skall socialnämnden, om *vårdnadshavare* eller mannen begär det och det *finnes* lämpligt, utreda om annan man kan vara *fader* till barnet.

Beträffande utredningen skola 2-6 och 8 §§ äga motsvarande tillämpning, varvid dock vad som sägs i 2 § om vårdnadshavare skall gälla modern, när vårdnaden om barnet utövas gemensamt av henne och man-

Skall *en* viss man enligt 1 kap. 1 § anses som *barnets far* och *har barnet hemvist här* eller är *det* svensk medborgare, skall socialnämnden, om *vårdnadshavaren eller någon av vårdnadshavarna* eller mannen begär det och det *anses* lämpligt, utreda om *någon* annan man kan vara *far* till barnet.

I fråga om utredningen tillämpas 2-6 och 8 §§. Utredningen får läggas ner, om det föreligger skäl som anges i 7 § första stycket 1 eller 4 eller om det annars anses lämpligt.

¹ Balken omtryckt 1978:853.

² Senaste lydelse 1981:26.

³ Senaste lydelse 1981:26.

⁴ Senaste lydelse 1981:26.

Nuvarande lydelse

nen. Utredningen får läggas *ned*, om det föreligger skäl som anges i 7 § första stycket 1 eller 4 eller det annars *finnes* lämpligt.

Talan mot socialnämnds beslut att *icke* påbörja utredning enligt denna paragraf eller att lägga *ned* påbörjad utredning *föres* hos länsstyrelsen genom besvär. Mot länsstyrelsens beslut *föres* talan hos kammarrätten genom besvär.

Föreslagen lydelse

Talan mot socialnämnds beslut att *inte* påbörja utredning enligt denna paragraf eller att lägga *ner en* påbörjad utredning *förs* hos länsstyrelsen genom besvär. Mot länsstyrelsens beslut *förs* talan hos kammarrätten genom besvär.

3 kap.

3 §

Talan som avses i 1 eller 2 § får väckas vid rätten i den ort där barnet har sitt hemvist eller, om det har avlidit, vid den rätt som har att *upptaga* tvist om arv efter barnet. *Målet upptages av Stockholms tingsrätt, om ej annan behörig domstol finns.*

Talan som avses i 1 eller 2 § får väckas vid rätten i den ort där barnet har sitt hemvist eller, om det har avlidit, vid den rätt som har att *ta upp* tvist om arv efter barnet. *Finns det inte någon annan behörig domstol, tas målet upp av Stockholms tingsrätt.*

Detsamma gäller en talan enligt 1 kap. 4 § tredje stycket om att ett faderskapserkännande saknar verkan mot den som har lämnat det.

Denna lag träder i kraft den

3 Förslag till Lag om ändring i lagen (1958:642) om blodundersökning m. m. vid utredning av faderskap

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1958:642) om blodundersökning m. m. vid utredning av faderskap¹ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

I mål om faderskap enligt 3 kap. föräldrabalken kan rätten, där det yrkas av part eller eljest finnes erforderligt, förordna att blodundersökning eller annan undersökning rörande ärftliga egenskaper, som kan ske utan nämnvärt men, skall äga rum med avseende på modern och barnet samt, såvitt angår mål om förklaring att viss man ej är fader, mannen i äktenskapet och, i mål om fastställande av faderskap, man mot vilken talan föres. Förekommer anledning till antagande att annan haft samlag med modern under tid då barnet kan vara avlat, får förordnande om undersökning avse jämväl honom.

Innan förordnande meddelas, skall den som förordnandet skulle avse beredas tillfälle att yttra sig.

Denna lag träder i kraft den

Föreslagen lydelse

1 §

I mål om förklaring att en viss man inte är far eller om fastställande av faderskap kan rätten på yrkande av någon av parterna eller annars när det är behövt förordna om blodundersökning eller någon annan undersökning rörande ärftliga egenskaper som kan ske utan nämnvärt men. Förordnandet kan avse modern, barnet och den man eller de män som är parter i målet. Förekommer anledning till antagande att någon annan man har haft samlag med modern under tid då barnet kan vara avlat, kan förordnandet avse också denne.

¹ Lagen omtryckt 1982:1060.

Förteckning över remissinstanserna

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av domstolsverket, Svea hovrätt, kammarrätten i Jönköping, Stockholms tingsrätt, socialstyrelsen, riksförsäkringsverket, statens invandrarverk, juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet, Uppsala domkapitel, Stockholms socialnämnd, socialnämnden i Gävle kommun, utredningen om barnens rätt (Ju 1977:08), Sveriges domareförbund, Sveriges advokatsamfund och Föreningen jurister vid Sveriges allmänna advokatbyråer.

Uppsala domkapitel har bifogat yttrande från kyrkobokföringsinspektören i Uppsala stifts norra inspektionsområde. I yttrandet har kyrkobokföringsinspektören i Uppsala stifts södra inspektionsområde instämt.

Lagrådsremissens lagförslag**1 Förslag till****Lag om internationella faderskapsfrågor**

Härigenom föreskrivs följande.

Inledande bestämmelser

1 § Denna lag gäller frågor om faderskap till barn i internationella förhållanden.

I förhållande till Danmark, Finland, Island och Norge gäller lagen (1979: 1001) om erkännande av nordiska faderskapsavgöranden i stället för 7–10 §§.

Faderskap omedelbart på grund av lag

2 § En man som är eller har varit gift med ett barns mor skall anses som barnets far i de fall då det följer av lagen i den stat där barnet vid födelsen fick hemvist eller, om inte någon skall anses som barnets far enligt den lagen, då det följer av lagen i en stat där barnet vid födelsen blev medborgare. Fick barnet vid födelsen hemvist i Sverige, skall frågan dock alltid bedömas enligt svensk lag.

Fastställelse och hävande av faderskap

3 § Ett faderskap kan fastställas genom erkännande av faderskapet under medverkan av en svensk socialnämnd, om nämnden är skyldig att utreda faderskapet enligt 2 kap. 1 eller 9 § föräldrabalken.

Förutsättningarna för fastställelsen skall prövas enligt svensk lag.

Har erkännandet lämnats utomlands, skall det även om det inte följer av andra stycket anses giltigt till formen, om det uppfyller formföreskrifterna i den främmande statens lag.

4 § Mål om faderskap får tas upp av svensk domstol.

1. om barnet har hemvist i Sverige,
2. om talan förs mot en eller flera män som har hemvist i Sverige, eller
3. om det i andra fall med hänsyn till barnets, moderns eller mannens anknytning till Sverige finns särskilda skäl att målet prövas här i landet.

Om det sedan talan har väckts inträffar en ändring av de omständigheter som grundar svensk domstols behörighet enligt första stycket, upphör inte domstolens behörighet.

5 § En talan vid svensk domstol om fastställande av faderskap eller om hävande av ett faderskap som gäller enligt 2 § skall prövas enligt lagen i den stat där barnet har sitt hemvist när målet avgörs i första instans.

Frågan huruvida ett faderskap, som gäller enligt 2 §, skall anses hävt genom en fastställelse av att en annan man är barnets far bedöms enligt samma lag som har tillämpats vid fastställelsen.

6 § Har ett faderskap fastställts genom erkännande, skall en talan vid svensk domstol om ogiltigförklaring av erkännandet prövas enligt den eller de lagar som bestämmer fastställelsens giltighet här i landet. En ogiltigförklaring får dock alltid meddelas med stöd av svensk lag, om talan grundas på att den som har lämnat erkännandet inte är far till barnet.

Giltigheten av utländska faderskapsavgöranden m. m.

7 § Ett avgörande av en utländsk domstol som innebär att ett faderskap har fastställts eller hävts och som har vunnit laga kraft gäller i Sverige, om det med hänsyn till en parts hemvist eller medborgarskap eller annan anknytning fanns skälig anledning att talan prövades i den främmande staten.

Det utländska avgörandet gäller dock inte i Sverige,

1. om svaranden, i fall där han eller hon inte har gått i svaromål, inte har fått kännedom om den väckta talan i tillräcklig tid för att kunna svara i saken eller om svaranden annars inte har fått rimliga möjligheter att föra sin talan i den utländska rättegången,

2. om avgörandet strider mot en svensk dom,

3. om avgörandet strider mot ett här i landet giltigt utländskt avgörande i en rättegång som började tidigare än den andra utländska rättegången,

4. om avgörandet strider mot en här i landet giltig fastställelse av faderskap i annan form än genom domstolsavgörande och den fastställelsen har skett innan den utländska rättegången började,

5. om en rättegång om faderskapet pågår i Sverige, eller

6. om det utomlands pågår en rättegång om faderskapet som har börjat tidigare än den andra utländska rättegången och som kan antas leda till ett här i landet giltigt avgörande.

8 § En utländsk fastställelse av faderskap genom erkännande gäller i Sverige, om den är giltig enligt lagen i en stat där barnet eller den som har lämnat erkännandet hade hemvist eller i en stat där någon av dem var medborgare.

Erkännandet skall även om det inte följer av första stycket anses giltigt till formen, om det uppfyller formföreskrifterna i lagen i den stat där erkännandet lämnades.

Den utländska fastställelsen gäller dock inte i Sverige,

1. om den strider mot ett här i landet giltigt avgörande i en rättegång som började innan fastställelsen skedde,

2. om den strider mot en tidigare, här i landet giltig fastställelse av faderskap i annan form än genom domstolsavgörande,

3. om det i Sverige pågår en rättegång om faderskapet som har börjat innan fastställelsen skedde,

4. om det utomlands pågår en rättegång om faderskapet som har börjat innan fastställelsen skedde och som kan antas leda till ett här i landet giltigt avgörande, eller

5. om erkännandet är uppenbart oriktigt.

9 § Frågan huruvida ett avgörande som avses i 7 § skall gälla i Sverige kan prövas av Svea hovrätt på ansökan av någon som har varit part i den utländska rättegången och vars rätt frågan rör. Uppkommer en sådan fråga inför en annan svensk myndighet än en domstol, får även myndigheten

begära en sådan prövning av hovrätten, om myndigheten anser det nödvändigt.

Innan hovrätten prövar frågan skall sökandens motpart få tillfälle att yttra sig över ansökningen, om det kan ske. Har hovrättens prövning begärts av en myndighet, gäller detsamma var och en som har varit part i den utländska rättegången och som kan vara part även i hovrätten.

10 § Väcks vid en svensk domstol talan om faderskapet till ett barn men pågår redan en rättegång om faderskapet utomlands, skall talan avvisas eller förklaras vilande i väntan på ett avgörande i den utländska rättegången som har vunnit laga kraft, om det kan antas att detta avgörande blir giltigt här i landet. Talan får dock prövas, om det finns särskilda skäl.

Pågår den utländska rättegången i Schweiz, skall 7 § lagen (1936: 79) om erkännande och verkställighet av dom som meddelats i Schweiz i stället tillämpas.

Gemensamma bestämmelser

11 § Om prövningen av en fråga enligt denna lag beror på någons hemvist eller medborgarskap vid en viss tidpunkt och han eller hon då är avliden, avgörs frågan med hänsyn till förhållandena vid tiden för dödsfallet.

Gäller frågan barnets hemvist eller medborgarskap vid en viss tidpunkt och är barnet då ännu inte fött, är i stället moderns hemvist eller medborgarskap vid den tidpunkten avgörande.

12 § En bestämmelse i en utländsk lag får inte tillämpas och ett avgörande av en utländsk domstol eller en utländsk fastställelse av faderskap genom erkännande gäller inte i Sverige, om det skulle vara uppenbart oförenligt med grunderna för den svenska rättsordningen att tillämpa bestämmelsen eller att erkänna avgörandet eller fastställelsen.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 1985.

2. Vad som föreskrivs i 5 § andra stycket gäller även om fastställelsen av den andre mannens faderskap har skett före ikraftträdandet.

3. Bestämmelserna i 7 och 8 §§ tillämpas även på ett domstolsavgörande som har meddelats före ikraftträdandet och på en fastställelse som dessförinnan har skett genom erkännande. Hade avgörandet eller fastställelsen giltighet i Sverige vid ikraftträdandet, gäller avgörandet eller fastställelsen fortfarande. Ett avgörande eller en fastställelse, som strider mot en annan dom eller fastställelse i annan form som gällde här vid ikraftträdandet, har inte giltighet här i landet.

2 Förslag till

Lag om ändring i föräldrabalken

Härigenom föreskrivs i fråga om föräldrabalken¹

dels att 2 kap. 1, 2 och 9 §§ samt 3 kap. 3 § skall ha nedan angivna lydelse,

dels att rubriken närmast före 3 kap. 1 § skall lyda "Mål om hävande av faderskap".

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap

1 §

Skall ej enligt 1 kap. 1 § viss man anses som barns fader, åligger det socialnämnden att försöka utreda vem som är fader till barnet och sörja för att faderskapet fastställs, om den som har vårdnaden om barnet är kyrkobokförd i riket eller vistas här eller om i annat fall vårdnadshavaren begär det och barnet är svensk medborgare.

Skall inte enligt 1 kap. 1 § en viss man anses som far till ett barn som står under någons vårdnad, är socialnämnden skyldig att försöka utreda vem som är far till barnet och se till att faderskapet fastställs, om barnet har hemvist i Sverige.

2 §

Uppgift enligt 1 § åvilar socialnämnden i den kommun där den som har vårdnaden om barnet är kyrkobokförd. Är vårdnadshavaren ej kyrkobokförd i riket, åvilar uppgiften socialnämnden i den kommun där han vistas eller, om han ej vistas i riket, socialnämnden i Stockholm.

Uppgifterna enligt 1 § åligger socialnämnden i den kommun där barnet är kyrkobokfört.

9 §

Skall viss man enligt 1 kap. 1 § anses som barns fader och är vårdnadshavare för barnet kyrkobokförd i riket eller vistas vårdnadshavare här eller är barnet svensk medborgare, skall socialnämnden, om vårdnadshavare eller mannen begär det och det finnes lämpligt, utreda om annan man kan vara fader till barnet.

Beträffande utredningen skola 2–6 och 8 §§ äga motsvarande tillämpning, varvid dock vad som

Skall en viss man enligt 1 kap. 1 § anses som far till ett barn som står under någons vårdnad och har barnet hemvist här i landet, skall socialnämnden, om vårdnadshavaren eller någon av vårdnadshavarna eller mannen begär det och det är lämpligt, utreda om någon annan man kan vara far till barnet.

I fråga om utredningen tillämpas 2–6 och 8 §§. Utredningen får läggas ned, om det föreligger skäl som

¹ Balken omtryckt 1983: 485.

Nuvarande lydelse

sägs i 2 § om vårdnadshavare skall gälla modern, när vårdnaden om barnet utövas gemensamt av henne och mannen. Utredningen får läggas ned, om det föreligger skäl som anges i 7 § första stycket 1 eller 4 eller det annars finnes lämpligt.

Talan mot socialnämnds beslut att *icke* påbörja utredning enligt denna paragraf eller att lägga ned påbörjad utredning *föres* hos länsstyrelsen genom besvär. Mot länsstyrelsens beslut *föres* talan hos kammarrätten genom besvär.

Föreslagen lydelse

anges i 7 § första stycket 1 eller 4 eller om det annars är lämpligt.

Talan mot *en* socialnämnds beslut att *inte* påbörja utredning enligt denna paragraf eller att lägga ned *en* påbörjad utredning *förs* hos länsstyrelsen genom besvär. Mot länsstyrelsens beslut *förs* talan hos kammarrätten genom besvär.

3 kap.

3 §

Talan som avses i 1 eller 2 § får väckas vid rätten i den ort där barnet har sitt hemvist eller, om det har avlidit, vid den rätt som har att *upptaga* tvist om arv efter barnet. *Målet upptages av Stockholms tingsrätt, om ej annan behörig domstol finns.*

Talan som avses i 1 eller 2 § får väckas vid rätten i den ort där barnet har sitt hemvist eller, om det har avlidit, vid den rätt som har att *ta upp* tvist om arv efter barnet. *Finns det inte någon annan behörig domstol, skall målet tas upp av Stockholms tingsrätt.*

Detsamma gäller talan enligt 1 kap. 4 § tredje stycket om att ett faderskapserkännande saknar verkan mot den som har lämnat det.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1985.

3 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1958:642) om blodundersökning m. m vid utredning av faderskap**

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1958:642) om blodundersökning m. m. vid utredning av faderskap¹ skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

1 §

I mål om *faderskap* enligt 3 kap. föräldrabalken kan rätten, där det yrkas av part eller eljest finnes er-

I mål om *förklaring* att *en* viss man *inte* är far eller om fastställande av *faderskap* kan rätten på

¹ Lagen omtryckt 1982: 1060.

Nuvarande lydelse

forderligt, förordna att blodundersökning eller annan undersökning rörande ärftliga egenskaper, som kan ske utan nämnvärt men, skall äga rum med avseende på modern och barnet samt, såvitt angår mål om förklaring att viss man ej är fader, mannen i äktenskapet och, i mål om fastställande av faderskap, man mot vilken talan föres. Förekommer anledning till antagande att annan haft samlag med modern under tid då barnet kan vara avlat, får förordnande om undersökning avse jämväl honom.

Innan förordnande meddelas, skall den som förordnandet skulle avse beredas tillfälle att yttra sig.

Föreslagen lydelse

yrkande av någon av parterna eller när det annars behövs förordna om blodundersökning eller annan undersökning rörande ärftliga egenskaper som kan ske utan nämnvärt men. Förordnandet kan avse modern, barnet och den man eller de män som är parter i målet. Finns det anledning att anta att någon annan man har haft samlag med modern under den tid då barnet kan vara avlat, får förordnandet avse också denne.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1985.

4 Förslag till**Lag om ändring i namnlagen (1982: 670)**

Häriigenom föreskrivs att 50 och 51 §§ namnlagen (1982: 670)¹ skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse***50 §**

Denna lag tillämpas inte på svenska medborgare som har hemvist i Danmark, Finland, Island eller Norge.

Denna lag tillämpas inte på svenska medborgare som har hemvist i Danmark, Finland eller Norge.

51 §

Lagen tillämpas på danska, finska, isländska och norska medborgare som har hemvist i Sverige.

Lagen tillämpas på danska, finska och norska medborgare som har hemvist i Sverige.

Andra utländska medborgare som har hemvist i Sverige får med tillämpning av denna lag förvärva, ändra eller behålla namn genom anmälan till pastorsämbetet eller efter ansökan hos patent- och registreringsverket. I fråga om efternamn som har förvärvats på detta sätt tillämpas 16–23 §§. Utländska medborgare som har hemvist i Sverige får också bära mellan-namn enligt denna lag efter anmälan till pastorsämbetet.

¹ Lagen omtryckt 1982: 1134.

När utländska medborgare adopteras här i landet enligt svensk lag tillämpas alltid 2–4 §§.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1985.

Innehåll

Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Propositionens lagförslag	2
Utdrag av protokoll vid regeringssammanträde den 17 januari 1985 ..	8
1 Inledning	8
2 Internationella faderskapsfrågor	9
2.1 Allmänna utgångspunkter	9
2.2 Behörighet m. m.	14
2.2.1 Domstols behörighet	14
2.2.2 Socialnämnds medverkan vid fastställande av faderskap ..	18
2.3 Valet av tillämplig lag	20
2.4 Giltigheten av utländska faderskapsavgöranden m. m.	27
2.4.1 Domstolsavgöranden	27
2.4.2 Faderskapserkännanden	33
2.5 Ikraftträdande m. m.	36
2.6 Kostnadskonsekvenser	37
3 Internationella namnregler	37
4 Upprättade lagförslag	38
5 Specialmotivering	38
5.1 Förslaget till lag om internationella faderskapsfrågor	38
5.2 Förslaget till lag om ändring i föräldrabalken	68
5.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1958: 642) om blodunder- sökning m. m. vid utredning av faderskap	71
5.4 Förslaget till lag om ändring i namnlagen (1982: 670)	72
6 Hemställan	73
7 Beslut	73
Utdrag av lagrådets protokoll den 4 februari 1985	74
Utdrag av protokoll vid regeringssammanträde den 14 februari 1985 ..	79
Bilaga 1 Sammanfattning av utredningens betänkande	82
Bilaga 2 Utredningens lagförslag	88
Bilaga 3 Förteckning över remissinstanserna	94
Bilaga 4 Lagrådsremissens lagförslag	95